

KERKENES PROJESİ

2010 SEZONU ÖN RAPORU

Şekil 1. Kapadokya Kapısı'nın taş kaplı şevi restorasyon aşamasında. (10dpcg0425)

Geoffrey Summers
Françoise Summers
Scott Branting
Nilüfer Yöney

*Çeviri: Sema Bağcı, Ferhat Can, Güzin Eren,
Irene Sun ve Nilüfer Yöney*

KONUM

Şekil 2. (a) Kapadokya Platosu'nun kuzey ucunda yer alan Kerkenes'in konumunu gösteren Türkiye haritası. (b) Kerkenes Dağ, Sorgun İlçesi ve Yozgat İl Merkezini gösteren Orta Anadolu karayolu haritası. (c) Şahmuratlı Köyü'ne ulaşımı gösteren yol krokisi.

Kerkenes Proje Ofisi
Oda B04, Solmaz İzdemir Salonu
Kütüphane Binası
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Ankara

Kerkenes Kazı Evi
Şahmuratlı Köyü
Sorgun, Yozgat

Tel/Faks: +90 354 421 5154

Posta Adresi
Kerkenes Projesi
Mimarlık Fakültesi
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Ankara TR06531
TÜRKİYE

Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü
Tahran Caddesi 24
Kavaklıdere
Ankara TR-06700
TÜRKİYE

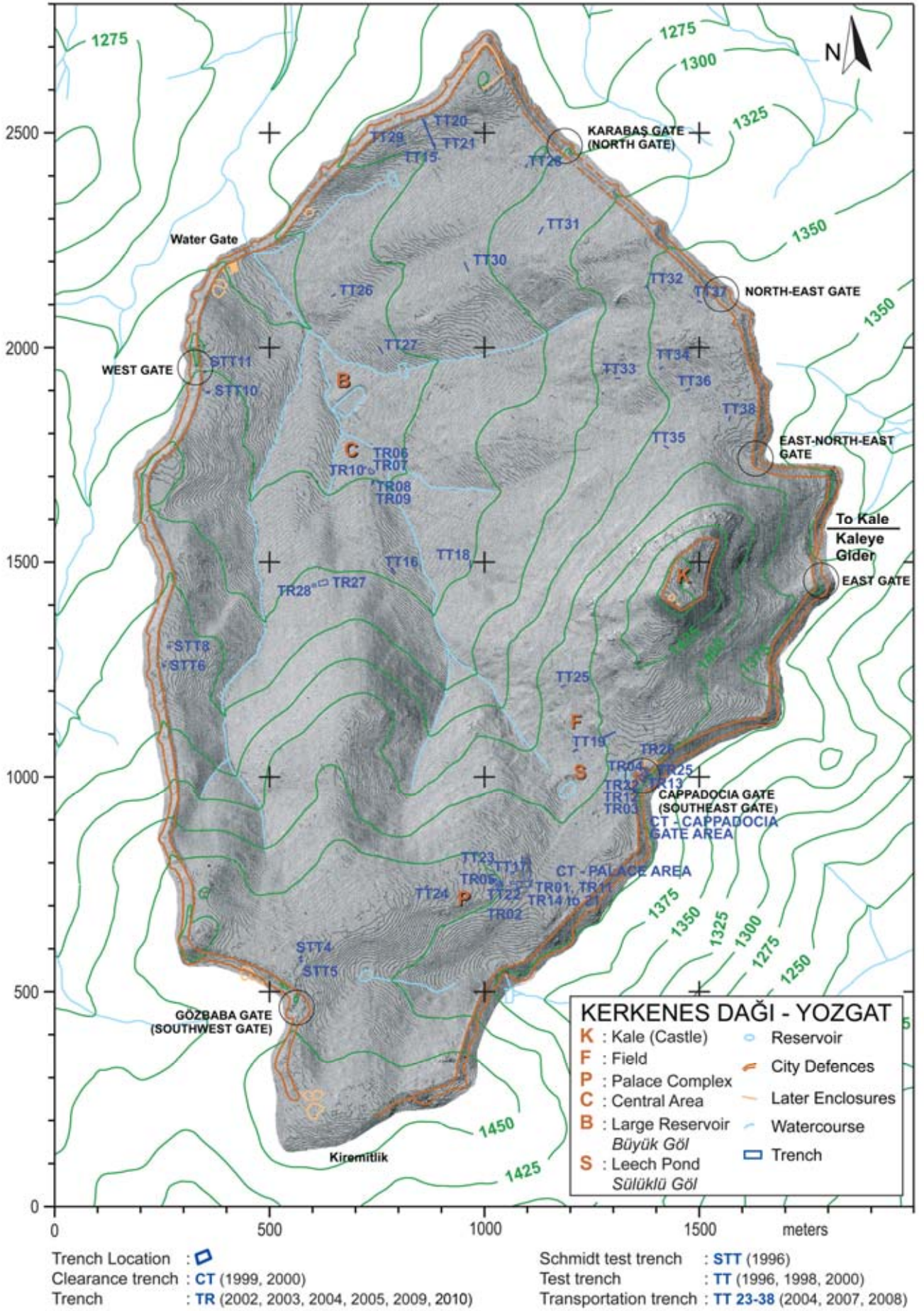
Tel/Faks: 0 312 210 6216
ODTÜ Faks: 0 312 210 7966

Tel: +90 312 427 5487
Faks: +90 312 428 0159

Kerkenes Web Sayfası

<http://www.kerkenes.metu.edu.tr>

Şekil 3. İşlem GIS tarafından, ERDAS Imagine yazılımıyla GPS yüzey araştırması verilerinden hazırlanan Kerkenes Sayısal Arazi Modeli (Digital Terrain Model).

2010 SEZONU

Şekil 4. 2010 baharında tarihi kentten fotoğraflanmış Şahmuratlı Köyü. (10dpcp0303)

2010da Kapadokya Kapısı'nın restorasyonuna başlanması (Şekil 1) ile ortadaki tepelenin uzantısında yer alan ve 'Tapınak' olarak adlandırılan geniş kamusal yapının kazılması, Şahmuratlı Köyü'ne tepeden bakan Kerkenes Dağı'nda yer alan Demir Çağı başkentindeki iki yeni girişimdir (Şekil 2, 3 ve 4). Bunlara ek olarak, Kapadokya Kapısı'nın iç kısmında yapılan kazılar beklenmedik sonuçlar ortaya koyarken; bahar aylarında gerçekleştirilen jeofiziksel yüzey araştırması, kentin güney kesiminde kentsel dinamikleri daha iyi anlamamıza vesile olmuştur.

2010 EKİBİ

Geoffrey D. Summers

Araştırmacı Öğretim Üyesi, Yakın Doğu Araştırmaları Enstitüsü, Chicago Üniversitesi
Doçent, Antropoloji Anabilim Dalı, New York Devlet Üniversitesi, Buffalo

ve

ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerleşim Arkeolojisi Yüksek Lisans Programı
C/o Mimarlık Fakültesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara 06531, Türkiye
Ofis Tel: +90 312 210 6213 Ev Tel/Faks: +90 312 210 1485

e-posta: summers@metu.edu.tr

Françoise Summers

Mimarlık Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara 06531, Türkiye
Ofis Tel: +90 312 210 2221 Ev Tel/Faks: +90 312 210 1485

e-posta: fsummers@metu.edu.tr

Scott Branting

Yönetici, Center for Ancient Middle Eastern Landscapes (CAMEL)
The Oriental Institute, The University of Chicago
1155 East 58th Street, Chicago, IL 60637, USA

Tel: +1 773 834-1152 Faks: +1 773 702-9853

e-posta: branting@uchicago.edu

2010 Arazi Sezonu ve Arazi Sezonu Sonrası Çalışmaların Katılımcıları

Proje Başkanı:	Geoffrey Summers	
Başkan Yardımcısı ve Mimar:	Françoise Summers	
Başkan Yardımcısı:	Scott Branting	
Başkan Yardımcısı:	Sevil Baltalı Tırpan	
Bakanlık Temsilcileri:	Özge Yurdakul	
	Kenan Sürül	
	Resul İbiş	
Arkeologlar:	Sema Bağcı	James Osborne
	Ferhat Can	Stephanie Salwen
	Güzin Eren	Yasemin Özarslan
	Joseph Lehner	Susan Penacho
	Anthony Lauricella	
Konservatörler:	Sophie Hammond-Hagman	Alison Whyte
	Noël Siver	
Müze Düzenleyicisi:	Erik Lindahl	
Mimari Restorasyon Ekibi:	Erdoğan Cambaz	Çıngı Salman
	Ahmet Çinici	Ahmet Türer
	Erkan Kambek	Nilüfer B. Yöney
Epigrafist:	Susanne Bernt-Ersöz	
Arkeobotanistler:	John Marston	Naomi Miller
Arkeozoolojist:	Evangelia Ioannidou Pişkin	
Jeologlar:	Nuretdin Kaymakçı	Pınar Kaymakçı
İllüstratörler:	Ben Claasz Coockson	John Scott
Öğrenciler:	Jonathan Clindaniel	Irene Sun
	Dominique Langis-Barsetti	Jill Waller

Arazi sezonu sonrası çalışma, araştırma ve yayın, Türkiye

Grafik Tasarımı:	Ali Çınkı	
Araştırma Asistanları:	Sergey Emeliyanov	Paul Kazo Kazaev
	Merve Demiröz	
CBS Danışmanı:	Cengiz Doğangönül	
Fiziki Antropolog:	Yılmaz Selim Erdal	

Kerkenes Eko-Merkezi Projesi

Kerkenes Eko-Merkez’le işbirliğinin birçok bakımdan projede çok önemli rol oynadığının altını çizerek 2010 asli ekip üyelerine katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz.

Proje Başkanı:	Françoise Summers
Proje Danışmanı:	Soofia Tahira Elias-Özkan
Proje Koordinatörü:	Berrin Çakmaklı
Proje Koordinatörü (2009-10):	Asuman Korkusuz
Endüstriyel Tasarım:	Güner Mutaf ve Korkut Mutaf
Ekolojik Mimari:	Özün Taner

Kerkenes Eko-Merkez Projesi faaliyetlerine ait raporlar ayrıca ele alınmaktadır.

<http://www.kerkenes.metu.edu.tr/keco/index.html>

Kerkenes ve Şahmuratlı Köyü Derneği ŞAHDER, Kerkenes Eko-Merkezi Proje ekibi ile yakından ilişkili olarak çalışmaktadır.

ŞAHDER Başkanı: Sabri Erciyas

TEŞEKKÜR

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Genel Müdürü Murat Süslü ve çalışanlarına teşekkür ederiz. Melik Ayaz, her zaman olduğu gibi yardım ve tavsiyelerini eksik etmemiştir. Birbirinden başarılı Bakanlık Temsilcilerimiz, Özge Yurdakul, Kenan Sürül ve Resul İbiş'e olduğu kadar Yozgat Müze Müdürü Hasan Şenyurt ve ekibine de teşekkürlerimizi sunarız. Kerkenes Kazı Bekçimiz Mehmet Erciyas, ören yeri ve proje ortamının korunması ve bakımı konusunda üzerine düşenden daha fazlasını üstlenmiştir. Yozgat Valisi Necati Şentürk'e, Yozgat İli Kültür ve Turizm Eski Müdürü Bahri Akbulut ve müteakibi Lütfi İbiş'e, Sorgun Kaymakamı Levent Kılıç'a, Yozgat Belediye Başkanı Yusuf Başer'e ve Sorgun Belediye Başkanı Ahmet Şimşek'e ve ekiplerine projemiz için gerekli her türlü teşviki sağlamalarından ötürü minnettarız. Yerel kuruluşlara; Yozgat İl Özel İdaresi, TEDAŞ ve Türk Telekom'a yardımlarından dolayı müteşekkirimiz. Sorgun, Karakız, Dedefakılı, Çekerek ve Belencumafakılı Belediyeleri tarafından sağlanan ağır vasıtalar restorasyon çalışmalarının yürütmesinde önemli rol oynamıştır. Şahmuratlı Köyü ve Köy Muhtarı Turan Baştürk'e gösterdikleri geleneksel Anadolu misafirperverliğinden dolayı teşekkürü bir borç biliriz. Kerkenes ve Şahmuratlı Köyü Derneği ŞAHDER, çeşitli proje faaliyetlerine dahil olmuş ve Osman Muratdağı, minibüsü ile ekibe hareket kabiliyeti kazandırmıştır.

Kerkenes Projesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi tarafından tahsis edilen ofisinde, Mimarlık Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, ODTÜ Müzesi, TAÇDAM ile Malzeme Konservasyon Laboratuvarı ve Fotogrametri Merkeziyle işbirliği yapmaktadır. ODTÜ'de yıl boyunca sürdürülen araştırma faaliyetleri ve sonuçlarının yayımı, ODTÜ Geliştirme Vakfı kanalıyla sağlanan cömert bağışlar sayesinde gerçekleştirilmektedir. ODTÜ Bilgi İşlem Merkezi projeye teknik destek sağlamaktadır. Mimarlık, Makine Mühendisliği, Metalurji Mühendisliği ve Jeoloji Mühendisliği bölümlerinden; Yerleşim Arkeolojisi, Arkeometri ve GGIT Lisans Üstü Programlarından meslektaşlar ve öğrenciler, araştırma ve yayın için katkıda bulunmaktadır. Ayrıca Hacettepe Üniversitesi Hidrojeoloji ve Antropoloji Bölümlerinden uzmanların çalışmaları devam etmektedir.

Kerkenes Projesi, Türkiye'de çeşitli araştırma faaliyetlerinde bulunan Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün desteği ile yürütülmektedir. Bu bakımdan, Enstitü Müdürü Lutgarde Vandeput'a süregelen desteğinden dolayı teşekkür ederiz. Ne yazık ki Kerkenes Projesi artık AIAE/BIAA'dan maddi destek görmemektedir ancak yüzey araştırması ekipmanını sağlayarak arazi çalışmalarımıza katkıda bulunmasından dolayı BIAA'ya müteşekkirimiz. Proje'nin, Chicago Üniversitesi *Oriental Institute* ve Proje Başkan Yardımcısı Scott Branting ile resmi ortaklığı bulunmaktadır. Uluslar arası işbirliği aynı zamanda UCLA Cotsen Arkeoloji Enstitüsü, Cornell Üniversitesi bünyesindeki Malcolm ve Carolyn Wiener Ege ve Ön Asya Dendrokronoloji Laboratuvarı, UC Berkeley Buffalo SUNY Üniversitesi, *Laboratoire de Géographie Physique - CNRS* ve Anadolu Demir Çağı Seramik Projesi'ni kapsamaktadır. Floransa Üniversitesi'nden Stefania Mazzoni liderliğindeki İtalyan ekip, civardaki Kuşaklı sitinde yüzey araştırmasını yürütürken, Kerkenes Projesi tesislerini olduğu kadar bölgeye dair bilgileri de bizimle paylaşmıştır.

2010 Sponsorlarımız Andrea Dudek, Amerikalı anonim bağışçı, AICC, Anglo-Türk Derneği-Bernard ve Innes Burrows Memorial Award, Archaeocommunity Vakfı, Binks Trust, Charlotte Bonham-Carter Trust, Çimpor Yibitaş Yozgat Çimento, Erdoğan M. Akdağ Vakfı, Loeb Classical Library Vakfı, MESA, METU-BAP Ödeneği, Yakındoğu Araştırmaları Enstitüsü ve Chicago Üniversitesi Kadınlar Kurulu, Peter Sommer Travels, UCLA Cotsen Arkeoloji Enstitüsü, ABD Büyükelçiliği Kültürel Koruma Fonu ve Yenigün'dür. GEOSCAN ve İşlem GIS yazılım konusunda destekte bulunmaktadır. Andante Travel ve diğer ziyaretçilerin katkıları *2010 Kerkenes Haberler*'in hazırlanması için yakın zamanda kaybettiğimiz C. T. Ingold anısına bir bağışı da içermektedir.

Son olarak, tüm ekibimize, kazı evi personeline ve Şahmuratlı Köyü işçilerine en içten teşekkürlerimizi sunarız. Onların azmi, hevesi ve fedakarlıkları olmasaydı bu kadar yol alınamazdı.

PROJE TESİSLERİ VE KERKENES EKO-MERKEZİ

Dostların ve sponsorların cömert destekleri sayesinde, Kerkenes Projesi, çok sayıda ziyaretçi ve öğrenci ağırlanmasına olanak veren, Erdoğan Akdağ Araştırma ve Eğitim Merkezi gibi tesislere kavuşmuştur (Şekil 5). Çalışma üssü ODTÜ olan Kerkenes ekibi, sürdürülebilir kırsal yaşamı desteklemek ve köy halkını arkeolojik keşiflerin günlük seyrine dahil etmek amacıyla, ŞAHDER (Şahmuratlı Köyü ve Kerkenes'i Tanıtma, Güzelleştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği) ile ortaklaşa çalışmaktadır. Kerkenes Eko-Merkezi, yenilenebilir enerjiyi, damla sulamayla yetiştirilen organik bahçeleri, ekolojik bina tasarımıyla enerji tasarrufunu destekleyerek sürdürülebilir kırsal yaşamı geliştirmeyi hedeflemektedir (Şekil 6, 7 ve 8).

Şekil 5. Françoise Summers güneş ocakları ile yemek pişirme işlemini göstermekte. (10kecp0507)

Şekil 6. Güneş Evi ve güneş ocakları Kerkenes Eko-Merkezince sağlanan tesislerin bir parçasıdır. (10kecg0301)

Şekil 7. Fadime Gençarslan ve Ayşe Muratdağı güneş ocakları ile yemek pişirme sanatında uzmanlaşmışlardır. (10kecg0304)

Şekil 8. Hanım Arslan ve Nurdan Erciyas domates ile diğer meyve ve sebzelerin kurutulmasına imkan veren rafların kurulduğu güneş evinde çalışırken. (10kecg0314)

Arazi Çalışması ve “Uygulamalı” Faaliyetler

Kerkenes, 1993’ten beri, Türkiye’den ve dünyadan arkeoloji ve mimarlık öğrencilerine arazi çalışması tecrübesi sağlamıştır. Yıllar geçtikçe kazı evi bünyesine eklenen yeni tesisler, ziyaretçi öğrencilere ve köylülere sürekli artan çeşitlilikte eğitim faaliyetlerine izin vermektedir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nden öğrenciler, Arch325 kodlu “Yerinde Mimari” seçmeli dersinin “Uygulamalı İnşaat” oturumuna katılmak için Kerkenes Eko-Merkezi’ne gelmektedir (Şekil 9, 10 ve 11). Çevresel tasarıma ve geri dönüşüme vurgu yaparak, öğrenciler bu sene projelerini saman balyası, kerpiç tuğla, eski araba lastiği, atık şişe ve uygun diğer malzemeler ile gerçekleştirmiş ve Kerkenes Kazı evinin güzelleştirilmesine katkıda bulunmuşlardır (Şekil 12 ve 13).

*Şekil 9. Arch 325
'Uygulamalı İnşaat'
dersini alan ODTÜ
öğrencileri, 2010
Nisanı'nda
Kapadokya Kapısı
taş kaplı şevi
önünde
fotoğraflanmıştır.
(10dpcp0202)*

*Şekil 10. 2010
Sonbaharında,
ODTÜ Mimarlık
Fakültesinden
'Uygulamalı İnşaat'
dersini alan bir
diğer öğrenci
grubu.
(10kecg0633)*

Şekil 11. Öğrenciler yufka açmaya yardım ederken. (10kecg0606)

Şekil 12. Öğrenciler köylülerden geleneksel kerpiç yapımını öğrenirken. (10kecg0611)

Şekil 13. Öğrenciler gruplar halinde çalışarak, saman balyası, çamur ile geri dönüştürülen cam şişe ve teneke kutulardan inşaat yapmışlardır. (10kecg0622)

Ziyaretçiler

Yozgat, Orta Anadolu turlarının Hattuşa'dan Kapadokya'ya ilerlerken bir gecelik konaklaması için ideal bir seçenektir. Andante Travel (Andante Seyahat) bu sene Kerkenes'i hem Mayıs'ta hem de Ekim'de ziyaret etmiştir (Şekil 14, 15 ve 16). Misafirler Demir Çağı başkentini görme konusunda olduğu kadar güneş ocaklarında öğle yemeğinin pişirildiği Eko-Merkezi ziyaret etme konusunda da heveslidir.

16 Mayıs Pazar günü, Yozgat Müze Müdürü Hasan Şenyurt liderliğinde büyük bir öğrenci grubu Kerkenes'i ziyaret etmiştir (Şekil 17, 18 ve 19).

Şekil 14. Andante Seyahat'in Orta Anadolu bahar turu, Kerkenes'e ilk uluslar arası ziyaretçi grubunu getirmiştir. (10dpcp0407)

Şekil 15. Andante Seyahat'in sonbahar turu Kapadokya Kapısı'nda 2010 restorasyon program tamamlandığı zamanda gerçekleşmiştir. (10dpcg0948)

Şekil 16. Mayıs'ta ziyarete gelen Andante misafirleri yaban çiçeklerinin keyfini sürerken; zemin henüz kurumadan, baharda gerçekleştirilmesi gereken elektrik direnç yüzey araştırmasına da ilgi göstermektedir. (10dpcp0414)

Şekil 17. Yozgat'tan büyük bir öğrenci grubu 16 Mayıs 2010da Kerkenes'i ziyaret etmiştir. (10dpcp0505)

Şekil 18. Yozgat Müze Müdürü Hasan Şenyurt, tarihi yerleşimin geçmişini anlatarak öğrencileri Kapadokya Kapısı'ndan Saray Yapı Grubu'na yönlendirmiştir. (10dpcp0507)

Şekil 19. Bakanlık temsilcisi Özge Yurdakul, Osman Muratdağı ve Hasan Şenyurt, eşi Gonca ve kızları Zeyneb ile beraber Kapadokya Kapısı önünde fotoğraflanmıştır. (10dpcp0520)

Ahmet ve Dilek Türer iki kızı ile birlikte yerleşimi 2010 Nisan ayında ziyaret etmiştir (Şekil 20). Ahmet Türer tarafından hazırlanan ve yapısal önerileri içeren bir rapor, Sivas Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından değerlendirilmek üzere, Restorasyon Projesi önerisi ile beraber teslim edilmiştir.

Sivas Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Temsil Heyeti, proje önerisi Karar Komisyonu tarafından değerlendirilmeden önce 2010 Mayıs'ta tarihi yerleşime bir gezi düzenlemiştir (Şekil 21).

Sonbaharda Kapadokya Kapısı'ndaki kazılar sürerken, Stefania Mazzoni, Carlo Corti, temsilci Ozan Corrado Rijavc ve Alessandro Poggio, Kuşaklı Höyük'teki yoğun yüzey araştırması programlarına rağmen yerleşimi ziyaret etmişlerdir (Şekil 22).

Sorgun Kaymakamı Levent Kılıç ile Sorgun Eğitim Müdürü Yusuf Yazıcı'nın yerleşime düzenlediği gezi, Yozgat Bozok Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden Güzin Türel ile üst üste gelmiştir (Şekil 23). Sorgun Belediye Başkanı Ahmet Şimşek diğer yerel yetkililer ile birlikte Kapadokya Kapısı'ndaki kazıları ziyaret etmiştir (Şekil 24).

Şekil 20. Ahmet ile Dilek Türer, kızları Gökçe ve Tuğçe ile Nisan 2010da yerleşimi gezerken. (10dpcp0104)

Şekil 21. Sivas Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Temsil Heyeti Mayıs 2010da yerleşimi gezerken. (10dpnc0424)

Şekil 22. Stefania Mazzoni, Carlo Corti, Kuşaklı Yüzey Araştırması temsilcisi Ozan Corrado Rijavc ve Alessandro Poggio 2010 Eylül'ünde Kapadokya Kapısı taş kaplı şevi önünde.
(10dpcg0207)

Şekil 23. Sorgun Kaymakamı Levent Kılıç, Sorgun Eğitim Müdürü Yusuf Yazıcı ve Bozok Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden Güzin Türel ile fotoğraflanmıştır.
(10dpcg0243)

Şekil 24. Kazı ekibi, Sorgun Belediye Başkanı ile birlikte Kapadokya Kapısı iç avlusunda fotoğraflanmıştır.
(10dpcg0368)

Kerkenes Ekibi sonbaharda, ABD Büyükelçiliği Kültürel Koruma Fonu tarafından finanse edilen Kapadokya Kapısı restorasyon projesi sürerken, Türkiye'deki Amerikan Araştırma Enstitüsü'nden (ARIT) bir grubu ağırlamıştır (Şekil 25). Ekimde taş kaplı şevin restorasyonunun tamamlanmasına yakın, New York Arkeolojik Turları'ndan bir grup, yerleşimi ziyaret etmiştir (Şekil 26).

Şekil 25. 2010 Eylül'ünde Kapadokya Kapısı restorasyon aşamasında iken ARIT grubu Kerkenes'i ziyaret etmiştir. (10dpcg0415)

Şekil 26. Kerkenes ekibi 2010 Ekim'inde Kapadokya Kapısı restorasyonunun tamamlanmasına yakın, New York Arkeolojik Turları'ndan bir grubu ağırlamıştır. (10dpcg0612)

Kerkenes Festivali

2 Ekim 2010da Kerkenes Festivali, projenin tüm yönleriyle tanıtılabilmesi için yeniden düzenlenmiş olup, kentin ileri gelenleri, Türk ve yabancı üniversite çalışanları ve öğrenciler ve daha da önemlisi yerel halkça katılım görmüştür (Şekil 27 ve 28).

Şekil 27. Kerkenes Festival günü ziyaretçiler, tarihi yerleşimi bir uçtan bir uca görebilmeleri için önce Kale'ye çıkarılmıştır. (10dpkc2308)

Şekil 28. Yozgat Valisi ile diğer kıymetli misafirler, Kapadokya Kapısı taş kaplı şevi önünde fotoğraflanmıştır. (10dpkc2518)

Tarihi şehir gezisinin özellikle vurgulanan kısmı, Yozgat Valisi Necati Şentürk'ün restorasyon ekibince gerçekleştirilen kaliteli çalışma için takdirlerini ifade ettiği Kapadokya Kapısı olmuştur (Şekil 29). Restoratör Mimar Nilüfer Yöney, devam etmekte olan kazı ve restorasyon programını açıklayarak, geziye rehberlik etmiştir (Şekil 30). Öğle yemeği Kerkenes Eko-Merkezinde (Şekil 31) servis edildikten sonra, yerel folklor grubu Kerkenes Kazı Evi önünde oyunlarını sergilemiştir (Şekil 32, 33 ve 34).

Şekil 29. Yozgat Valisi ve kentin diğer ileri gelenleri, Kapadokya Kapısı Doğu Kulesi'nin üzerinde dururken. (10dpkc2535)

Şekil 30. Restoratör Mimar Nilüfer Yöney, Yozgat Valisi Necati Şentürk ile Sorgun Belediye Başkanı Ahmet Şimşek'e şehir kapısı planını açıklarken. (10dpnd1613)

Şekil 31. Öğle yemeği Erdoğan Akdağ Eğitim ve Araştırma Merkezinde servis edilmiştir. (10kend0205)

Şekil 32. Yerel folklor grubu Kerkenes evinin önünde sahne alırken, misafirler ve köylüler izlemek için toplanmıştır. (10dpcg0522)

Şekil 33. Öğleden sonrası, renkli kıyafetleri içindeki bu genç dansçılar ile şenlenmiştir. (10kekc1917)

Şekil 34. Arka planda Kerkenes Kazı evi ve Eko-Merkeziyle yol, mükemmel bir doğaçlama sahne oluşturmuştur. (10kecg0502)

Ankara'daki İngiliz Enstitüsü (BIAA) Yöneticisi Lutgarde Vandeput'a ve eşlikçileri Gülgün Girdivan ve Abby Robinson'a Proje Başkanı Geoffrey Summers tarafından açıklamalar yapılmıştır (Şekil 35 ve 36).

Proje ekip üyeleri, Güzin Eren, Yasemin Özarslan ve Sema Bağcı büyük ziyaretçi ve öğrenci gruplarına öncülük etmiştir (Şekil 37 ve 38). ODTÜ Bilim Otobüsü çalışan ve öğrenciler için ziyareti mümkün kılmıştır (Şekil 39).

Şekil 35. Abby Robinson ve BIAA Yöneticisi Lutgarde Vandeput, Geoffrey Summers ile Kapadokya Kapısı kazılarını tartışırken. (10dpkc2605)

Şekil 36. Geoffrey Summers ve Gülgün Girdivan, yeni restore edilmiş Kapadokya Kapısı önünde. (10dpkc2718)

Şekil 37. Sema Bağcı, Saray Yapı Grubunda bir grup öğrenciye önderlik etmekte. (10dpkc2706)

Şekil 38. Yasemin Özarслан camlaşan granit parçalarını içeren yangın tabakasını göstererek, Demir Çağı kentini yok eden yangının şiddetini doğrularken. (10dpkc2711)

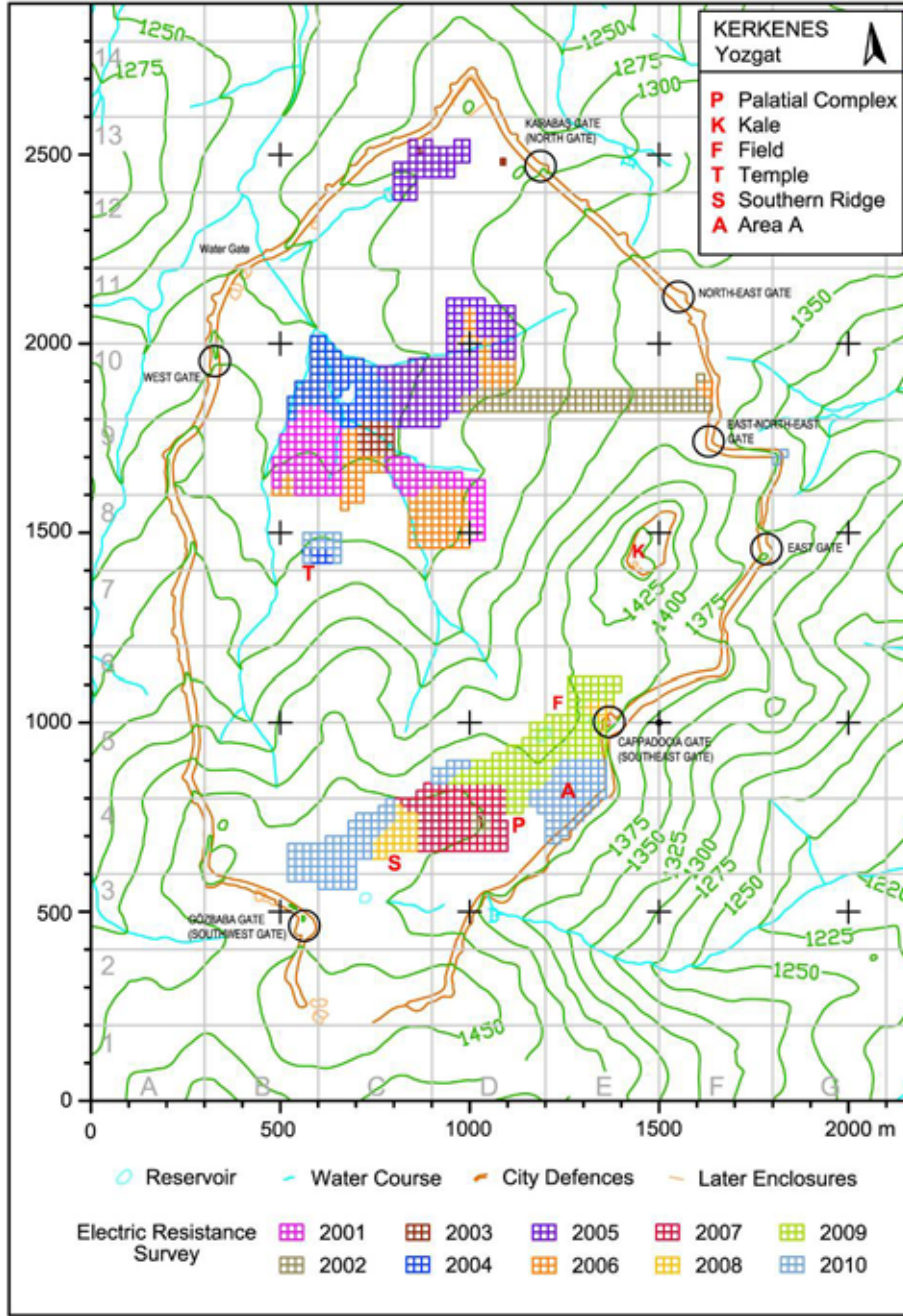

Şekil 39. ODTÜ Bilim Otobüsü üniversite çalışanları ve öğrenciler için sağlanmıştır. (10kekc1946)

BAHARDA JEOFİZİKSEL YÜZEY ARAŞTIRMASI

Geoffrey ve Françoise Summers
Çeviri: Güzin Eren

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izninin kesinleşmesinden sonra, arazi çalışmaları 4 Mayıs 2010 tarihinde başlatılmıştır. Öncelikli hedef, elektrik özdirenç yüzey araştırmasını Güney Sırt karşısında Kaleden Göz Baba Kapısı'na doğru genişletmek olmuştur. Diğer bir hedef ise, Chicago ekibinin kazı yapmayı planlamış olduğu Merkezi Alanın yukarısındaki 'Tapınak' çevresine doğru genişlemektir.

Şekil 40. 2010 elektrik özdirenç yüzey araştırmasının yapıldığı alanları gösteren ilerleme haritası.

Kötü hava koşullarına karşın, başarılı sonuçlar veren elektrik özdirenç yöntemi ile yüzey araştırması için gerekli toprak nemliliği sağlanmışken toplam 27 gün arazi çalışması gerçekleştirilebilmiştir. Tarama için GEOSCAN RM15 direnç ölçer, daha önceki yıllarda olduğu gibi Şahmuratlı Köyü'ndeki üç işçi tarafından jeofiziksel yüzey araştırması ekibinin denetimi altında kullanılmıştır (Şekil 41). Taranan her 20x20 m plankare için, yüzeyde görülebilir öğelerin şematik çizimini de içeren formlar arkeologlar ya da asistanlar tarafından doldurulmuştur. Daha önceki yıllarda taranan karelerin köşelerinin yeniden bulunamadığı koşullarda, noktalar total station kullanılarak yeniden konumlandırılmıştır (Şekil 42).

Şekil 41. Mehmet Baştürk, Cafer Babayiğit ve Muhammed Babayiğit, Kapadokya Kapısı ve Saray Yapı Grubu arasındaki A Alanı'nda Geoscan RM 15 direnç ölçer ile veri toplarken, Fatih Arslan plankare formlarını doldurmuş ve her plankarenin şematik çizimini yapmıştır. (10dpnc1028)

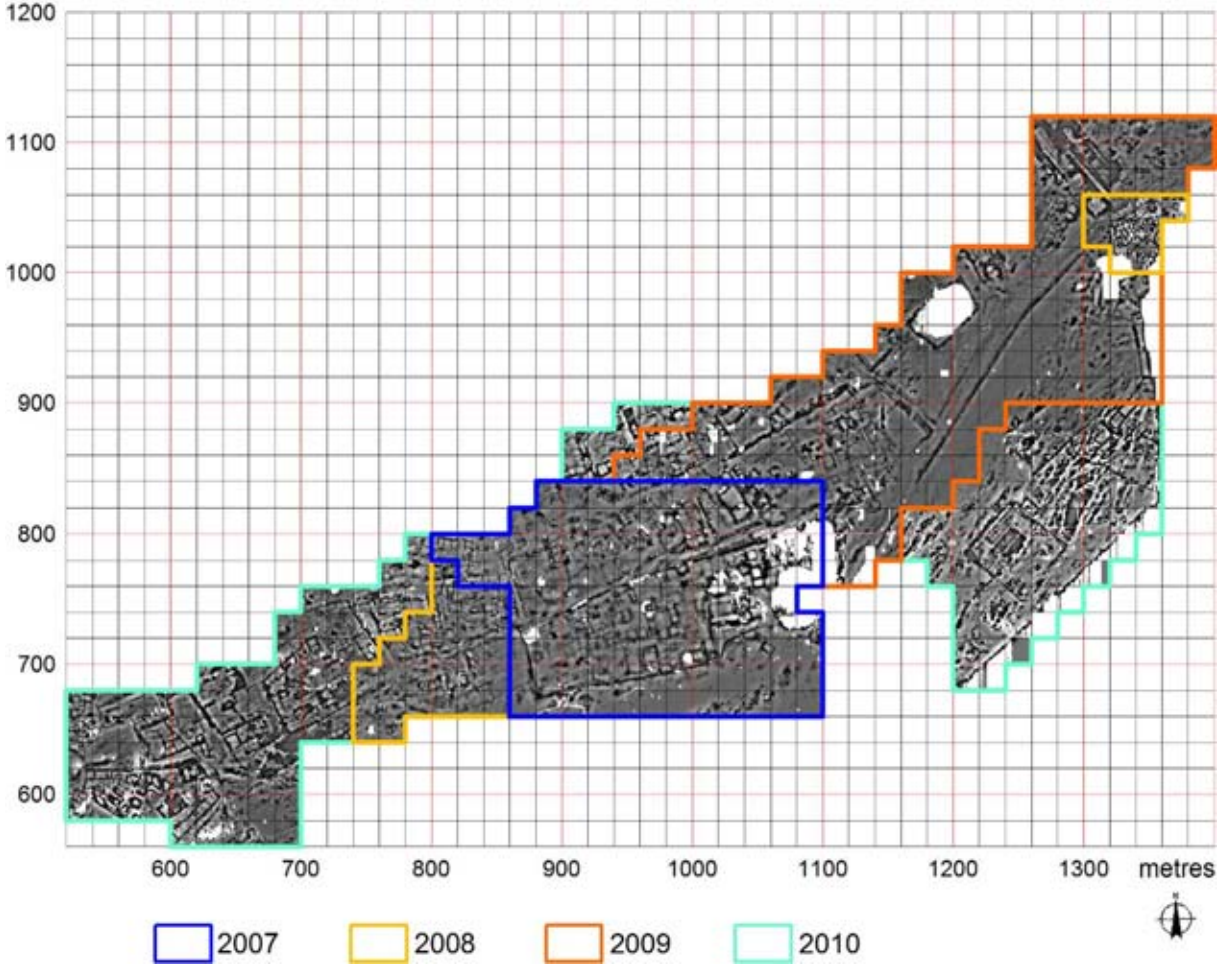

Şekil 42. Güzin Eren ve Ferhat Can elektrik özdirenç yüzey araştırması için, işaretlenmemiş plankare köşelerini total station ile yeniden konumlandırırken. (10dpcp0614)

Taranan veri, günlük olarak kontrol edilmiş ve işlenmiştir. Böylelikle, kalitesiz veri elde edildiği takdirde, ekipmanın düzgün çalışıp çalışmadığı ve yüzey altı suyu gibi zeminle ilgili koşulların iyileştirilip iyileştirilemeyeceği denetlenmiştir. Nadir olarak buna benzer sorunlarla karşılaşıldığında, ilgili plankareler yeniden taranmıştır.

Güney Bölgesinde Jeofiziksel Yüzey Araştırması

Güney Bölgesinde elektrik özdirenç yüzey araştırması üç farklı alanda, mevcut tarama haritası genişletilerek gerçekleştirilmiştir (Şekil 43). Binaların açıkça tanımlanabildiği sonuçlar mükemmeldir.

Şekil 43. Kapadokya Kapısı ve Göz Baba Kapısı arasında Güney Sırtının, taranmış, işlenmiş ve birleştirilmiş elektrik özdirenç verisi.

Arazi Sonrası Veri İşlenmesi ve Analizi

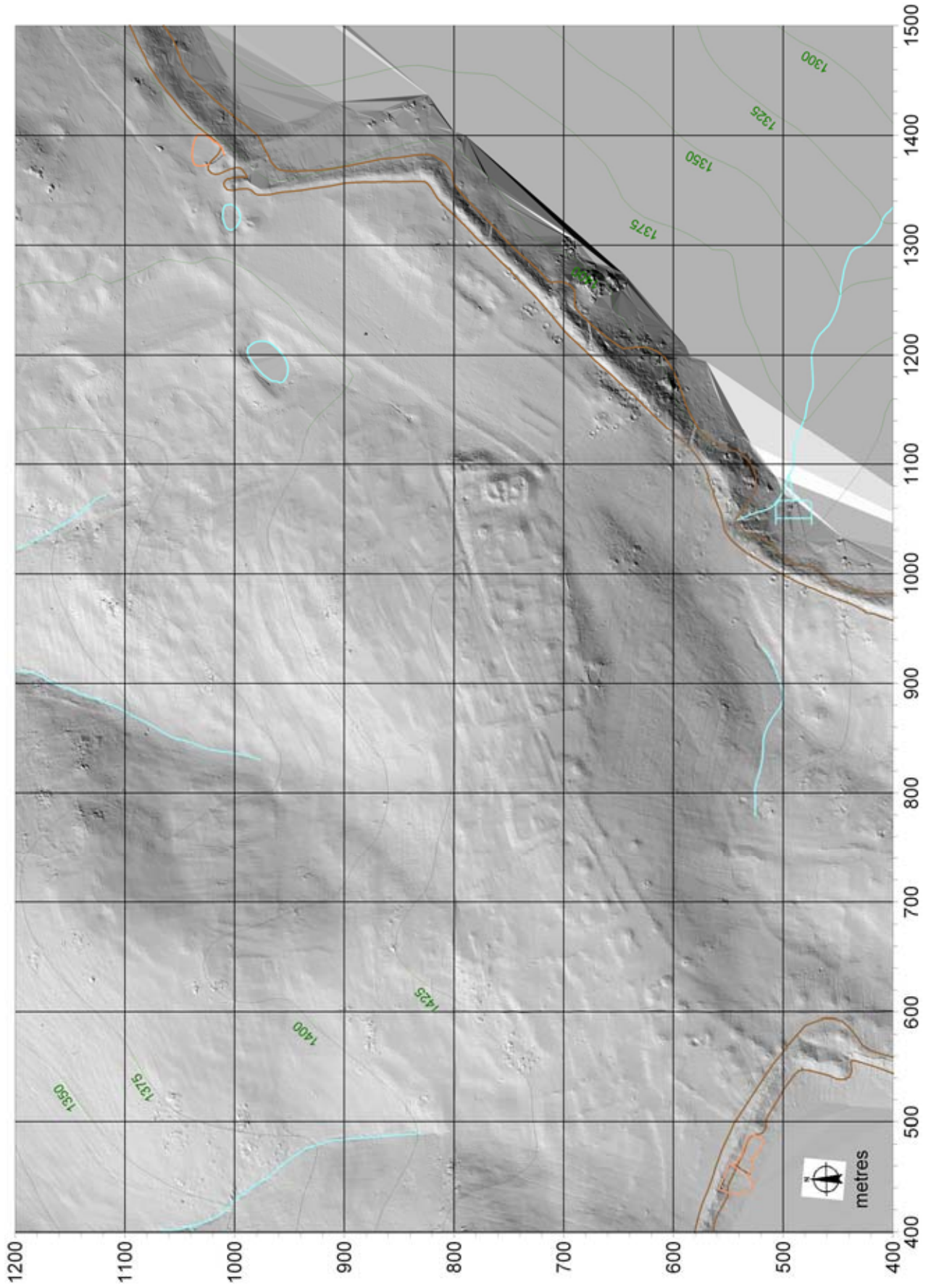
GPS (Küresel Konumlandırma Sistemi) ve jeofiziksel yüzey araştırması yöntemleri ile 1993ten bu yana toplanan veriler çalışılmıştır. Güney Sırtının haritaları, bir adet detaylı Sayısal Arazi Modeli (Şekil 44) ile Geoscan FM36 manyetik alan gradyometresi ve Geoscan RM 15 direnç ölçer taramaları (sırasıyla Şekil 45 ve 46) ile üretilen, Güney Sırtının toprak altı öğelerinin jeofiziksel görüntülerini içermektedir.

Veriler, plankareler birleştirilerek, görüntüde en uygun netliği sağlamak için Geoplot programında işlenmiştir. Jeofiziksel verinin temel işleme süreci tamamlandığında, diğer veriler, nihai planların tahmini ve çizimine yardım etmesi adına mevcut veri ile üst üste getirilmiş ve/veya birleştirilmiştir. Sonraki aşamada çalışmalar ve analizler Surfer ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yazılımları kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

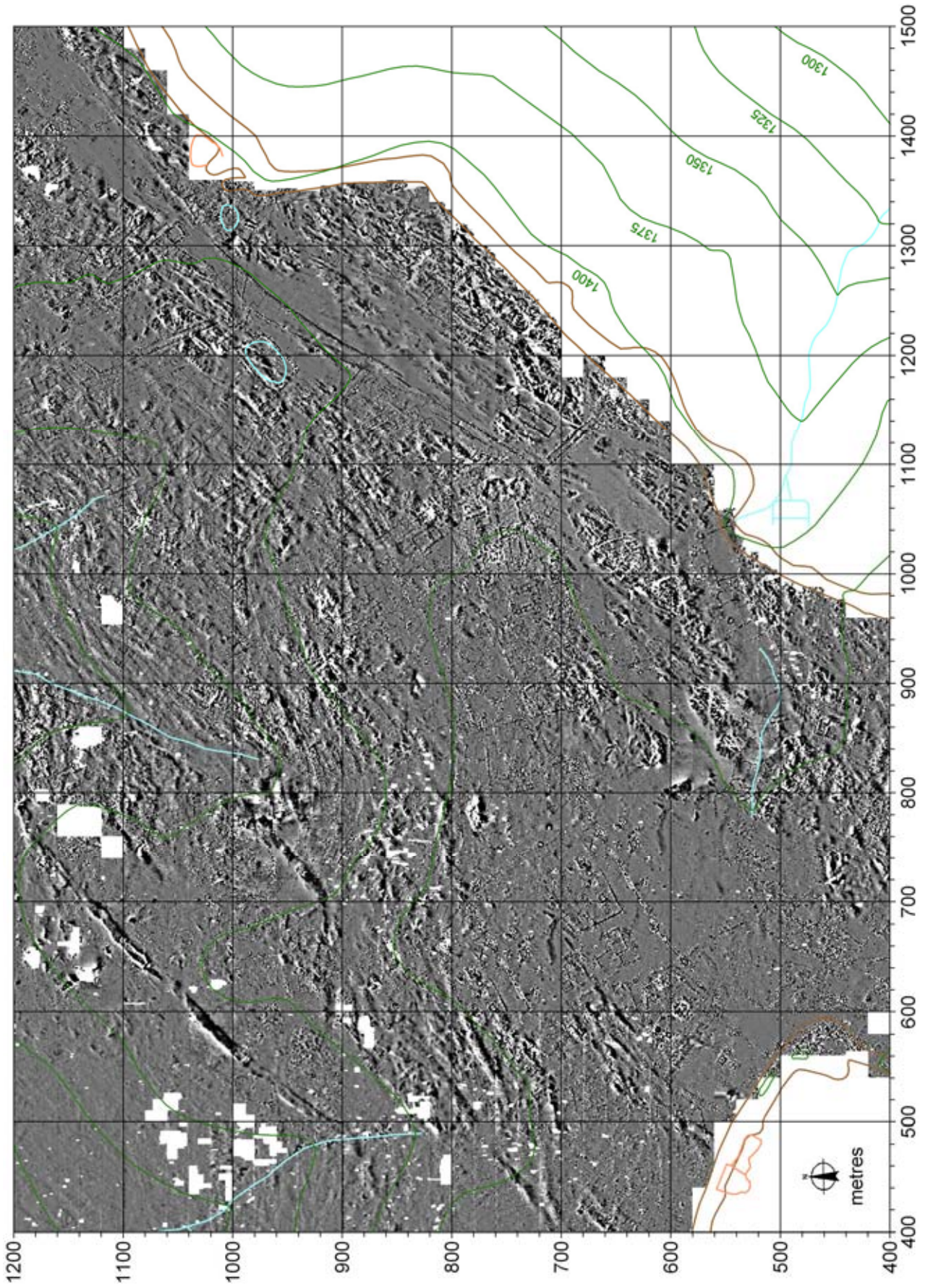
Gradyometre ve elektrik direnç tarama haritalarını aşağıdaki gibi üçe ayırmak uygun görülmüştür.

- (i) Güney Sırtının batı ucu (Şekil 47 ve 48);
- (ii) Saray Yapı Grubu ve çevresi (Şekil 49 ve 50);
- (iii) Saray Yapı Grubu ve Kapadokya Kapısı arasında kalan alan (Şekil 51 ve 52).

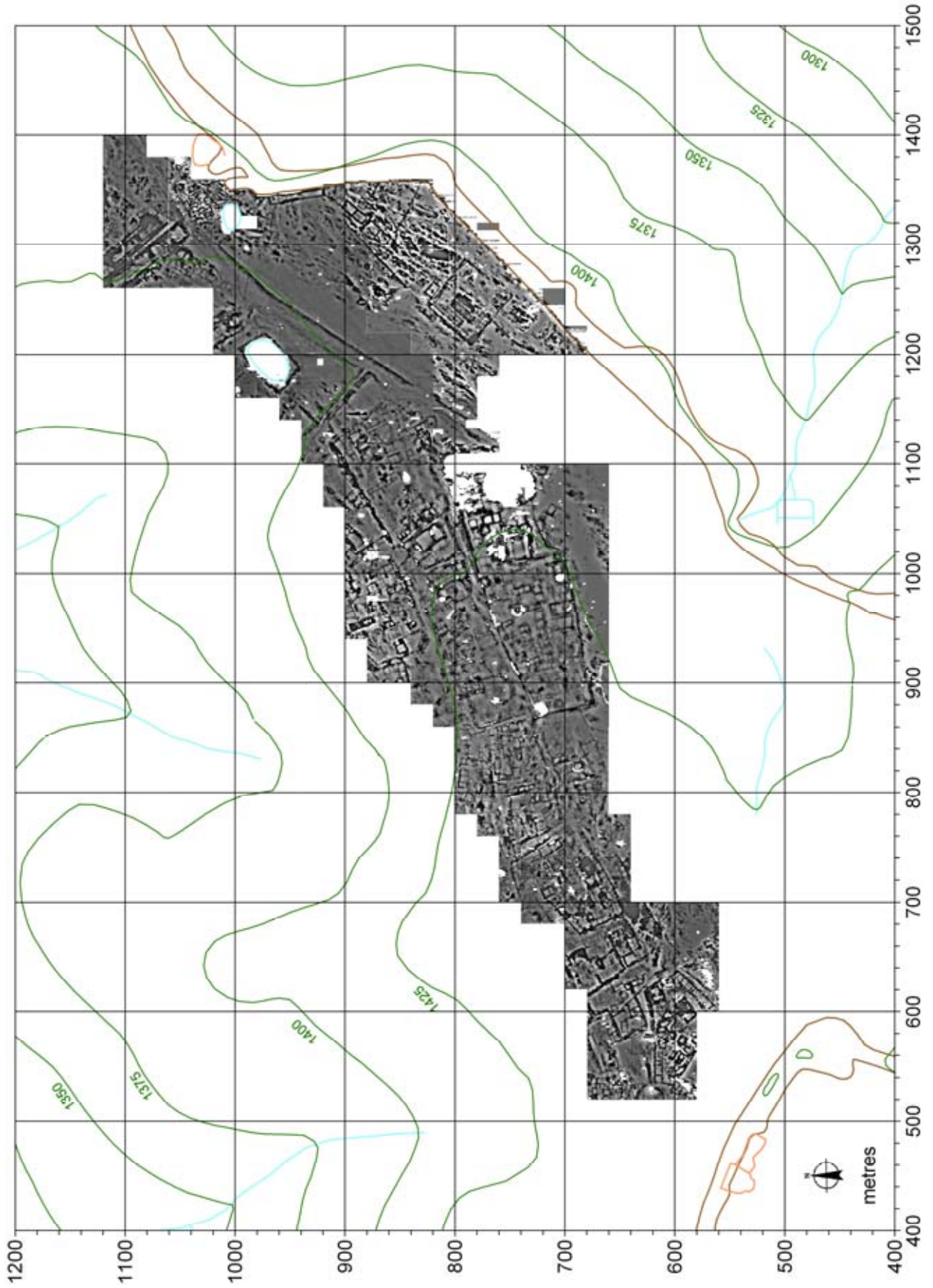
“Kraliyet Ahırları”nı ve ilişkili yüzeyleri içeren Kapadokya Kapısı alanının haritasını üretmek için farklı veri kümeleri kullanılmıştır (Şekil 53).

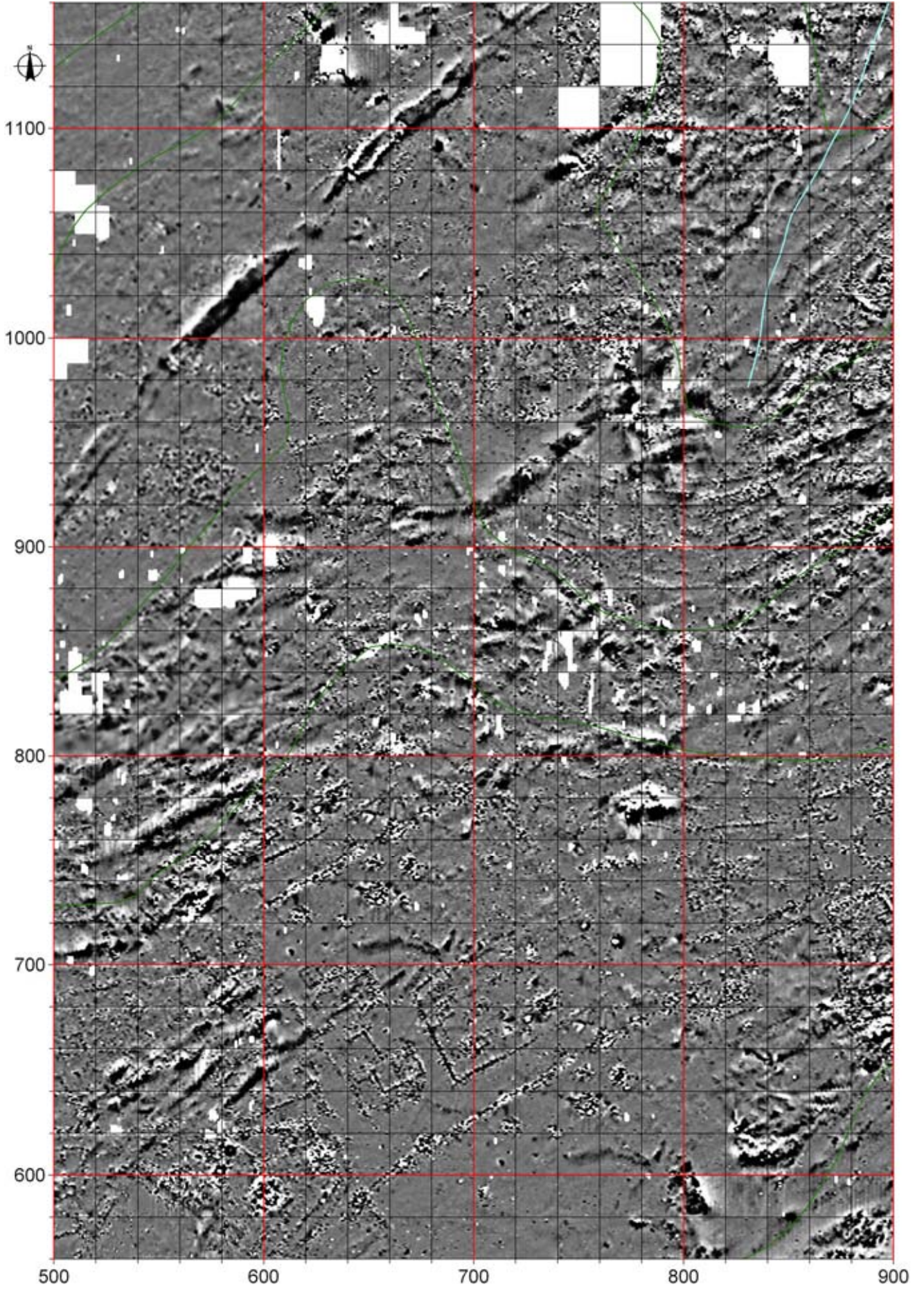
Şekil 44. Güney Sırtının, Küresel Konumlandırma Sistemi (GPS) araştırması ile oluşturulmuş Sayısal Arazi Modeli (DTM).

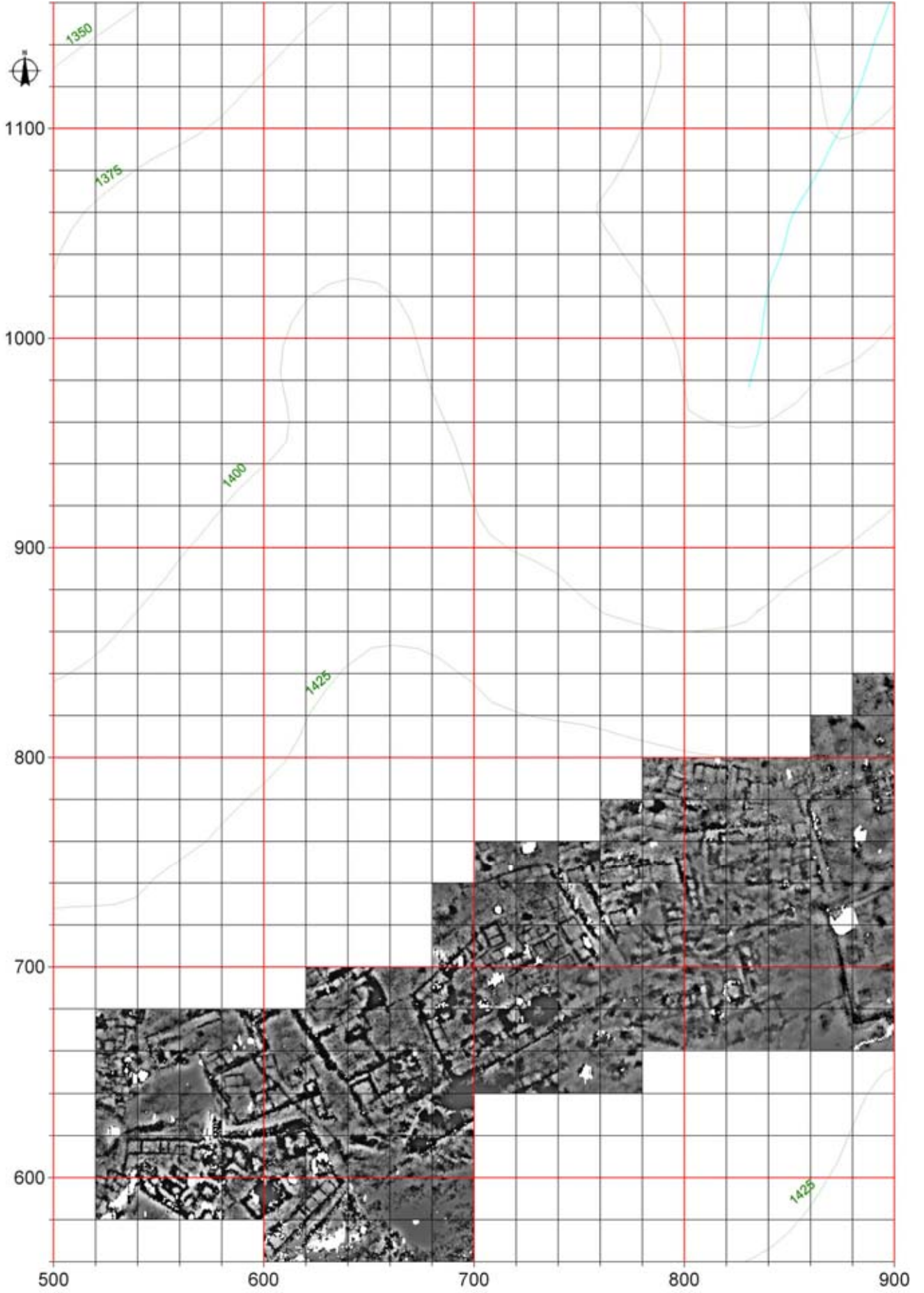
Şekil 45. Geoscan manyetik alan gradyometresi ile taranmış Güney Sırttaki yeraltı ögelerinin jeofiziksel yüzey araştırması görüntüsü.

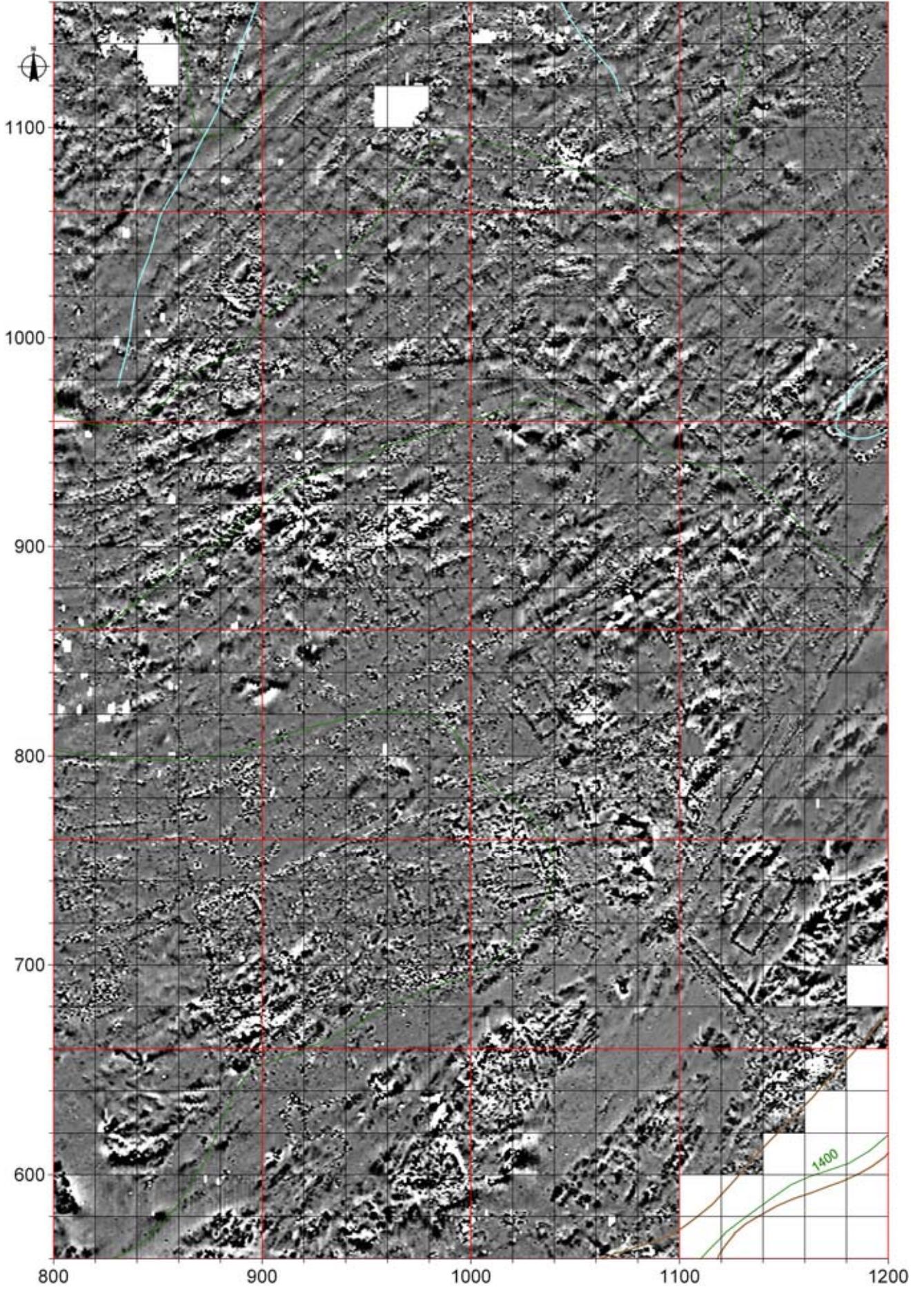
Şekil 46. Geoscan direnç ölçer ile taranmış Güney Sırttaki yeraltı ögelerin jeofiziksel yüzey araştırması görüntüsü.

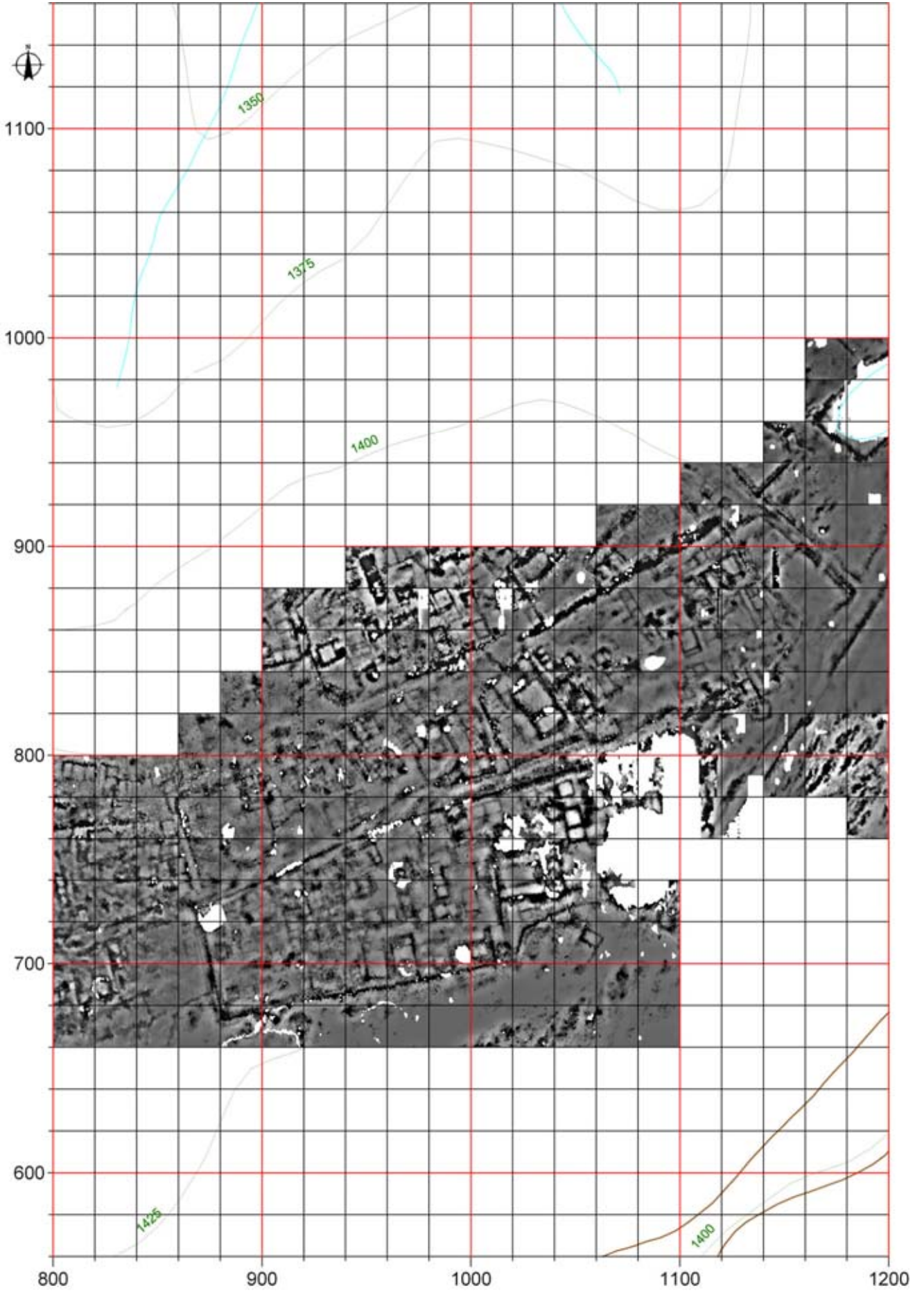
Şekil 47. Güney Sirtının batı ucuna doğru gradyometre yüzey araştırması. Şekil 48 ile karşılaştırınız.

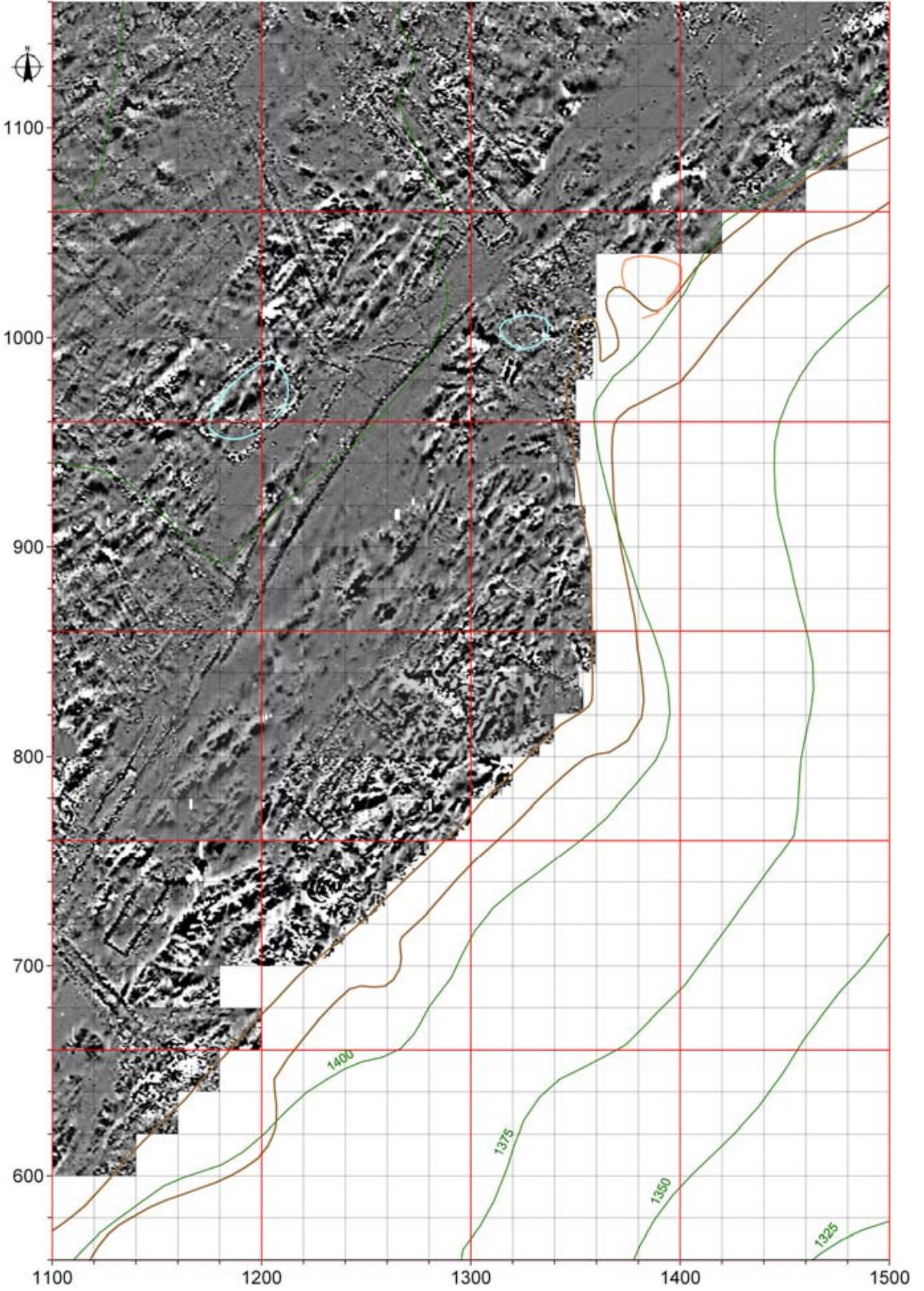
Şekil 48. Güney Sırtının batı ucuna doğru elektrik özdirenç yüzey araştırması. Meskenleri, depo binalarını ve diğer yapıları içeren yapı blokları, caddeler ile bölünmüştür.

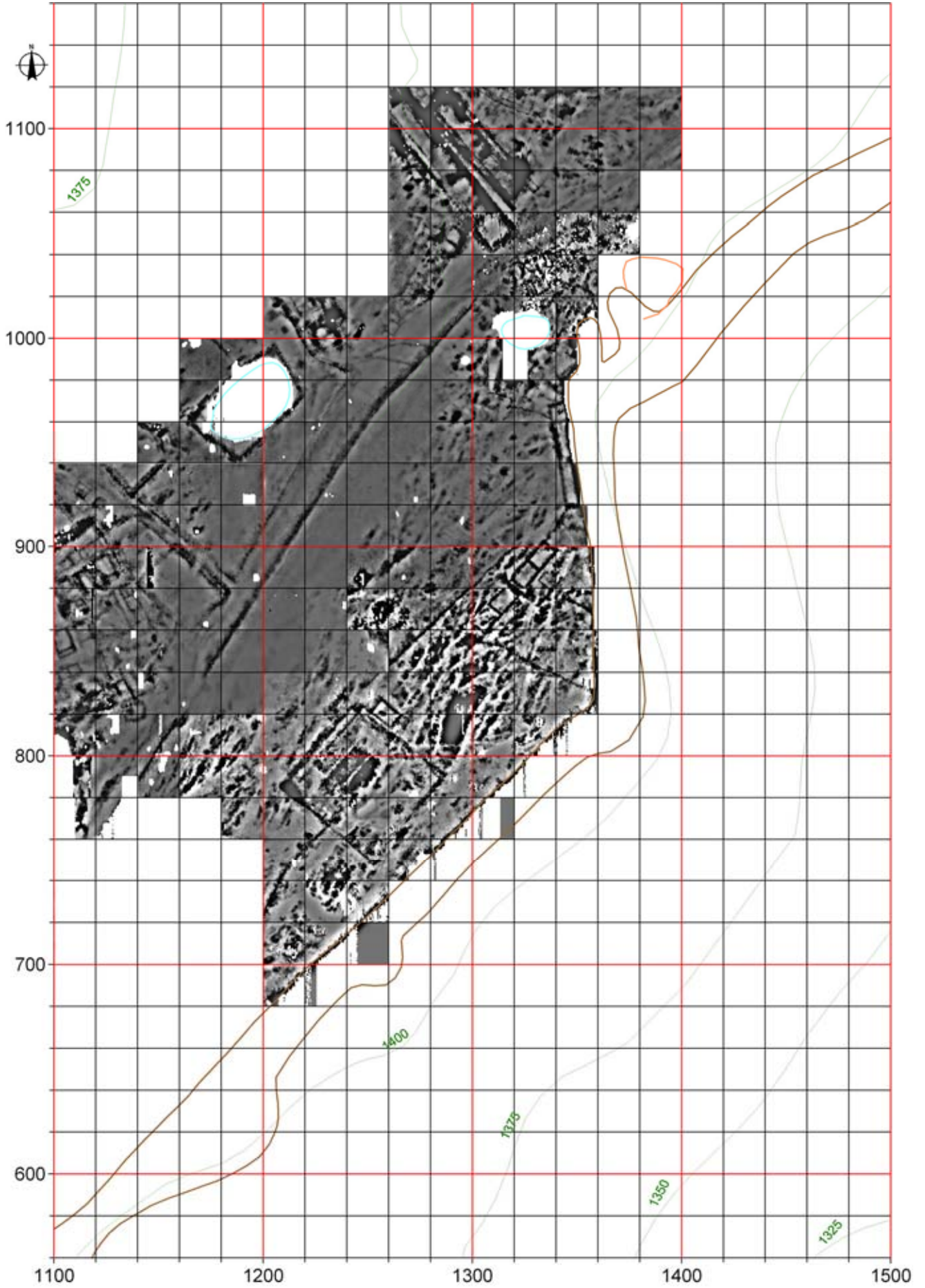
Şekil 49. Saray Yapı Grubu ve çevresinin gradyometre yüzey araştırması. Şekil 50 ile karşılaştırınız.

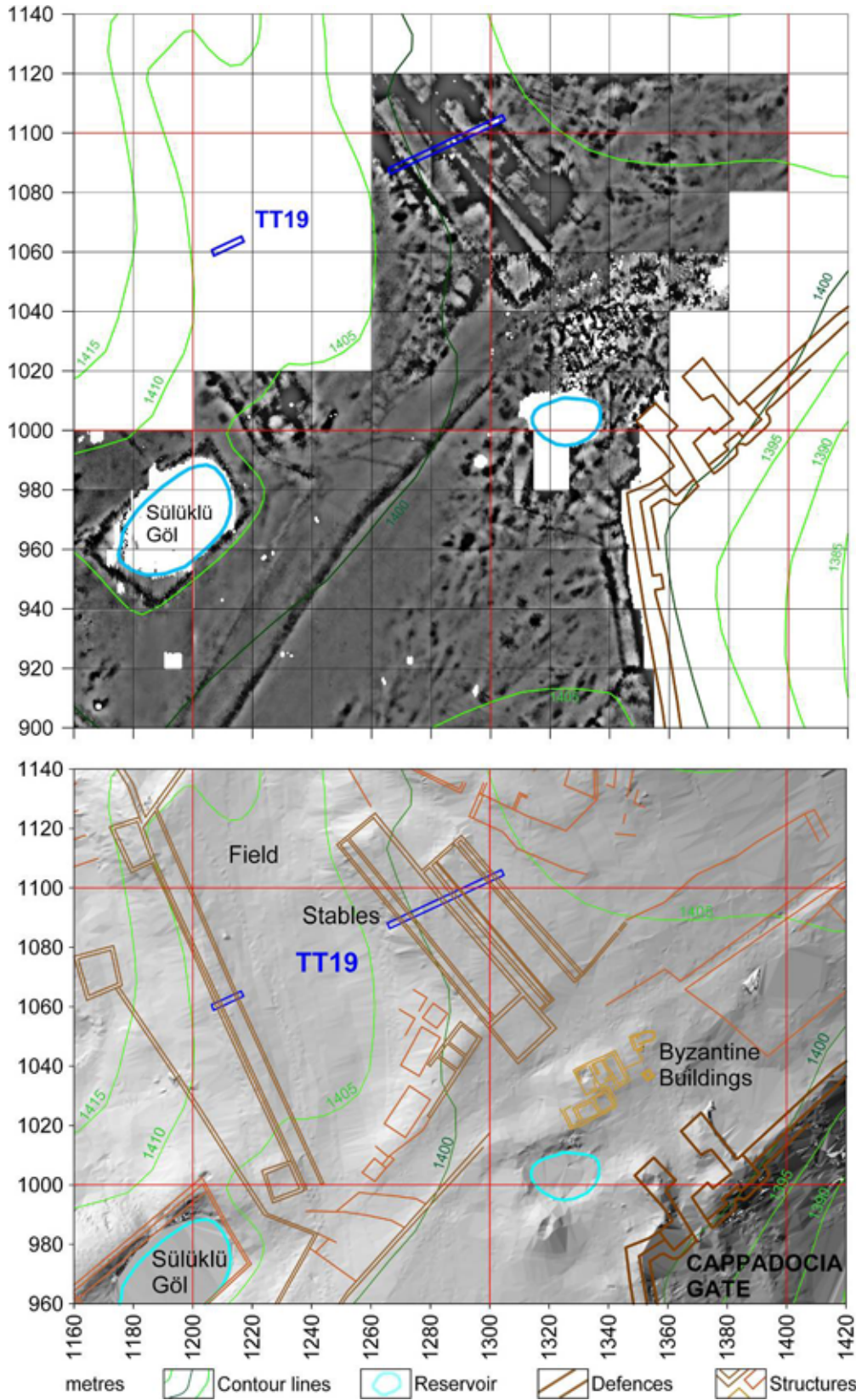
Şekil 50. Saray Yapı Grubu ve çevresinin elektrik direnç yüzey araştırması. Binalar çok açık bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Şekil 51. Saray Yapı Grubu ve Kapadokya Kapısı arasında kalan alanın gradyometre yüzey araştırması. Taş çevrili Sülüklü Göl yukarıda ortada görülmekte. Şekil 52 ile karşılaştırınız.

Şekil 52. Saray Yapı Grubu ve Kapadokya Kapısı arasında kalan alanın elektrik öz direnç yüzey araştırması. “Kraliyet Ahırları” en tepede, taş çevrili göl caddenin güneydoğusundadır.

Şekil 53. (a) Ahır oldukları düşünülen uzun yapıları ve Test Açması TT19u gösteren elektrik direnç yüzey araştırması.
 (b) Yüzeyde görülebilen öğeler ve jeofiziksel yüzey araştırması tahmin planlarının, kent teraslarına ait GPS haritası ile çakıştırılması. Test Açması TT19, 1996da bu yapılar boyunca açılmıştır.

Kale'nin güney yamacının ötesindeki F Alanı (Şekil 54) 1999 ve 2000 yıllarında gradyometre, 2008 ve 2009 yıllarında ise elektrik özdirenç yöntemi ile taranmıştır. 1996da Sahanın üst kesimindeki terasların yüzeyinde kısmen görülebilen uzun yapıları incelemek amacıyla TT19 test açması kazılmıştır. Bu açma, aşağıda tartışıldığı üzere “Kraliyet Ahırları” olduğu düşünülen yapıların paralel duvarlarını açığa çıkarmıştır. Jeofizik taramalar ise hayvan yatağı ve yemlerini depolamak için kullanılmış olması beklenebilecek, ahırlarla ilişkili yapıları ortaya koymuştur. Terasların alt kesiminde bulunan ve “Saha” adı verilen düz alanın, diğer kullanımlar yanında bir idman ve eğitim sahası işlevi görmüş olması muhtemeldir.

Şekil 54. F Alanı arka planda Kale ile birlikte. Yüzeý araştırmacıları hemen hemen Saha'nın ortasındalar (güneydoğu ucu zor anlaşılır durumda) ve aşağıda terasların kuzeybatı kenarı gözükmekte. (10dpnc0119)

A Alanı ve Güney Sırtının batı kenarındaki sektör, 2010 bahar sezonunda “Kraliyet Ahırları”nın belirgin mimarisine benzerlik gösteren yapıların ya da atların tedviri ile ilişkili olabilecek başka kentsel yapıların var olup olmadığını belirlemek amacıyla incelenmiştir. Sonuçlar “Kraliyet Ahırları”na benzer yapıların, ne A Alanında, ne de -Göz Baba Kapısı’na yakınlığı dikkate alınınca buradaki düzlükte bulunabileceklerinin tahminine rağmen- güney yamacın batı ucundaki geniş kentsel bölgede bulunmadığını göstermiştir.

‘Tapınak’ Alanında Jeofiziksel Yüzeý Arařtırması

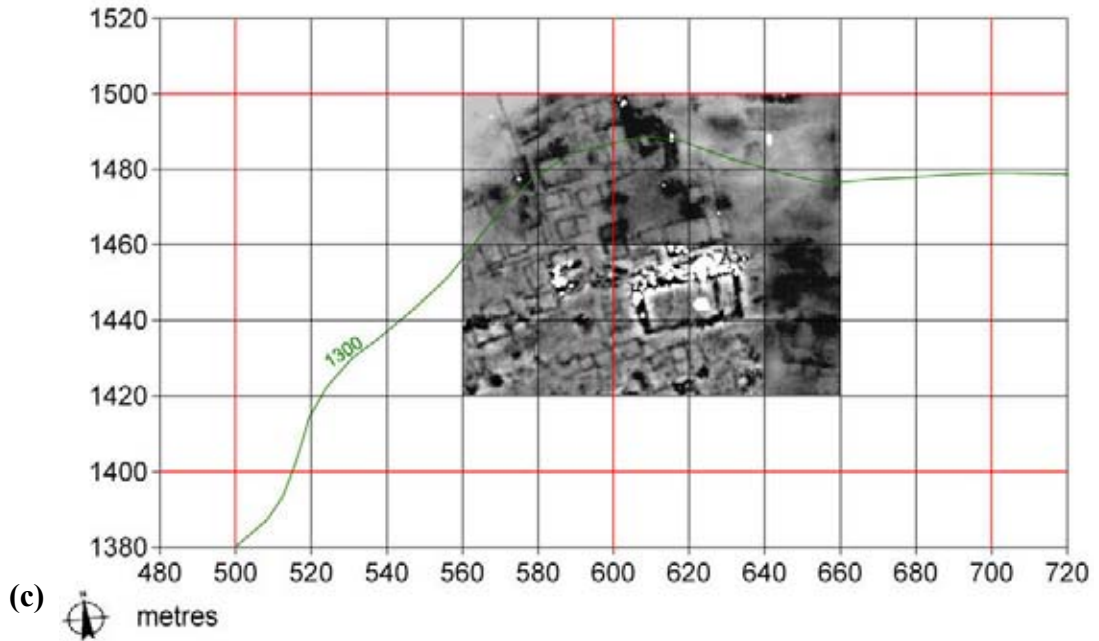
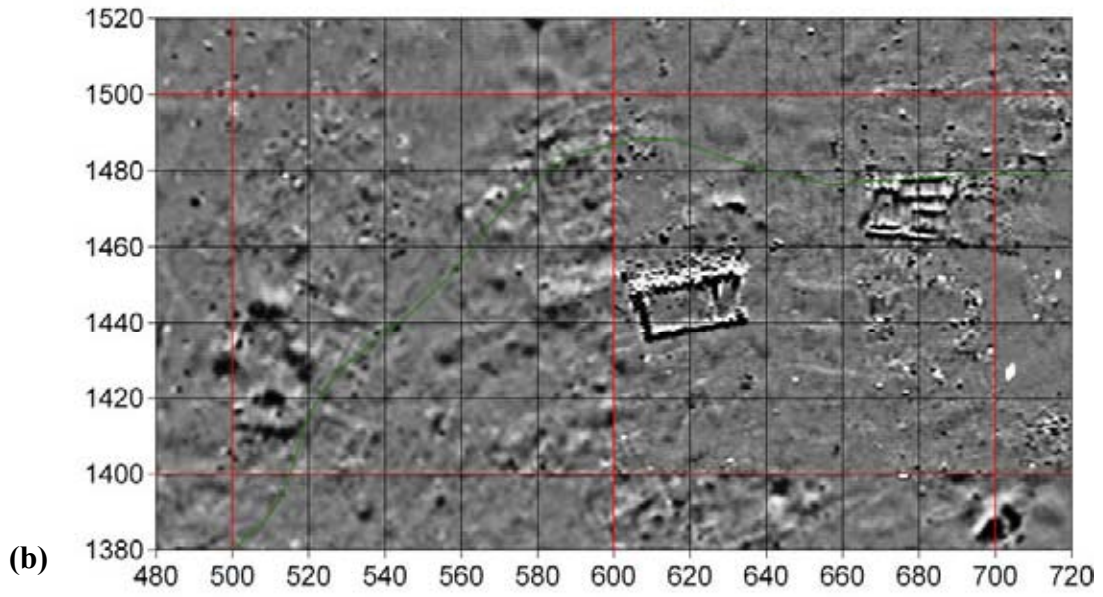
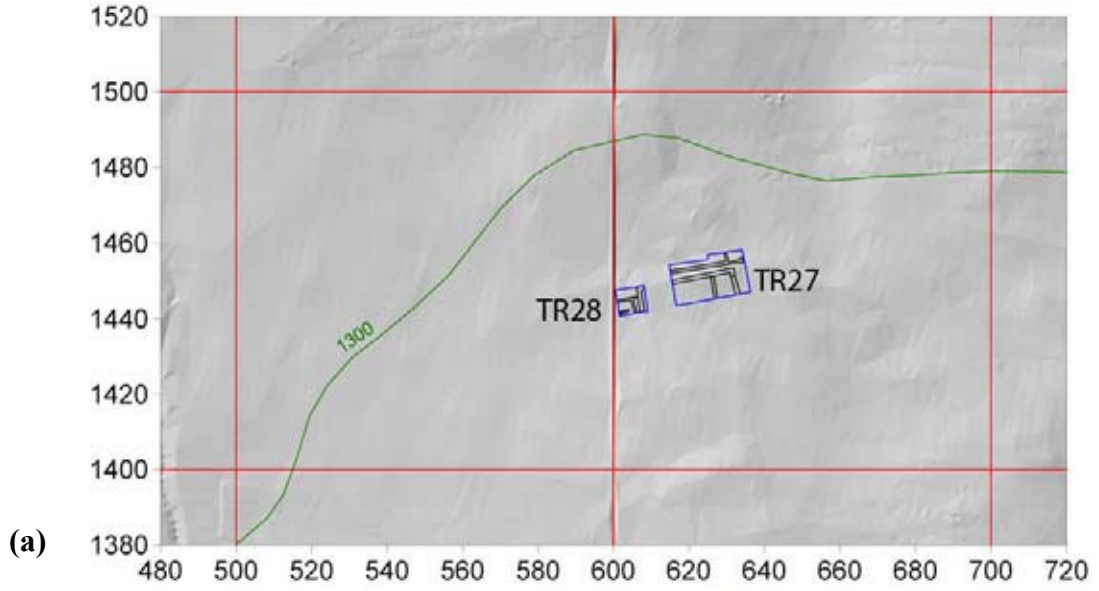
2010 bahar araştırma sezonunun sonunda, toprak hala yeterince nemli iken, orta daę kolu üzerindeki ‘Tapınak’ alanında, elektrik özdirenç yüzeý araştırmasına devam etmek mümkün olmuştur (Şekil 55 ve 56). Orta daę kolundaki iki odalı yanık binaya (Şekil 57), gradyometre yüzeý araştırmasında ilk kez ortaya çıktığında, geçici olarak ‘Tapınak’ adı verilmiştir. Elektrik özdirenç yüzeý araştırması büyük binanın çevresinde küçük yapıları da çok net bir şekilde göstermiştir.

Şekil 55. 'Tapınak' alanının elektrik özdirenç taraması üç kişi, Cafer Babayiğit, Muhammed Babayiğit ve Mehmet Baştürk tarafından yürütülürken. (10dpkc0111)

Şekil 56. 'Tapınak'taki yüzey araştırması yüzeyden görülemeyen birçok küçük yapıyı açığa çıkarmıştır. Şehrin en uzak güney sınırı boyunca uzanan savunma duvarları arka planda görülebilir. (10dpkc0119)

Şekil 57. Ortadaki dağ kolu üzerinde yer alan Tapınak alanının (a) GPS, (b) gradyometre ve (c) elektrik öz direnç yüzey araştırması ile üretilen haritaları.

KRALİYET AHIRLARI VE İLİŞKİLİ ÇALIŞMALAR

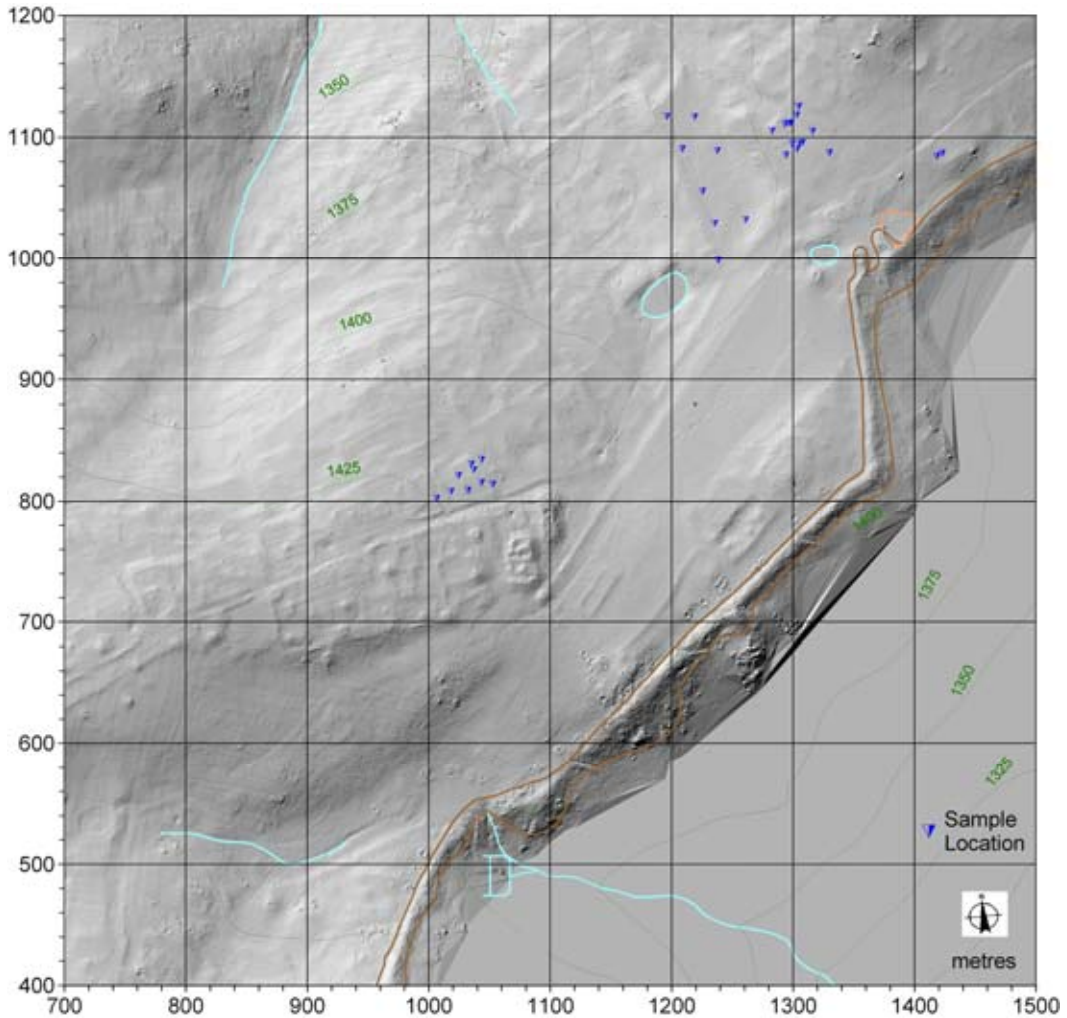
Geoffrey ve Françoise Summers
Çeviri: Güzin Eren

Kraliyet Ahırları

ODTÜ BAP (Bilimsel Araştırma Projeleri) Fonundan alınan ödenek, Kalenin güney alt yamacında Sahaya bitişik konumlanmış düzlük bir alan olan Kraliyet Ahırlarına (Şekil 53) odaklanan çalışmaların gerçekleşmesine izin vermiştir. Çalışmanın katılımcıları, ODTÜ'den Sema Bağcı, Güzin Eren, Yasemin Özarlan, Geoffrey Summers ve Françoise Summers olmuştur. 2010da yürütülen jeofiziksel yüzey araştırması, binaları çevreleyen alanın ve ilişkili yapıların daha da fazla anlaşılmasını sağlamıştır. Araştırmanın diğer iki ayağı olan, fosfat analizi ve etnografik çalışmalar aşağıda açıklamıştır.

Fosfat Analizi

Fosfat analizi, hayvan barınakları gibi antik yapıların arkeolojik yorumlarını değerlendirmek için kullanılan genel geçer bir yöntemdir. Günümüz at neslinden daha küçük olan Demir Çağı atlarının her biri, günlük en az 16 litre idrar üretebilirdi. İdrar fosfatça zengindir ki bu sonuçtan yola çıkarak ahırların yüzeylerinin, tabanlarının ve yüzey altı dolguları ile civarının yüksek oranlarda fosfat içermesi beklenir.

Şekil 58. Fosfat analizi için alınan örneklerin konumlarını gösteren harita. Yukarıda sağdaki örnekler ahırlarla ilişkili olup, merkezdekiler deneme kümesidir.

ID	Örnek No	Doğu K.	Batı K.	Tarih
1	PhSamp01	677281	4401571	13 Haziran 2009
2	PhSamp02	677276	4401565	13 Haziran 2009
3	PhSamp03	677274	4401565	13 Haziran 2009
4	PhSamp04	677271	4401564	13 Haziran 2009
5	PhSamp05	677260	4401559	13 Haziran 2009
6	PhSamp06	677293	4401557	13 Haziran 2009
7	PhSamp07	677284	4401549	13 Haziran 2009
8	PhSamp08	677282	4401548	13 Haziran 2009
9	PhSamp09	677280	4401544	13 Haziran 2009
10	PhSamp10	677270	4401539	13 Haziran 2009
11	PhSamp11	677306	4401539	13 Haziran 2009
12	PhSamp12	677399	4401533	13 Haziran 2009
13	PhSamp13	677394	4401531	13 Haziran 2009
14	PhSamp14	677283	4401578	13 Haziran 2009
15	PhSamp15	677276	4401549	13 Haziran 2009
16	PhSamp16	677209	4401456	13 Haziran 2009
17	PhSamp17	677208	4401487	13 Haziran 2009
18	PhSamp18	677200	4401514	13 Haziran 2009
19	PhSamp19	677185	4401550	13 Haziran 2009
20	PhSamp20	677174	4401577	13 Haziran 2009
21	PhSamp21	677197	4401575	13 Haziran 2009
22	PhSamp22	677214	4401547	13 Haziran 2009
23	PhSamp23	677234	4401488	13 Haziran 2009
24	PhSamp24	677003	4401286	14 Haziran 2009
25	PhSamp25	676997	4401297	14 Haziran 2009
26	PhSamp26	676995	4401302	14 Haziran 2009
27	PhSamp27	677004	4401305	14 Haziran 2009
28	PhSamp28	677007	4401267	14 Haziran 2009
29	PhSamp29	676977	4401280	14 Haziran 2009
30	PhSamp30	676965	4401275	14 Haziran 2009
31	PhSamp31	676984	4401293	14 Haziran 2009
32	PhSamp32	676991	4401280	14 Haziran 2009
33	PhSamp33	677012	4401284	14 Haziran 2009

Tablo 1. Fosfat analizi örneklerinin listesi ve konumları.

Söz konusu yapıların ahır işlevi taşıdığı ve sahanın temel olarak atların idmanı ve eğitimi için kullanıldığı varsayımını sınamak amacıyla, yüzey toprağından ve altındaki taş döşeme zeminden bir dizi örnek alınmıştır (Şekil 58 ve Tablo 1). Kontrol örnekleri ise, ören yerinin bu alana benzer özellikler gösteren ve hayvan ahırı olarak kullanılmadığı kesin olan başka bir kesiminden toplanmıştır.

Teorik olarak, ahır olarak öngörülen alandan ve kontrol alanından alınan örneklerin fosfat içerikleri arasında belirgin ve kayda değer bir fark olmalıdır. Analizlerde bu durumun gerçekleşmesi halinde, yapıların ahır olarak tahmini neredeyse kesin olarak doğrulanmış olacaktır. Ancak Wisconsin Üniversitesi'ndeki laboratuvar analizinin sonuçları henüz elde edilememiştir. 2550 yıldır toprağın ve toprak altı tabakalarının emiliminin ve öte yandan muhtemelen granitik toprağın nazaran yüksek asitliliğinin, fosfat seviyelerini, analizi sonuçsuz bırakacak oranda azaltmış olması da mümkündür.

Etnografik Çalışmalar

Bölgede atların önemi ve rolü, Şahmuratlı Köyü ve komşu köylerdeki etnografik çalışmanın odağı olmuştur. Şahmuratlı Köyü'nde at arabalı çerçiler (Şekil 59) fotoğraflanmış ve Dağlık Frigya'ya düzenlenen gezide Köhnüş Vadi'sinde arabayı çeken bir çift ata (Şekil 60) rastlanmıştır.

Kapadokya'da süregelen at yetiştirme geleneğinin bir delili olarak, Esenli Kasabası'nda yer alan heykel (Şekil 61), bugün Gelingöllü Barajı'nın suları altında kalan Dedik Köyü'nün meşhur yarış atlarının anısını abideleştirmektedir. Şahmuratlı Köyü'nde artık kullanımda olmayan hayvan gücüyle çalışan değirmen (Şekil 62) bir nesil önce atgillerin önemine işaret etmektedir. Emirhan yakınlarında ise bir değirmen tahıl öğütmek için hala kullanılmaktadır (Şekil 63).

Şekil 59. Çerçiler bugün hala Anadolu'daki köylerde atlı arabalarıyla mallarını satmaya çalışmaktalar. (09dpng0710)

Şekil 60. Dağlık Frigya'daki Köhnüş Vadisi'nde bir çift at, arabayı çekmekte. (09dpng1084)

Şekil 61. Esenli Kasabasında, Dedik Köyü'nün meşhur yarış atlarını abideleştiren heykel. (09dpng1515)

Şekil 62. Şahmuratlı Köyü'nde eşeklerin çektiği, artık kullanımda olmayan değirmen. (08dpng0312)

Şekil 63. Emirhan civarında eşeklerin çektiği değirmen, hala tahıl ve bakliyatları ezmek için kullanılmakta. (09dpng0418)

Şahmuratlı Köyü'nde Kara Mehmet'in Ahır

Kara Mehmet Erciyas, Şahmuratlı Köyü'nde bir ata sahip olan son kişiydi. Yine de bundan elli yıl önce, köyün günümüzden çok daha fazla nüfusa sahip olduğu zamanlarda, neredeyse her hanenin çiftçilik için kullandıkları birkaç çift atı bulunmaktaydı. Bu atlar, büyükbaş hayvanlar ve eşeklerle aynı barınaklarda tutulmalarına rağmen, tüm hayvanlar ahşap bölmeler ile birbirinden ayrılmaktaydı. Muhtemelen 65 yıl önce Kara Mehmet'in babası tarafından inşa edilen yapının genişliği 5 m.dir. Bölmeler hayvanların yatabilmelerine izin verecek kadar genişti ve hayvanların saman yatakları, yeterli miktarda saman bulunduğu sürece, neredeyse her hafta değiştirilmekteydi. Zeminler, taş yerine sertçe sıkıştırılmış topraktandı ve bina boyunca uzanan merkezi bir akaca sahipti. Ardıçtan geniş çatının ise eski başka bir yapıdan devşirilmiş olması muhtemeldir ve hayvan yemlikleri duvarlardan bir tanesine hizalanmıştır (Şekil 64). Yapının özgün düz çatısı, kırık dallar ile örtülmüş ve kalın bir tabaka çamur ile sıvanmış mertekleri destekleyen kalaslardan inşa edilmişti. Özgün çatıya açılmış olan tavan kapısı (Şekil 65) ise yakın geçmişte eklenen kil tuğladan beşik çatıya küçük bir bakış sağlamaktadır. Bugün Kara Mehmet aynı ahır (Şekil 66) kullanmaktadır. Ancak zemin betona çevrilmiş, merkezi akaç kurutulmuştur; ahşap bölmeler ise büyükbaş hayvanları yavrularından ayırmak için kullanılmaktadır (Şekil 67 ve 68).

Şekil 64. Ahşap dikmeler, başlıklar ve çatı kirişleri ile çamur sıvalı duvar ve hayvan yemliklerinden detay. (10dpnd1907)

Şekil 65. Özgün düz çatı, kırık dallar ve kalın bir tabaka çamurla kaplı mertegi destekleyen kalaslar ile inşa edilmiştir. Özgün çatıya açılmış olan tavan kapısı, sonradan eklenmiş kil tuğladan beşik çatıya küçük bir bakış sağlamaktadır. (10dpnd1905)

Şekil 66. Kara Mehmet Şahmuratlı Köyü'nde bugün büyükbaş hayvan ahır olarak kullanılan eski ahırında. Merkezi bir akaç, beton zemin boyunca uzanırken; yemlikler iki yanda hizalanmıştır. Sondaki kapı, kuru yem deposuna açılmaktadır. Günümüzde civarda mevcut olmayan çatı kirişlerinin boyutu dikkate değerdir. (10dpnd1904)

Şekil 67. ODTÜ Yüksek Lisans öğrencisi Yasemin Özarıslan, danalar için ayrılmış bölmenin yanından içeri girmekte. Benzer ahşap bölmeler atlar için de kullanılmış olabilirler. (10dpnd1908)

Şekil 68. Ahşaptan geçici bölmelerin detayı; burada danaları annelerinden ayırmak için kullanılmış. (10dpnd1915)

Mehmetbeyli Köyü'nde Yarış Atı Yetiştiriciliği ve Talimi

Komşu köy Mehmetbeyli'de yarış atları yetiştirilmekte ve beslenmektedir (Şekil 69). Köydeki günümüz ahır, ahşap ve topraktan daha az bakım gerektirmesi nedeniyle yeğlenen çağdaş inşa malzemeleri tuğla ve betondan inşa edilmiştir (Şekil 70). Bina, levhaları kuru tutmak için oluklu saçla kaplanmış beton levhalar ile desteklenen, alçak beşik çatıya sahiptir. Yapı 9 m genişliğindedir ve uzunluğu boyunca, merkezî bir sahının iki tarafında her biri 3x3 m boyutlarındaki hücrelerin dizilmesi ile üç bölünmüştür (Şekil 71). Havalandırma için, soğuk hava akımına neden olmayacak, yüksek pencereler kullanılmıştır. Toplam uzunluk 20 m üzerindedir ki bu, Şekil 53b de gösterildiği üzere, Kerkenes'teki B ve C yapılarının birleştirilmiş uzunluğunun ancak bir çeyreği kadardır.

Etrafı çevrili otlak ve yem deposu (Şekil 72 ve 73) ahırla yan yanadır. Anadolu kışının en soğuk zamanlarında bile, atların idman için dışarı çıkarılamayacağı kadar soğuk havaya nadiren rastlanır. Her hayvan günde 4 balyaya ek olarak bir miktar tahıl tüketir. Şekil 73te görüldüğü üzere üç çeşit balya vardır: *korunga* (çok yıllık otsu bitiler, burçak da içerir), *ot* ve *yonca*. Tahıl çuvalları ahırın bir hücresinde depolanırken, balyalar ve hayvan yataklarının üstü ancak kısmen örtülüdür. Hayvan yatakları Ankara'dan satın alınan *talaştır* ve her üç ayda bir değiştirilir. Saman kullanılması halinde, yatakların her gün değiştirilmesi gerekir; çünkü samanın emici özelliği yoktur.

Şekil 69. Mehmetbeyli Köyü'nde yarış atları. Fiyatları 50.000 TL.den başlamakta. (10dpnd1715)

Şekil 70. Mehmetbeyli Köyü'nde günümüz yarış atı ahır. (10dpnd1710)

Şekil 71.
Mehmetbeyli
Köyü'ndeki
günümüz ahırının
içi. Horozun
koşmakta olduğu
merkezi geçit, ayrı
bölmelerle iki
tarafli
sınırlanmıştır.
(10dpnd1702)

Şekil 72.
Mehmetbeyli
Köyü'nde otlak ve
yem deposu.
Anadolu kışının en
soğuk zamanlarında
bile, atların idman
için dışarı
çıkartılamayacağı
kadar soğuk havaya
nadiren rastlanır.
(10dpnd1708)

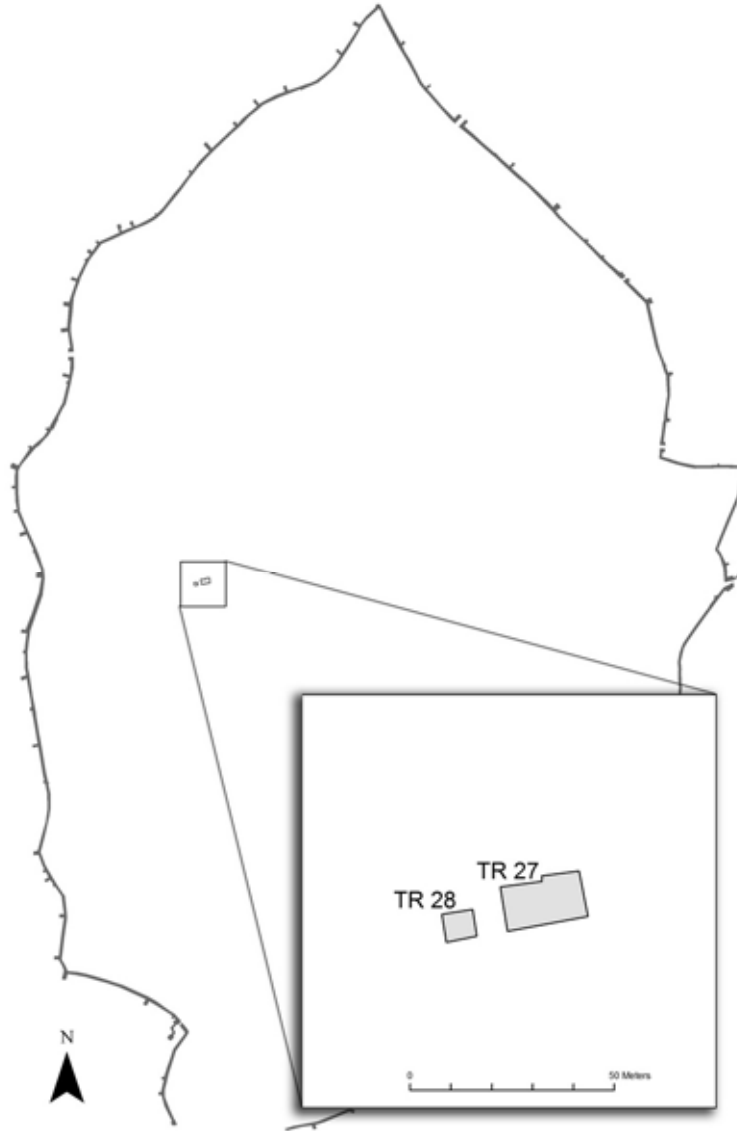

Şekil 73.
Mehmetbeyli yarış
atları için üç çeşit
yem. (10dpnd1731)

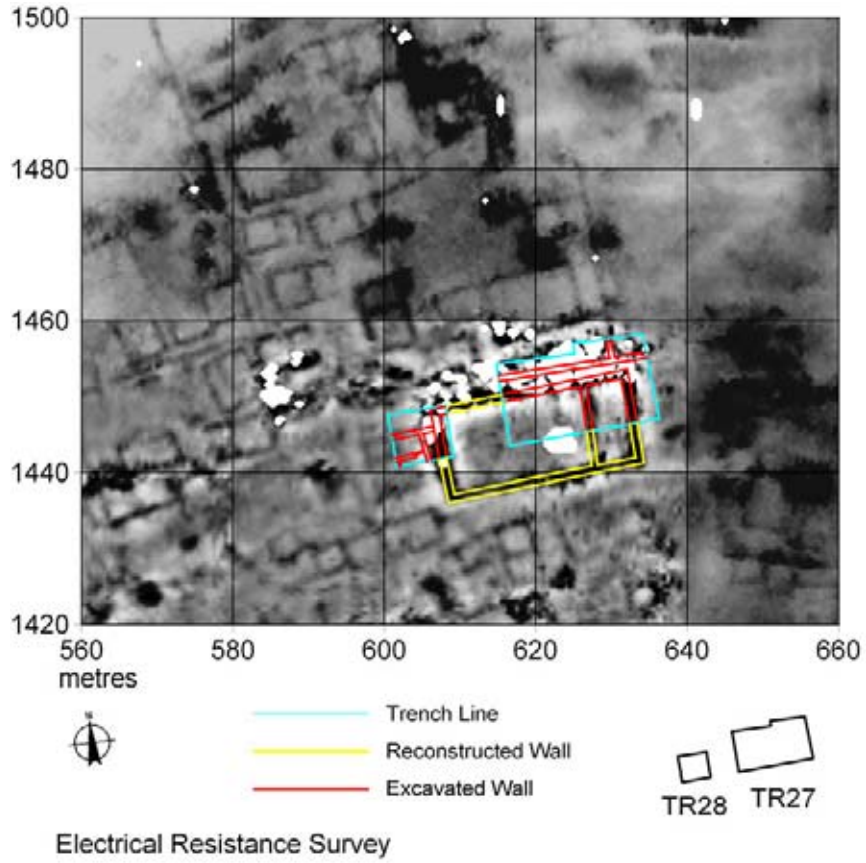
'TAPINAK'TA KAZILAR

Scott Branting
Çeviri: Irene Sun

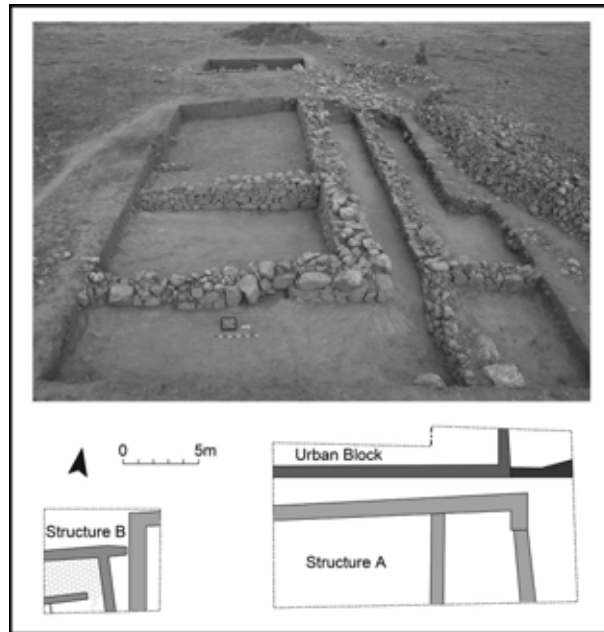
Haziran ayının tamamı ve Temmuz ayının ilk yarısı boyunca şehrin orta-güney kısmında iki açma kazılmıştır (Şekil 74). Açma TR27 ve TR28, 2002, 2004 ve 2010 yıllarında yürütülen jeofizik araştırmalarında (Şekil 75 ve 76) tanımlanan iki odalı büyük bir bina (A Yapısı) ile bitişiğindeki daha küçük bir binanın (B Yapısı) önemli bir kısmını açığa çıkarmak amacıyla konumlandırılmıştır. 26.5m x 12.5m boyutlarındaki A Yapısı'nın, büyüklüğü ve konumu itibarıyla diğer kentsel bloklardan farklı olması nedeniyle, kazılardan önce bir tapınak ya da başka bir kamusal bina olabileceği öngörülmüş olup; jeofiziksel araştırmalarda elde edilen verilerden, bu yapının şehrin nihai yıkımı esnasında kasten ateşe verildiği düşünülmüştür. Dolayısıyla, bu iki açmanın kazılmasının nedenleri, söz konusu yapıların rekonstrüksiyonu yapılmış planlarının doğruluğunu test etmek, inşaat ve yıkım süreçlerini incelemek ve mümkünse yapıların işlevleriyle ilişkili somut delilleri ortaya çıkarmaktı (Şekil 77, 78 ve 79).

Şekil 74. Açmaların konumunu gösteren harita.

Şekil 75. 'Tapınak' olarak adlandırılan alanın elektrik öz direnç taraması ile kazılan duvarların çakıştırılmış görüntüsü.

Şekil 76. Açma TR 27 ve TR28'in blok planları ve fotoğrafları.

Şekil 77. Yeni açmaların konumu, duvar ve diğer öğelerin planları için total station kullanılmıştır. (10dpnd0438)

Şekil 78. 'Tapınak' alanında kazı esnası. (10dpkc0224)

Şekil 79. Mikromorfolojik analiz için geçit yüzeyinden örnek alımında Tahir Gençarslan, Scott Branting'e yardım etmiştir. (10dpkc0319)

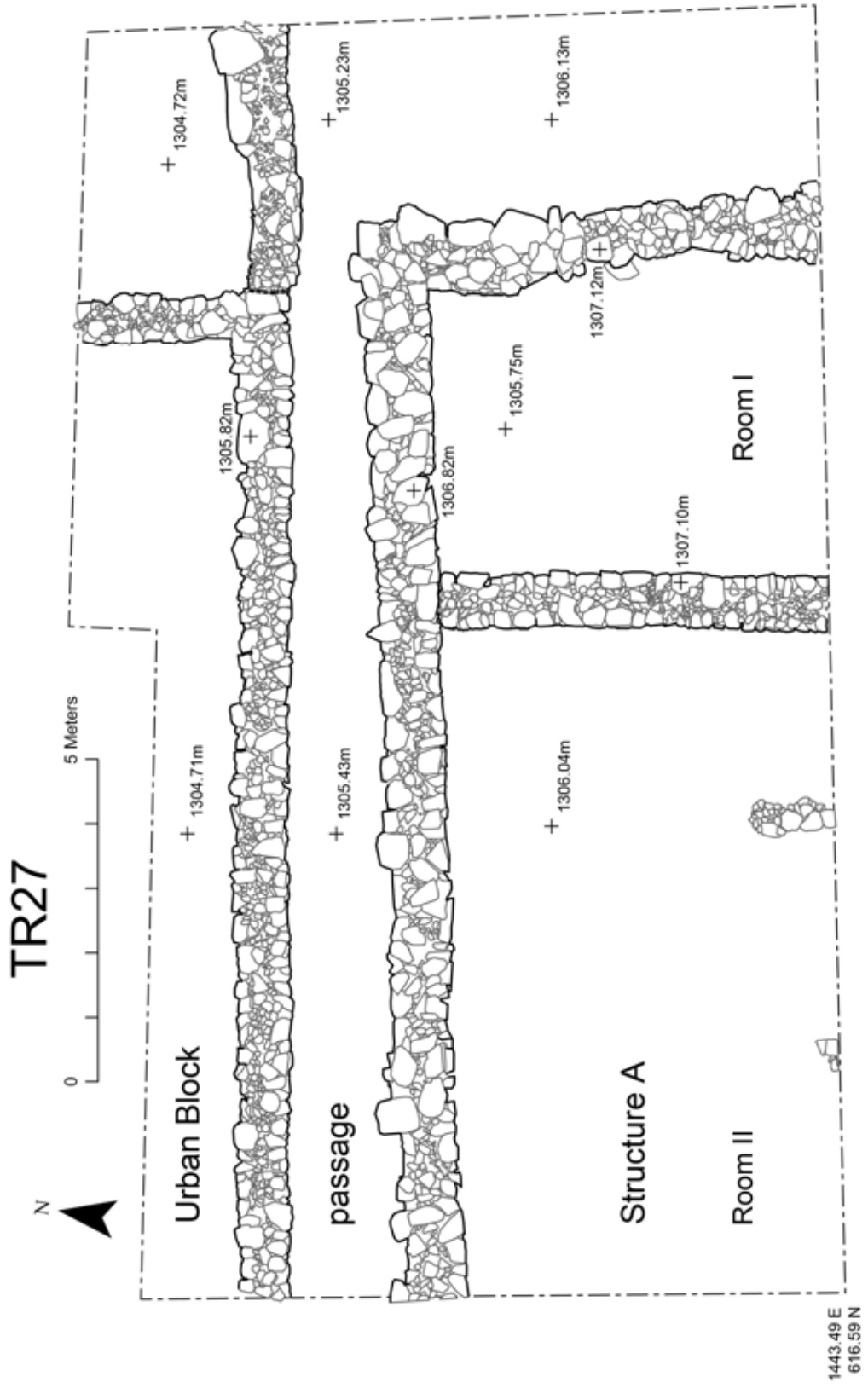
Toplamda 220.5m² alanı açığa çıkaran Açma TR27, 20m uzunluğunda, 11.5m ve 11m arasında değişen bir genişliktedir (Şekil 80). Bu açma, A Yapısı'nın kuzeydoğu çeyreği ve ön tarafının bir kısmı ile kuzeye ve A Yapısı'nın kuzeye ve aşağı doğru yıkılan duvarlarının büyük bir kısmını açığa çıkarmak amacıyla konumlandırılmıştı. A Yapısı'na ait yıkılmış molozların kuzeye taşınmasıyla, A Yapısı'nın kuzeyinde yer alan başka bir kentsel yapı adasının güney duvarının bir kısmı ve güneydoğu köşesi ile beraber söz konusu yapı adasının köşesine bitişik olup, doğuya uzanan bir istinat duvarı açığa çıkarılmıştır. (Şekil 81). A Yapısı'nın kuzey duvarı ile bahsedilen kentsel bloğun güney duvarı arasındaki dar alanda, A Yapısı'nın yanından geçen, döşenmemiş bir sokak yüzeyine rastlanmıştır.

A Yapısı'nın güney kenarının tamamı boyunca uzanan 1m genişliğindeki taş duvar, dört taş sırası boyunca korunmuş olup, duvarın en yüksek yeri 1.4m.ye erişmektedir. Bu duvar da, Kerkenes Dağı'na özgü olarak, dış yüzeyinin kesilmemiş granit taşından harçsız örülerek, içinin granit molozla doldurulması ile inşa edilmiştir. Duvar, hem A Yapısı'nın üst yapısının temelini oluşturmuş, hem de arazinin eğimi boyunca zeminin yüzeylenmesini sağlayan, 1m.den yüksek toprak dolguyu tutmak için bir set işlevi görmüştür. Maalesef, A Yapısı'nın kazılan kısımlarında zemine dair bütün kalıntılar ve sütun kaideleri, eşikler ve ocaklar gibi her türlü iç mekan ögesi, önemli ölçüde gerçekleşen erozyon tarafından yıkanmıştır. Yapının kuzeydoğu köşesinde duvar, yapının önüne doğru bir metreden fazla gelecek şekilde dönmekte ve burada daha az özenle örülmüş, daha dar ikincil bir duvara dayanmaktadır. Bu ikincil duvar, yapının önündeki açıklık boyunca inşa edilmiş olup, yer ve yapının içerisinde görülmesini engellemek amacıyla ya da binanın ön tarafını erozyona karşı sağlamlaştırmak amacıyla daha sonradan eklenmiştir.

Yapının iç kısmında, giriş odasını (Oda I) ana odadan (Oda II) ayırmak amacıyla, bir iç duvar inşa edilmiştir. Özgün ebatlarıyla Oda I, 4.5m.ye 10.5m, Oda II ise 10.5m.ye 19m.dir. İki oda zemininin de kuzeye doğru eğimlenme sebebiyle tamamen erozyona uğraması, bu odaların nasıl döşendiğine ve kullanıldığına dair herhangi bir tespiti engellemiştir. Ancak Oda II'nin içindeki dolgunun muhtemelen en üst seviyesinin kenarında iki taş sırası bulunmuştur. Bu taş sıralarının ikisi de iç odaları ayıran duvara paralel olup, özgün yer zemininde bulunan bazı öğelerin temelini oluşturmaları muhtemeldir.

Yapının dışında, yıkıntıların altında, A Yapısı'nın kuzeyinde yer alan kentsel yapı adasının çevre duvarı keşfedilmiştir. Kentsel yapı adasının kazılan kısmının içerisinde A Yapısı'nın yıkıntı tabakası dışında herhangi bir öge bulunmamıştır. Yapı adasının güneydoğu köşesine dayanan ikincil duvar ise tepenin eğimine dik gelecek şekilde uzanmaktadır. Bu duvar, yapı adasının doğusundan aşağıya doğru oluşabilecek erozyonu engellemek amacıyla, bir istinat duvarı olarak inşa edilmiştir. A Yapısı'nın hemen önünde, bu duvardan yukarı eğimlenen alan, erozyonun taşıdığı dolgu tabakasının altında yer alan A Yapısı'na ait yıkıntının dışında, buluntudan yoksundur. Yapının ne önünde ne de etrafında taş döşemeye ait hiçbir kalıntıya rastlanmamıştır.

A Yapısı'nın kuzey duvarı ile kentsel yapı adasının dış duvarı arasında 1m uzunluğunda, 1.5m eninde dar bir geçiş yolu açığa çıkarılmıştır. Burada, A Yapısı'nın yıkıntıları altında, kumlu bir katman bulunmuştur ki bu katman Kerkenes Dağı'nda 2004 ve 2008 kazılarında bulunan döşenmemiş yollarla aynı özellikleri taşımaktadır (Şekil 82). Bu yoldan birkaç mikromorfoloji ve gevşek toprak örneği alınmış ve şehrin içindeki eski trafik motiflerinin bilgisayar simülasyonu sonuçlarını test etmek amacıyla devam etmekte olan projenin bir parçası olarak analiz edilmek üzere İngiltere Cambridge Üniversitesi'ne yollanmıştır.

Şekil 80. Açma TR27nin planı.

Şekil 81. Açma TR27nin kazı sonrası fotoğrafı. (10dpkc0729)

Şekil 82. Geçitten alınmış kesitin fotoğrafı. (10dpkc0305)

Açma TR28, TR27nin batı ucundan 7.5m uzaklıkta bulunmaktadır. 52 m²lik bir alanı kaplayan açma, 7.5m boyunda ve 7m enindedir (Şekil 83). A Yapısı'nın batı duvarının yarısı ile birlikte hemen arkasındaki B Yapısı'nın bir çeyreğini açığa çıkarmak üzere konumlandırılmıştır. TR27 açmasında olduğu üzere, A Yapısı'nın içindeki Oda II'nin arkasındaki dar açıklıkta ne zemine ne de iç mekan öğelerine rastlanmıştır. A Yapısı'nın batı duvarı, kuzey duvarından biraz daha geniş ve yüksektir. A Yapısı'nın batı duvarının daha geniş olması, duvarın altındaki alan ve A ve B Yapıları arasındaki boşlukta yer alan anakayanın önemli ölçüde eğimlenmesi ile ilişkili olabilir. TR27dekine benzer kumlu dolgu malzemesi, A Yapısı'nın kuzeybatı köşesinin en alt taş sırasının altından B Yapısı'nın kuzeyindeki dış bölgesine kadar uzanır şekilde gözlenmiştir.

B Yapısı'nın kuzeyi ve doğusu boyunca kazılan dış duvarlar, A Yapısı'ndan fark edilir derecede küçüktür (Şekil 84). Binanın kuzey duvarı B Yapısı'nın kuzeydoğu köşesinden ileriye devam etmekte ve A Yapısı'nın batı duvarından biraz daha kısa kalmaktadır. Söz konusu uzantı, duvarın hemen güneyinde, altta yatan anakayadaki yarım metrelik düşüşü dolduran dolguyu desteklemek; böylece erozyonun A Yapısı'nın batı duvarı ve B Yapısı'nın doğu duvarının altını oymasını engellemek amacıyla inşa edilmiş olabilir. B Yapısı'nın doğu duvarına ait sığ temel çukuru, bu duvarın güney kesimi boyunca, anakayanın keskin iniş yaptığı alana kadar kaydedilmiştir ki bu temel çukurunun açılmasının nedeni ilave sağlamlaştırma sağlamak olabilir.

B Yapısı'nın içerisinde, tek bir iç duvar ve bu duvarın doğu ucunda 1m genişliğindeki bir kapı eşiği, B Yapısı'nın kazılan kısmını iki odaya ayırmaktadır (Oda I ve II). Ayırıcı duvardaki yanık, bir zamanlar bu taş temelin üzerinde yatay kirişlerin uzandığına işaret etmektedir. Binanın üst yapısına dair daha fazla muhtemel kanıt, ayırıcı duvarın kuzeyindeki Oda I'in taş döşemesinin üzerinde bulunmuştur. Taş döşeme, kuzey duvarı boyunca uzanan yarığa benzer bir boşluk hariç duvardan duvara döşenmiştir. Altındaki anakayaya kadar açık bu yarığın, güney duvar yüzü boyunca yer alan ve diğer döşeme taşlarından biraz daha alçak yerleştirilmiş dört taşın hemen karşısında bulunmaktaydı. Bu taşlar, bahsi geçen yarığın ile odanın kuzeydoğu köşesindeki zemin döşemesinin üzerindeki boşlukla beraber, Oda I'in tavan ve duvarlarını desteklemekte kullanılan dikey sütunların temelinin oluşturmuş olabilir. Oda I ve Oda II arasındaki geçişte, bir zamanlar asılı duran kapıya dair kanıtlar da bulunmuştur. Oda I'in hemen güneyinde taş döşeme üzerinde, küçük demir bantların ve demir çivilerin hala üzerinde olduğu kül ve kömür kalıntılarının yoğun olan alan, muhtemelen ahşap kapının kalıntılarıdır.

Oda I'de bulunan zemin döşemesi, odaların arasındaki eşikten devam ederek güneye, tek bir sıra taştan oluşan yürüme yolu haricinde döşemesiz olan Oda II'ye uzanmaktadır. Oda II'nin üst yapısının ya da çatısının doğasını öğrenmemizi sağlayabilecek herhangi bir kanıt rastlanmamıştır. Ancak yükseltilmiş yürüme yolu ile görünüşte kapının zeminindeki boşluğu kapatmak amacıyla, iki oda arasındaki geçişte bulunan döşemenin üzerine bilhassa sıralanmış taşlar, su, çamur veya gübrenin Oda I'e girmesini engelleme işlevini görmüş olabilir. Açmanın en güneybatı köşesinde, ayırıcı duvara bitişik ve yapısal olmayan küçük bir duvar, bir şekilde Oda II'nin alanını muhtemelen sınırlamaktaydı ki bu duvar, taş temelinin kenarına dayalı olarak kurulmuş çöp deposunun kenarı olabilir.

Şekil 83. Açma TR28in planı.

Şekil 84. Açma TR28in kazı sonrası fotoğrafı. (10dpkc0807)

Buluntular

TR27 Buluntuları

TR27’de kayda değer az eser bulunmuş olup, bunların hiçbiri *in situ* değildir. Bunun sebebi A Yapısı’nın içerisinde ve etrafındaki bütün yüzeylerin şiddetli erozyona uğramış olmasıdır. 5 adet demir çivi parçası TR27de dağınık olarak bulunmuştur. Bunlar, bir zamanlar bir yangında harap olmuş A Yapısı’nın ahşap üst yapısının parçası olabilirler. Bunlara ek olarak, Oda I’e ait alt yüzey dolgusunda bir adet demir ok ucu (Şekil 85) ve Oda II’nin alt yüzey dolgusunda ise neredeyse eksiksiz, boyalı yonca tipi küçük bir testi (Şekil 86) bulunmuştur. Eserlerin hiçbiri, A Yapısı’nın nasıl kullanıldığına dair bir ipucu içermemektedir.

Şekil 85. Demir ok ucu. (10dpkc1220)

Şekil 86. Boyalı yonca tipi testi. (10dpkc1239)

TR28 Buluntuları

TR28'deki Oda I, taş döşeli zemininin üzerinde *in situ* objeler barındırmaktaydı. Bunlar arasında, üçayaklı bir adet taş kap (Şekil 87), bir adet bakır alaşımı ok ucu, yıldız şeklinde neredeyse özdeş iki adet gümüş nişan (Şekil 88), kalay alaşımı küçük bir adet boncuk, demir kapı şeridi parçaları, kapı parçasına geçen çiviler ve ağır derecede kırılmış seramik kaplar (Şekil 89) bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, Oda I'in zemin tabakasından alınan toprak örneklerinin ilk analizinde, kömür, tahıl ve bir üzüm çekirdeği bulunmuştur. TR28'de bunların dışında kayda değer obje bulunmamıştır.

Şekil 87. Üçayaklı taş kap. (10dpkc1233)

Şekil 88. Yıldız şeklindeki nişanlardan bir tanesi. (10dpkc1250)

10 cm
10TR28U12pot05

Şekil 89. Kısmen onarılmış çömlek.
(10dpkc1261)

Geri Dolgu İşlemi

TR27 ve TR28'in kazılması ve belgelenmesini takiben, açığa çıkarılan yüzeyler ile duvarların üst tarafına jeotekstil serilerek, her iki açma da modern yüzey seviyesine kadar geri doldurulmuştur. Daha sonra, kazılar esnasında açığa çıkarılan her duvar, modern yer yüzeyinin üzerinde üç taş sırası oluşturacak şekilde yeniden örülmüştür. Böylelikle ziyaretçiler, antik duvarların nerede bulunduğunu görebilirken; korunmuş Demir Çağı duvarlarının zarar görmesi engellenmiştir (Şekil 90).

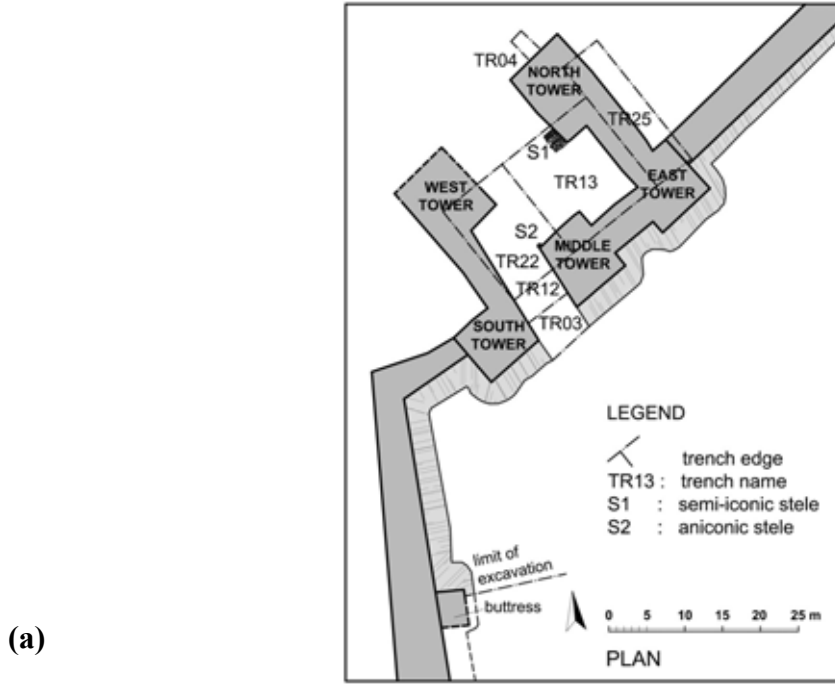
Şekil 90. TR27 ve TR28 açmalarının geri dolgu ve restorasyon sonrası fotoğrafı. (10dpkc0730)

KAPADOKYA KAPISINDAKİ KAZILAR

Geoffrey ve Françoise Summers
Çeviri: Sema Bağcı, Ferhat Can ve Güzin Eren

Kapadokya Kapısı'ndaki (Şekil 91) kazıların 2010 yılında bitirilmesi hedefi, beklenmedik iki keşifle kesintiye uğramıştır. Bu keşiflerin ilki, 11m genişliğindeki arka geçitte bir çift büyük ahşap kapıdan oluşan devasa ahşap bir yapının tabanı ile bitişen taş döşemenin kenarındır. İkincisi ise, Kapı Avlusu'ndaki çöküntü içinde bulunan ve 2011 de çok dikkatli belgeleme ve kaldırma gerektirecek bir yangın kurbanıdır.

Kapının ön yüzünde, Doğu Kulesi ve şehir duvarlarının kesişme noktasında kayda değer yeni sonuçların ve şehrin bir bölümünün tam olarak açığa çıkarılması tümüyle başarılı olmuştur.

Şekil 91. (a) Kapadokya Kapısının ana planı,
(b) Kapadokya Kapısı geçidi ve iç avlunun panoramik görünümü, doğu yönünde, 2010 kazılarından sonra. (10dpcg0903pan)

Kapı Avlusunun Kazısı

Geride kalan döküntünün derinliğini saptamak için Mayıs ayında Kapı Avlusu'nun kuzey duvarına paralel bir şeridin kazılması mümkün olmuştur (Şekil 92). Kapı Avlusu'nun duvarlarından zemine düşen büyük taşlar (Şekil 93), yıkım sırasında zeminde ezilmiş olabilecek öğelerin kurtarılmasını kolaylaştırmak için dikkatlice kırılmıştır.

Şekil 92. Mayıs ayındaki birkaç günlük kazı, kaldırılması gereken geriye kalan döküntünün derinliğini saptamaya yardımcı olmuştur. (10dpcp0703).

Şekil 93. Açma başkanı James Osborne, Mayısta kazılan şeritte durmakta. İrice taşlar Kapı Avlusunu çevreleyen duvarlardan zemine çökmüştür. (10dpcp0905)

Kapı Avlusu'ndaki kazılar kaldığı yerden, 2010 Eylül'ünün sonunda devam etmiştir ve hedef geriye kalan dolgunun tamamının kaldırılmasıdır. Çalışma, bazı taşların çok iri olmasıyla beraber ilk düşenlerin balçık kuma derince gömülmesi bakımından zor olmuştur (Şekil 94). Açmanın kuzey kenarına elde taşınarak yığılan taşlar, buradan tek tek yüklenerek ya da elle kepçe kovasına yerleştirilerek mekanik bir kepçe yardımıyla kaldırılmıştır. Bu şekilde ağır vasıtanın döşeme zeminin üzerine çıkması engellenmiştir. Taşların çoğundan restorasyon çalışmalarında yararlanılırken, geriye kalanlar gelecekte restorasyon ya da koruyucu duvarların inşasında kullanılmak üzere bir köşeye yığılmıştır.

Şekil 94. Kapı Avlusunda düşen taşların sonuncularının temizlenmesi. (10dpkc2227)

Eylülde, kazıya kalındığı yerden devam edildiğinde (Şekil 95), tüm alandaki taş döküntü mümkün olduğu kadarıyla yalnızca en alt taş sırası yerinde bırakılacak şekilde kaldırılmıştır. Bu süreç, Orta Kulenin tepesinden düşen kumtaşı blokların konumlarını kaydetmek; yangın ve çökmelerle ağır bir tahribata uğramasına rağmen, avluya yerleştirilmiş muhtemel herhangi bir tertibatın fark edilebilmesini sağlamak ve son olarak taş döküntünün en alt sıra taşlarının hemen altında yatan, ana tahribattan kalmış olabilecek öğelere olabildiğince az zarar verilerek dikkatlice kaldırılabilmesi için izlenmiştir (Şekil 96 ve 97).

Temizlik, en içerideki kısımda kuzeydoğu köşesinde başlamış ve açmanın kuzeybatı sınırına ilerlemiştir. Kazılar Orta Kule civarına ulaştığında, duvarı destekleyen dolgu kaldırılmadan önce öne meyletmış üst taş sıralarının geriye kaydırılması gerekmiştir (Şekil 98). Duvarın açığa çıkarılan kısmı taşlar kaydırılmadan önce dikkatlice fotoğraflanmış ve belgelenmiştir. Duvarın sağlamlığı, tahribat yangınında yanıp kül olmuş ahşap hatılların bulunduğu boşluklardan ötürü tehlikedeydi (Şekil 99).

Şekil 95. Yüksek bir bakış açısından döküntünün tabanı. Ortada sağda Orta Kulenin köşesi; bu köşeden kopan kumtaşı bloklar yıkım esnasında yüzeye düşmüştür. (10dpcg0357)

Şekil 96. 2009da ortaya çıkarılan döşemenin bir kısmıyla birlikte Kapı Avlusu'ndaki döküntünün tabanı. Orta Kuleden düşen kumtaşı blokların yerleri dikkatlice kaydedilmiştir. (10dpnd1388)

Şekil 97. Doğuya doğru yıkıntının tabanı. (10dpnd1434)

Şekil 98. Orta Kulenin kuzeydoğu duvarlarının üst taş sıraları, tümüyle belgelendikten sonra, arta kalan dolgu kaldırılmadan önce geriye doğru kaydırılmıştır. (10dpnd1245)

Şekil 99. Duvarın yapısal dayanıklılığındaki yetersizlik yatay ahşap hatılların yanmasından sonra oluşan boşlukların bir sonucudur. (10dpnd1390)

Kapı Avlusu'ndaki dolgunun tümü, zemin üzerine yıkılmış olan iri taş seviyesine kadar temizlenmiştir. Granit kayalar daha sonra dikkatle taşınmıştır ancak kumtaşı bloklar yerinde bırakılarak kaydedilmiştir (Şekil 100). Orta Kulenin köşelerinden düşen tek bir dizi sarımsı kumtaşı bulunmuştur. Yanıklar, kumtaşı bloklarının ahşaplar üzerine yerleştirildiğini işaret etmektedir. Ne blokların büyüklükleri, ne alet izleri ne de yüzey rötüşleri bu taşların nasıl dizildiklerine dair herhangi bir bulgu sağlamamaktadır. Taş döşeme, Orta Kulenin kuzey köşesi ve Kuzey Kulenin güney köşesi arasında hafif bir kenar eğrisiyle uzanarak genişlemektedir (Şekil 101). Yıkım tabakası, duvarlar yıkıldığında aşağıdaki kumlu balçık yüzeye yapışmış yanık maddelerin ince ve dağınık tabakasından başkası değildir. Kazılan alanın kuzey ucuna doğru gidildikçe daha az miktarda taş ve balçık kum birikimi olduğu veya balçık kum birikiminin hiç olmadığı görülmüştür.

Hem Kuzey Kulesinin güney köşesi hem de Orta Kulenin kuzey köşesi geçen kış kısmen yıkılırken, sezonun sonunda yağın yoğun yağmur, Orta Kulenin duvarlarının kuzeybatı yüzünü yıkmıştır. Orta ve Doğu Kulelerini birbirine bağlayan duvarın üst tarafında ve Orta Kulenin beden duvarı yüzlerinde acilen gereken onarım çalışması, güz kazı sezonunun son birkaç gününü eziyete çeviren şiddetli yağmurlar yüzünden bırakılmıştır.

Şekil 100. Taş döşeme üzerine düşen kumtaşı bloklarının yeri dikkatlice kaydedilmiştir. (10dpnd2204)

Şekil 101. Balçık kumdaki çukurlar, düşen büyük taşlarca oluşturulmuştur ki bu taşlar, yıkımın kurbanlarından birini de ezmiştir. Kuzey Kulesine uzanan döşemenin kavisli doğu uzantısı ortada görülmektedir. Kulenin köşesindeki taşlar, önceki kış basamakların üzerine düşmüştür. (10dpcg0719)

Açma TR13

Kapı Avlusundaki tüm çalışmalar, kuzeybatı yönünde genişleyen, stelin dikildiği basamakların tabanının 1m kadar arkasına uzanan taş döşemenin kuzey sınırını ortaya çıkarmayı amaçlayan Açma TR13 içerisinde yürütülmüştür (Şekil 102). Taş döşeme, bir çift ahşap kapının yerleştirilebileceği büyük yanık bir ahşap yapının temellerinde son bulmaktadır (Şekil 103).

Şekil 102. Kapı Avlusu'nun temizliği, taş döşemenin kuzey sınırını açığa çıkarmıştır; solda ortada stelin üstünde durduğu basamaklı kaidenin tabanının arkasına uzanmakta. (10dpcg0704)

Şekil 103. Döşemenin kuzey kenarı, büyük kapıların yerleştirilmiş olabileceği ahşap bir yapının temelleriyle bitişmektedir. (10dpcg0910)

Kazılan tüm duvar yüzlerinin belgelenmesi, kontrol noktalarıyla koordinatları doğrulanmış dijital fotoğraflarla gerçekleştirilmiştir (Şekil 104); ancak yağmur ve duvarın çökmesi taş döşemenin tamamının belgelenmesini engellemiştir. Duvar çökmesi ile döşemenin bir kısmı kapanmıştır ve üzerindeki gevşek moloz dolguyu güçlendirmeden yeni düşen taşları kaldırmaya yönelik herhangi bir girişim, tedbirsizlik olarak değerlendirilmiştir.

Kapı Avlusu'ndaki ezilmiş ve kötü korunmuş insan kalıntıları kısmen güçlendirilmiş ve ardından koruyucu bir toprak tabakasıyla kaplanmıştır; çünkü hava koşulları ve diğer yüksek duvarların sağlamlık durumları hakkındaki kaygılarımız birleşince çok ağır giden ve dikkatle yapılması gereken temizlik çalışmasının gerçekleştirilmesi mümkün olmamıştır (Şekil 105).

Şekil 104. Koordinatları doğrulanmış dijital fotoğraflar için kontrol noktaları duvar yüzüne işaretlenmiştir. (10dpnd1381)

Şekil 105. Güz kazı sezonunun sonundaki yağmurlar, insan iskeletinin bulunduğu Kapı Avlusu'ndaki kazının tamamlanmasını imkansız hale getirmiştir. (10dpkc1428)

Kapı İnşası

Duvar yüzünde düzenli taş sıraları yoktur ancak ahşap hatılların yerleştirilmesi için belirli aralıklarda yüzeyleme gerekli olmuştur (Şekil 106). Taşlar, çekiç kullanılarak kabaca bir miktar şekillendirilmiştir ancak yüzlerinde düzeltme yoktur. Bu gözlem, temel yüzünün iri taşlarında çekiçle dövme ya da sivri bir aletle şekillendirme işlemi, eğimli ışığın açığa vurduğu ön girişin hemen sağında ve solunda bulunan taşlar dışındaki yerler hariç, taş kaplı şev için de geçerlidir. Duvar ve şev yüzeyleri ağır derecede çatlamıştır. 2010daki restorasyonun taş duvar ustaları, yetenekli zanaatkarların taşları gerekli yerlere oturtmak için sadece basit ağır çekiçler kullanarak ne denli hızlı bir şekilde biçimlendirdiklerini göstermiştir.

Ahşap hatıllar tüm duvar yüzlerinde yaklaşık 1m arayla yerleştirilmiştir. Kalas boşlukları 25-30cm arası derinliğinde ölçülürken, taşlardaki çatlak sayıları ve boyutları, kalas büyüklüklerinin değiştiğini işaret etmektedir. Kapı Avlusu'nu çevreleyen komşu duvarlardaki kalas seviyeleri her zaman uyumamaktadır (Şekil 107). Avlunun kuzeydoğu kenarı boyunca uzanan duvar kesimindeki hatıllar, hafif meyilli zemini takip etme eğilimindedirler (Şekil 91). Bu yatay kalasların amacı, tek bir taşın yerinden çıkması durumunda duvar yüzlerine sağlamlık kazandırmaktır. herhangi bir duvar bedeninde çapraz kalaslara rastlanmamıştır.

Yuvarlak ağaç gövdeleri olarak karşımıza çıkan kalaslar yüz taşlarındaki gibi küçük taşlarla yerlerine oturtulmuştur (Şekil 108). Daha iri tomruklar parçalanmış olabilirler. Kömür analizleri, bir miktar ardıçla birlikte, meşe ve karaçam kullanıldığını göstermiştir.

Şekil 106. Orta Kulenin çökmeden önceki iç yüzü, ahşap hatılların yerlerini ve yangının şiddetini göstermekte. (10dpnd2168)

Şekil 107. Komşu duvarlardaki ahşap kalasların seviyeleri her zaman uyuşmamaktadır. (10dpkc2253)

Şekil 108. Kalaslar, küçük taşlarla yerlerine oturtulmuş yuvarlak ağaç gövdeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. (10dpnd2163)

Hem duvarlardaki hem de taş kaplı şevdeki moloz dolgu çok gevşektir, her halleriyle rastgele devrilmiş gibi görünmektedir. Korunmuş duvar dolgusunun yüksek noktalarında çok iri taşlar görülmüştür. Çöküntü içerisindeki taşların ebatları, duvarların yüksek kısımları içerisinde kullanılan taşların ne boyutlarında ne de büyük taşların oranlarında küçülme olmadığını kanıtlamıştır. Kapı geçidindeki duvar yüzleri, çöküntünün aşağı kesimlerinde nemin olduğu ve ayrıca aralıklı olarak sıvanın yandığı yerlerde korunmuş; iki kat çamur sıva ile kaplıdır. Bu sıvanın duvarı tüm yüksekliği boyunca kapladığı ve bunun büyük çoğunluğunun yangından önce yağmurla yıkanarak avlunun doğu kesiminin kalın balçıklı kumunu oluşturduğu varsayılmıştır (Şekil 109). Ortaya çıkarıldıktan sonra sıva hızla kurumuş ve daha sonra ufalanmış ya da duvar yüzünden düşmüştür.

Şekil 109. Orta Kulenin önündeki döşemenin üzerinde yer alan, çamur sıvadan oluşan balçık kum. Çamur sıva kalıntıları duvar yüzeyine yapışmıştır ve düşen büyük bir taşın oluşturduğu göçük, kırmızı renkli yıkım döküntüsü ile dolmuştur. (10dpnd2012)

Kapı Avlusu ve Ön Geçit İçerisindeki Yüzeyler

Ön geçidin aşağı kesiminde, kuzeydoğu tarafının bazı yerlerinde ana kayanın yanık yüzeylerden bağımsız olduğu yerler bulunmaktadır. Diğer taraftan, ortaya çıkarılan taş döşeme alanının altında kalan özgün yüzeyler hakkında hiçbir şey bilinmemektedir. Döşenmiş alan, Orta Kulenin güneybatı kenarından enlemesine duran ahşap yapının yanına dikilen stelin bulunduğu merdivenli kaidenin oluşturduğu köşeye uzanmaktadır. Saray Yapı Grubu Amıtsal Girişi'nin döşemesinin erken evresinde de görüldüğü gibi, döşemenin alçak kesimlerini oluşturan kenar taşları, diğerlerinden çok daha büyüktür, şüphesiz ki bu döşemenin en zayıf noktasında herhangi bir taşın yerinden çıkma ihtimalini azaltmak içindir. Doğu kenarı fark edilir şekilde kıvrımlıdır. Özgün döşeme, geçidin kuzeybatı kenarında üst sırası boyunca taşla kapatılmış ve kenarları taştan bir kanalı da içine alarak genişletilmiştir. Ön geçidin aşağısında, kuru bir yaya kaldırımını sağlamış olabilecek, kabaca dikdörtgen taşlardan merkezi bir sırtın yanı sıra, yükselen anakayanın arasında döşeme parçaları ortaya çıkmıştır. Bu alandaki diğer yerlerde küçük çakıllar ve mıcır bulunmaktadır.

Geçidin ortasında, Orta Kulenin iç kenarının hizasından biraz aşağıda, sığ bir dikme çukuruna benzeyen yuvarlak bir boşluk vardır. Taban taşı sivri bir aletle ufalanarak düzleştirilmiştir ve dolgu gibi görünen ufalanmış taşlar bulunmuştur. Ancak geçidin kenarlarında, bir kapının varlığına kanıt olabilecek benzer hiçbir çukura rastlanmamıştır. Ayrıca çukurun küçük boyutu, yapısal bir işlevi olanaksızlaştırmaktadır. Dolayısıyla, bu ögenin gerçek amacı muamma olarak kalmıştır. Geçidin aşağı kesimin neredeyse tamamı, muhtemelen buzlandığında daha sağlam tutuş sağlayabilecek daha düz bir yüzey oluşturmak için yontulup, çok sıkı kil ve aşınmış granitle doldurularak düzleştirilmiştir. Bu sert kilin altındaki taş yüzey Açma TR12 ilk kazıldığında ortaya çıkarılmamıştır çünkü kazı, şehrin yıkımını temsil eden bu hassas yanık yüzeyde durdurulmuştur.

Döşeme ilk defa yerleştirildiğinde kenarlar önceki yüzeyden dolayı kabarıktır. Kapı Avlusu'nun güneydoğu boyunca uzanan bu ilk yüzeyinin doğası, 2011de son temizliği gerçekleştirilene dek anlaşılamayacaktır; buna rağmen ilk gözlemler, ezilmiş ve yeniden birikmiş yüzey altı toprağının var olduğunu önermektedir.

Yangın ve Çökme

Daha önceden belirtildiği gibi, Kapı Avlusunun büyük bir kısmında ve daha az olmakla beraber ön geçitte oldukça derin bir balçık kum tabakası birikmiştir. Balçık kum tabakası, kapı duvarları çöktüğünde, kuru yaz sezonunun sonunda olunmasına rağmen üzeri ilk defa açıldığı vakit olduğu gibi, nemliydi. Ağır taşlar yüzeye çarptıklarında, kendilerini kısmen bu tabakaya gömmüşlerdir. Balçık kumlu yüzey ve kuzey ucuna doğru taş döşeme, dağınık ince kömür parçacıkları ve duvarlardan düşen yanık sıva ile kaplanmıştır. Yıkım esnasında yüzeyde hiçbir buluntu yoktur. Döşemenin kuzeydoğu kesimindeki siyah lekeler ahşap yapının bir kısmının buraya düştüğünü ve yanmaya devam ettiğini göstermiştir. Büyük kubbe kafalı çivilerle yerine –muhtemelen kapılara– tutturulan geniş bir demir şerit, molozların arasında ele geçirilmiştir.

Yıkımın Kurbanları

Şehir ateşe verildiğinde kapı da tutuşturulmuş ve yanarken çökmüştür. 2009da, duvarların, ahşaplar yandığında tek seferde çökmüş olduğu; henüz yanmakta olanlar ahşap kalasların, duvarların hala ayakta duran kesimlerinin içindeki kalaslar ile beraber yıkım çöküntüsüne gömülerek için için yanarak kül olduğu saptanmıştır. Burada iki yıkım kurbanı bulunmuştur. Biri, 2009da ortaya çıkarılan ön geçitten kaçarken ölen orta yaşlı bir kadındır. Henüz tam olarak kazılmamış ikincisi ise, yanan ahşabın ve iri taşların altında ezilip bükülmüştür. Her ikisinin de ne mülkü ne ziyneti vardır.

Ezilmiş ve kısmen yanmış birey, Kapı Avlusu'nda 2010 kazı sezonunun sonunda bulunmuştur (Şekil 110). Kazı ağır ve yorucu olmuştur (Şekiller 111, 112 ve 113). Görünüşe göre bu kişi duvarlar yıkıldığında anında ölmüştür; önce dizlerinin üstüne ve daha sonra yana doğru kıvrılarak düşmüştür; ancak bu detayların 2011de tamamlanacak kazılarla doğrulanması gerekmektedir. Kurbanın kemikleri, özellikle de kafatası, öncelikli olarak bedenin ıslak balçık kuma eğri büğrü saplanmasıyla otürü kemiklerinin birçoğunun kırılma şeklinden ve ikinci olarak da granit içerikli toprağın asitli doğasından dolayı kötü korunmuştur. Kazıların son gününde, kötü hava koşullarında açığa çıkarılan kemikler, kimyasal olarak güçlendirilmiştir. Daha sonra alana keten bezler serilerek, alanın üzeri koruyucu bir toprak tabakasıyla örtülmüştür.

Yine de kayda değer miktarda detayı açığa çıkarmak mümkün olacaktır. Bu insan kalıntıları Hacettepe Üniversitesi'nden Yılmaz Erdal tarafından çalışılmaktadır. İç avlunun güneydoğu köşesine yakın alanda, başka yıkım kurbanlarının üzerlerinin açılmasını bekliyor olmaları imkansız değildir; ancak bu alanda açığa çıkarılan yanık tabakaların çok ince olmasının bu ihtimali güçleştirdiği düşünülmektedir. Eğer başka insan kalıntıları varsa bile, bu kurbanın kemiklerinden çok daha az korunmuş olarak karşımıza çıkacaktır.

Şekil 110. Ahmet Çinici, taş döşemenin bitiminin ötesinde bulunan bir yıkım kurbanının ezilmiş kemiklerini belgelerken. (10dpnd2185)

Şekil 111. Ferhat Can, iç odadaki ezilmiş yıkım kurbanını kazarken. Düşen büyük taşların, mağdurun bedenini nemli balçık kuma gömmesi ve bu nedenle birçok kemiğin kırılmış olması dikkate değerdir. (10dpcg0732)

Şekil 112. İskelet, Ferhat Can tarafından başarılı bir şekilde kazılmıştır; fakat yağmur dolayısıyla kazıların durdurulması gerekmiştir. 2010 Sezonunda yeniden kazılmak üzere kemiklerin üzeri örtülmüştür. (10dpcg0734)

Şekil 113. Dizleri bükülü iskelet, duvarın tepesinden düşen büyük taşlar tarafından ezilmiştir. (10dpcg0747)

Doğu Kulenin Temelinde Taş Kaplı Yüzeyi Temizleme Çalışmaları

Doğu Kule ve Şehir Duvarı kesişiminde 2009da başlayan çalışmalar, taş kaplı şevin ilk aşama restorasyon programı ile bağlantılı olarak bu yıl tamamlanmıştır (Şekil 114 ve 115). Taş kaplı şevin iç köşesinin, zemin taş sırası seviyesine kadar çökmüş olması dolayısıyla, cevaplanamamış sorular yanıt bulmuş ve yeni sonuçlar elde edilmiştir (Şekil 116 ve 117). Bu durum, hem Doğu Kule duvarının kuzeydoğu yüzünün hem de Şehir Duvarının dış yüzünün, temelle beraber birkaç taş sırası dahilinde incelenmesine izin vermiştir (Şekil 118 ve 119). Temel olarak kapı yapısının mevcuttaki sağlamlığını kontrol etmek için yürütülen moloz dolgu ve döküntüsünün temizlenmesi işlemi, inşa teknikleri, yapı malzemesi, dolgu ve çöküş hakkında detayları ortaya koymuştur. Buna ek olarak, inşa süreci ile doğrudan ilişkili az miktarda seramik ve kemik açığa çıkarılmıştır. Moloz dolgu, güvenlik tedbiri olarak dik duvarın temeline kadar temizlenmemiş fakat duvar yüzlerinin toprak altına devam edip etmediğini görmeye yetecek kadar bir derinlikte temizlenmiştir.

Şekil 114. Doğu Kulenin doğu köşesi, Mayıs 2010da taş kaplı şevin kazılmasından önce fotoğraflanmıştır. (10dpcp0304)

Şekil 115. Kazıların, taş kaplı yüzeyin sağlam kalan kısmını açığa çıkarmasından sonra, Doğu Kule ve bitişik Şehir Duvarının uzantısının kesişimi. (10dpnd1012)

Şekil 116. Doğu Kule, Eylülde kuzeydoğu yüzünün kazısından önce. (10dpcg0206)

Şekil 117. Doğu Kule ve Şehir Duvarı kesişimindeki kazılar, kulenin taş kaplı şevinde boydan boya bir çalışma yüzeyi açığa çıkarmıştır. (10dpnd1029)

Şekil 118. Taş kaplı şevin inşa evreleri, enlemesine duran bir taş ile ikiye bölünmüştür. Neredeyse dik çalışma yüzeyi, hiç şüphesiz taş kaplı şevin çökmesinde rol oynamıştır. Yemek artıkları ve kırık pişirme kapları içeren çöp bu korunaklı köşede biriktirilmiştir. En üst taş sırası günümüzde yeniden inşa edilmiştir. (10dpkc2156)

Şekil 119. Taş kaplı şevin moloz dolgusu altında bulunan çöpe benzer birikinti tabakası, kulenin taş kaplı şevinin enlemesine geçici çalışma yüzeyi boyunca uzanmaktadır. (10dpnd1268)

Doğu Kule Temelinde Yürütülen Taş Kaplı Şevin Temizlik Çalışmalarının Sonuçları
Güvenilir sonuçlar aşağıdaki gibi listelenebilir.

1. Şehir duvarı temelinden duvarının en yukarisına kadar Doğu Kule ile bitismektedir.
2. Kule ve Şehir Duvarının taş yüzleri zemin seviyesinden başlayarak inşa edilmiştir ki bu durum örneğin Saray Yapı Grubu'nun taş kaplı şevinde görüldüğü gibi özgün zemin seviyesinin biraz üzerinden başlayan moloz dolgudan farklıdır. Bu açıdan giriş kapısının geçidinin ön tarafında duvarlar ve taş kaplı şevin doğrudan sert yüzey altı toprağı ve yer yer yüzeyde olan anakayanın üzerine inşa edilmiş olması kayda değerdir.
3. Ahşap hatıllar tüm duvar yüzlerinde düzgün ve yaklaşık bir metre aralıklarla duvar temellerinden yukarıda yerleştirilmiştir. Bu nedenle daha alçaktaki hatıllar taş kaplı şev tarafından gizlenmiştir. Yine de birleşen duvar yüzlerindeki hatılların konumlarının seviyeleri örtüşmemektedir.
4. Taş kaplı şevin temel taşlarında istenilen eğim, taş kaplı şevin önünden hafifçe dışarı çıkan nispeten küçük yerleştirme taşları vasıtasıyla oluşturulmuştur. Bazı yerlerde bu taşlar temel hendeğinin içine oturtulmuştur. Temel hendeğinin ve/veya yerleştirme taşlarının devamlılığı, taş kaplı şevin Kuleden Şehir duvarı boyunca tek seferde inşa edildiğinin göstergesi olmuştur.
5. Taş kaplı şevin inşasının detayları açığa çıkarılmıştır. Taş kaplı şevin Doğu Kule'nin güneydoğu yüzüne dayanan kesiminin geçici olarak bitirildiği ve iki aşamada inşa edildiği görülmüştür. İlk aşamanın en üst seviyesi şevden neredeyse kule duvarına kadar uzanan, enine geniş bir taş ile belirlenmiştir ki bu durum Şekil 118de gözlenebilir. Enlemesine duran taşın yukarisında, fark edilir oranda değişen yapı karakteri ise ikinci aşamayı temsil etmektedir. En üstte birkaç santimetre uzunluğunda, minerallerden ötürü siyah lekelenmiş taşların yukarisında kalan kısım günümüze aittir. İçteki köşenin etrafında, taş kaplı şevin Şehir Duvarına yaslandığı kısım da buna benzemektedir ancak çok daha eğreti olarak bitirilmiştir. Bu şekilde oluşan köşedeki alan, doldurulmadan önce çöp dökmek ve belki de yemek hazırlamak üzere (Şekil 119) kullanılmış gibi gözükmektedir.
6. Yukarıda tarif edildiği gibi, taş kaplı şevin iç köşesi kayarak temel taşlarına kadar çökmüş olarak bulunmuştur ve kulenin doğu dış köşesi de aynı şekildedir. Taş kaplı şev boyunca bazı yerlerde ve özellikle Doğu Kulenin ön tarafı civarında, kimi taşların üst kısımları arkadaki yapının ağırlığından ötürü dışarı itilmiştir. İç ve dış köşelere ait bir ya da birkaç taşın bu şekilde kayması ve üst noktasının bu denli ileri itilmesine sebebiyet vererek, taş kaplı şevin bütününün aşağı doğru kaymış olması kuvvetle muhtemeldir. Geçici bitişlerde moloz dolgunun neredeyse dik olması yapının çökmesinde önemli bir etken olabilir. Diğer etkenler ise şüphesiz savunma duvarlarının, üstüne temellendirilmiş olduğu nemli balçık kuma gömülmesi ve köşenin moloz dolgusunun alt tarafında yumuşak çöp ve balçık katmanlarının bulunmasıdır. Herhangi bir depremin yapının çöküşündeki muhtemel etkisi ise umut verici olduğu kadar meçhuldür.

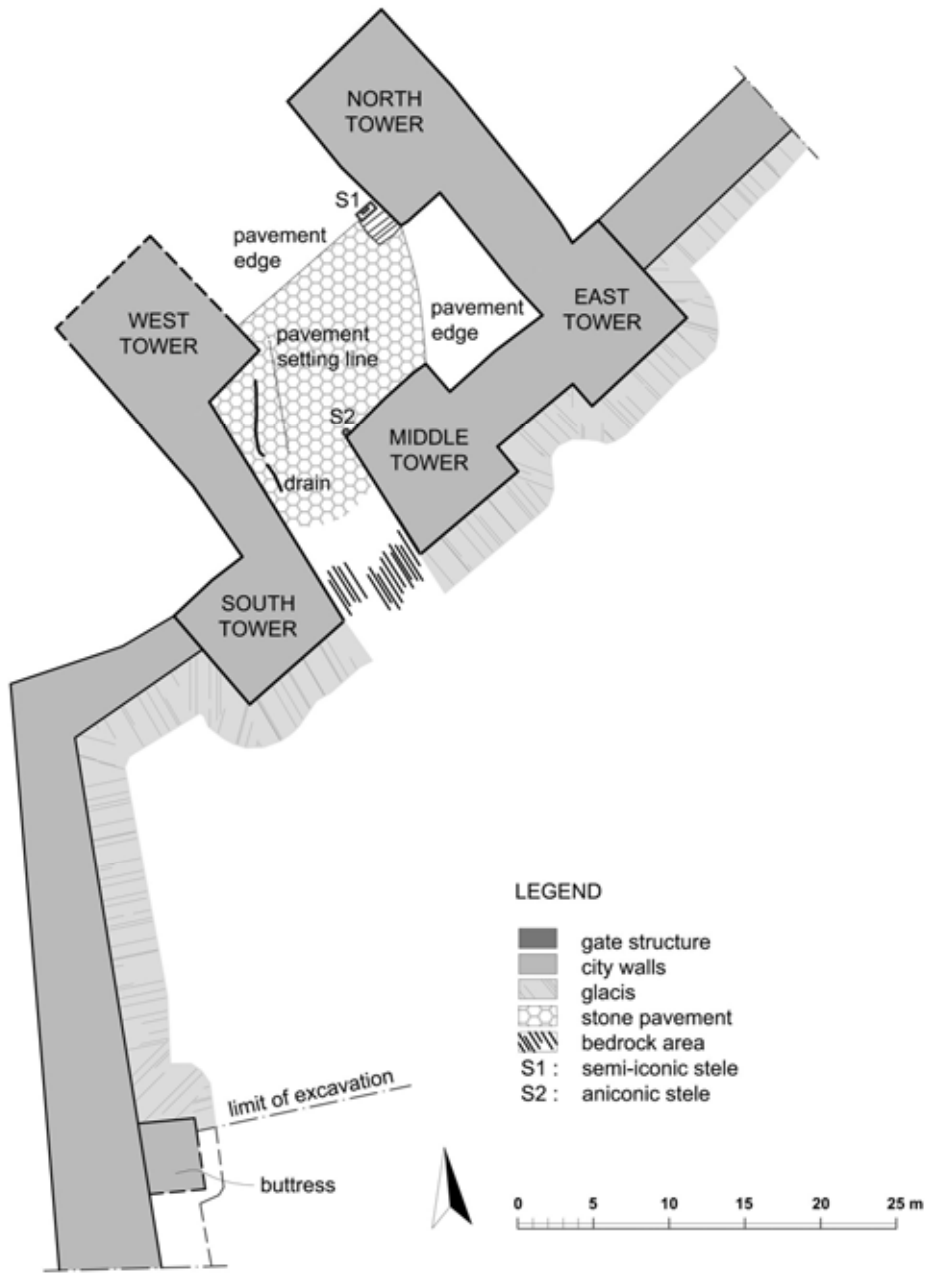
Bu keşiflerin sonuçlarından varılabilecek önemli hükümler aşağıda özetlenmiştir.

- Taş kaplı şevin çöküşü bir saldırı sonunda olmamıştır. Bu durum, hem Doğu Kuleye hem de Şehir Duvarına ait dik duvar yüzeylerinin tam yüksekliğinde korunmuş olmasından anlaşılmaktadır.
- İç köşenin çöküşü ya şehrin yanmasından önce ya da şehir yangını esnasında gerçekleşmiştir. Bu durumu Doğu Kulenin kuzeybatı yüzündeki ahşap kalasların yanmış olması ve duvar yüzlerinde görülen yanık izlerinin miktarı göstermektedir.
- Özellikle Şehir Duvarının ön tarafında olmak üzere taş kaplı şevin, sonraki dönemde hayvanların otlatılması için, çökmüş olan köşesindeki duvarın üzerinden 2010a kadar kullanımda olan patikanın açılarak kullanılması nedeniyle, tam yüksekliğini kaybetmiş olması muhtemeldir.
- İç köşede, beden duvarı taşlarının arkasında, taş kaplı şev dolgusunun alt kısmında Şekil 119da görüldüğü gibi, az miktarda seramik ve hayvan kemiği içeren balçık kumlu akıntı toprağı ile siyah yanık toprak bulunmuştur. Taş kaplı şevin yüzey taşlarının arkasındaki gevşek moloz dolgunun içindeki -ki bu toprak tabakaları dışında dolgu sterildir- bu toprak tabakalarının, çöp için korunaklı bir köşe ve belki de savunma duvarlarını inşa eden ustaların beslenmeleri ile ilişkili bir yemek hazırlama yeri olduğunu düşünmek muhtemeldir.
- Taş kaplı şevin yüzeyi ve bütün duvar yüzlerinin en azından bir kat çamur sıva ile kaplanmış olduğu artık kesindir. Çamur sıva olasılığı ilk defa David Stronach tarafından 2000 yılında ortaya atılmış ancak sıvanın yüzeylerden kolaylıkla yıkanıp kaybolacağı düşüncesi nedeniyle şüpheyle karşılanmıştır. Fakat durumun gerçekte şüphe edildiği şekilde olduğu anlaşılmıştır.
- Taş kaplı şevin önündeki temiz kil tabakası, taş kaplı şevin ilk taş sırasına istenilen eğimi vermek için kullanılmış olan yerleştirme taşlarının üzerine gelmektedir. Bu tabaka şüphesiz duvar yüzlerinden ve taş kaplı şevden zamanla yıkanmış olan çamur sıvadır. İki kalın çamur sıva örtüsü in situ olarak kapının geçidinde ve iç odanın birçok yerinde alt seviyelerdeki taşlar üzerinde veya tabakanın yanmış olduğu küçük alanlarda bulunmuştur. Olasılıkla Doğu Kule ve Şehir Duvarının köşesi dışında, taş kaplı şev yüzünde çamur sıva kalmamıştır. Çamur sıva ahşap hatılların üzerini örterek, dışarı uzanan taşların yerinde tutulmasına yararmış olmalıdır. Aynı zaman da bu pürüzsüz sıva yüzeyi, taş kaplı şevin yüzünü şehre saldıran kişiler için daha sert ve sağlam göstermiş olabilir.
- Şehir savunmasının uzaktan yaratmış olabileceği görsel etkinin anlaşılmasına dair çamur sıvanın olası kullanımının özel bir anlamı vardır. Savunma duvarları granit yerine, güneş ışığında dikkat çeken açık renkli bir çamur sıvanın rengini yansıtıyor olmalıydı.

Demir Çağı'nda Kapadokya Kapısı

Kapadokya Kapısı, Kerkenes'deki yedi şehir kapısından, iç avluya sahip olan tek kapıdır (Şekil 120 ve 121). Plana göre kapı, şehrin geri kalanıyla beraber yanarak yok olduğundaki nihai haliyle, üçü önde ikisi arkada olmak üzere toplam beş adet kuleden oluşmaktaydı. Yeni plan, daha çizilmiş olanların yerine geçmektedir çünkü mümkün olduğunca zemin seviyesinde çizilmiştir. Genel olarak, kapı yapısının birbirinden ayrı elemanları, birbirleriyle iyi hizalanmamıştır. 90 derecelik açılara ender rastlanmaktadır ve var olanlar da yaklaşıktır. Aşağıdaki inişli çıkışlı araziden (Şekil 122) kapıya çıkan yol, giriş geçidinin neden kapı yapısının geri kalanından farklı hizalanmış olduğunu kısmen açıklamaktadır.

2009 yılı kazı çalışmalarında çizilen kesitler, duvarın 2010 yılında açığa çıkarılan alt kısmını da ekleyecek şekilde güncellenmiştir (Şekil 123 ve 124).

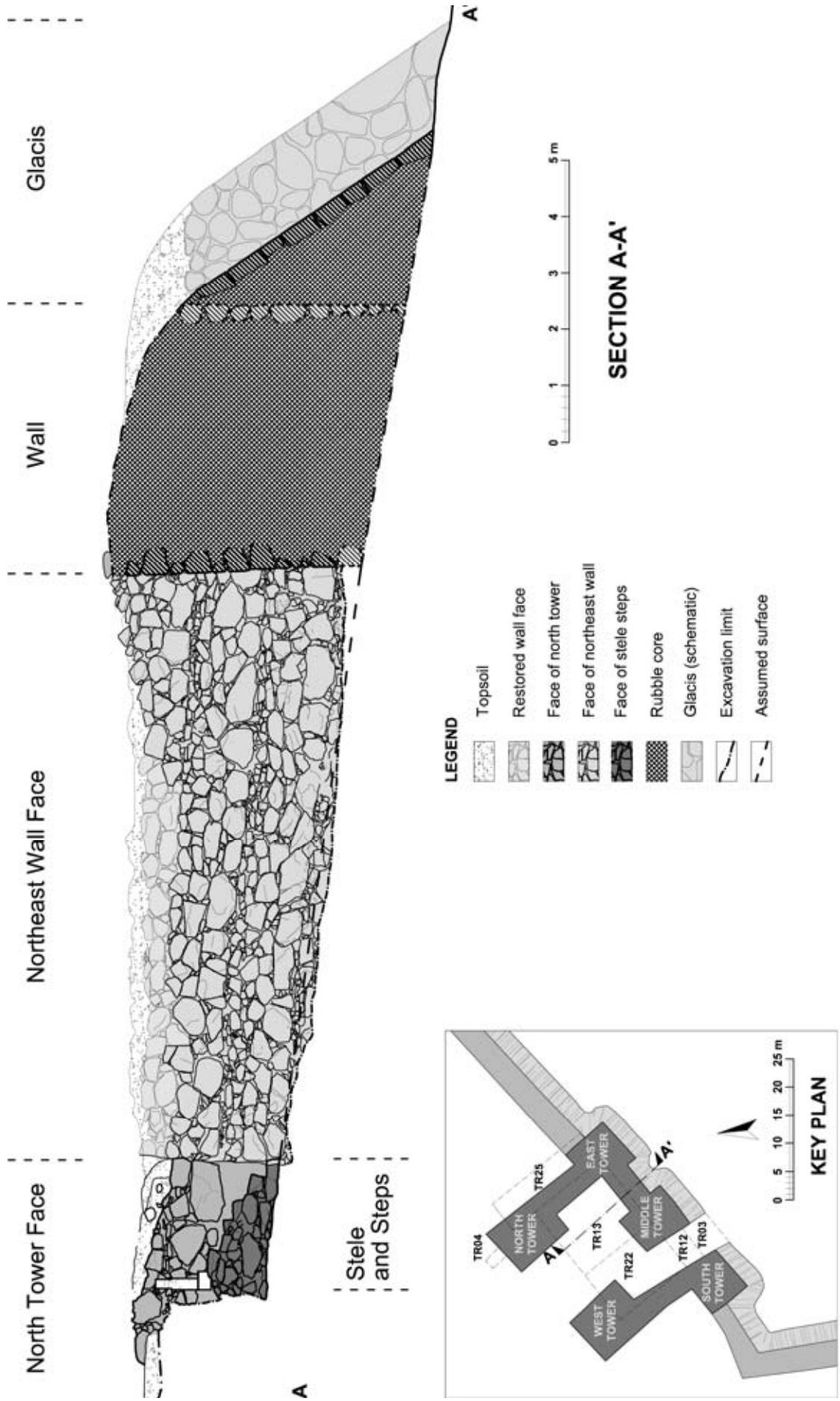
Şekil 120. Kapadokya Kapısı'nın planı.

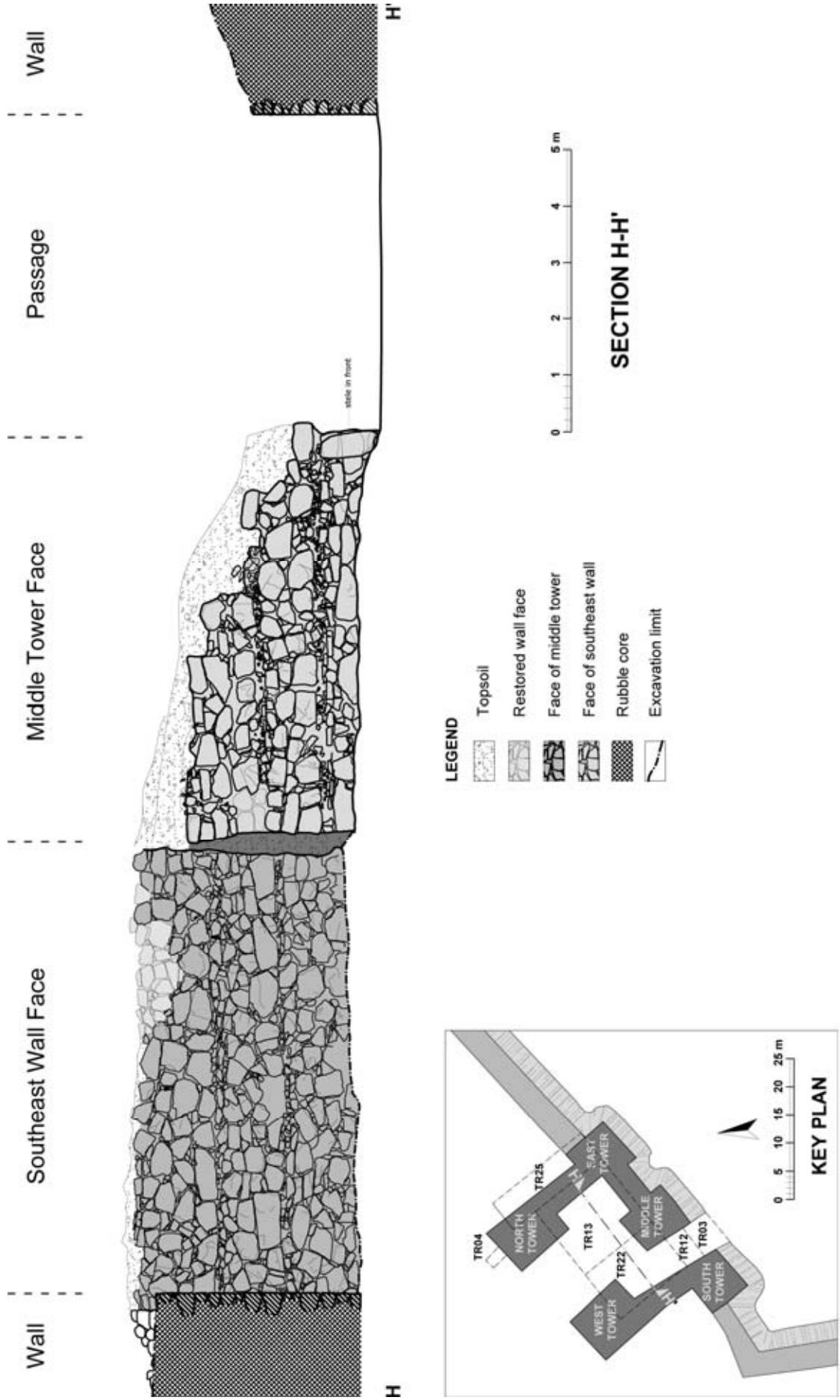
Şekil 121. 2010 yılı kazı sezonunun sonunda Kapadokya Kapısı. Taş döşemenin kuzeybatı ve kuzeydoğu sınırları açığa çıkarılmıştır. Farklı evreleri gösteren hizalama hatları açıkça görülmekte. (10dpcg0929)

Şekil 122. Kapadokya kapısına çıkan geniş antik yol, yamaçta kazara çıkan yangın sonucu, olağanüstü belirginlikte ortaya çıkmıştır. (10dpnd1003)

Şekil 123. Kapadokya Kapısı avlusunun AA' kesiti.

Şekil 124. Kapadokya Kapısı avlusunun HH' kesiti.

Güneybatıdaki tarafındaki iki kule, giriş geçidinin güneybatı yüzeyini oluşturarak uzanan duvar tarafından birleştirilmiştir. Benzeri bir duvar, Doğu ve Kuzey Kuleleri birbirine bağlamaktadır. Orta Kule Doğu Kuleye, taş kaplı şevde bir girinti oluşturacak şekilde uzanan geniş bir duvarla bağlanmaktadır ki burada, kapıya kentin dışından yaklaşıldığı vakit, çifte kule varmış gibi gözükmesi amaçlanmıştır.

Döşemenin çeşitli aşamalarının yönelimleri de sulama kanalının yönü gibi, ne ön geçitle, ne de arka geçit ve Kapı Avlusuyla hizalıdır (Şekil 120). Büyük dikdörtgen Kapı Avlusu, kuzeydoğu ve güneydoğu duvarındaki girintilerle, kapının iç kısmını kaplamaktadır. Bu girintilerin üzerinin kapalı olduğunu öne sürebilecek erken bir iddiayı boşa çıkaracak şekilde, dikey kolonların varlığını destekleyecek bir kanıt yoktur.

Kapının arka tarafı, Kuzey ve Güney Kulelerin arasında 11m genişliğindeki geçitten oluşmaktadır. Bu arka geçidin önüne doğru, büyük ahşap bir yapının içine yerleştirilmiş, iki kanatlı geniş bir kapı bulunmaktaydı. Bu kapıların genişlikleri, güneydoğu tarafındaki, çıkıntı yapan döşeme taşları ve (henüz kazılmamış) yanık kapı dikmeleri sayesinde anlaşılmaktadır. Arka geçit, şimdilik, döşemenin bittiği yere ve kapılı ahşap yapının temelinin sınırına kadar kazılarak araştırılmıştır; ancak planın, Saray Yapı Grubu'nun anıtsal girişinin bir eşi olması muhtemeldir. Bu durumda, arka geçidin gerisine doğru iki kanatlı kapısı olan ikinci bir büyük ahşap yapıyla karşılaşılabılır. Her durumda, ahşap yapının varlığı, kapıdaki muhafızların bir taraftan diğer tarafa nasıl geçtiği problemini çözüme kavuşturacaktır.

Kapıların hemen sağ tarafında, ahşap yapıya sırtını dayamış, yarı-ikonik bir idolle taçlanmış, basamaklı bir anıt bulunmaktadır (Şekil 121 ve 123). Kazılar, kapıların sol tarafında aynı yerde, başka bir taş yapının güneybatı yüzeyini ortaya çıkarmıştır. Bu ikinci yapı için 2011 yılında daha aydınlatıcı bir çalışma gerekecektir.

Anikonik granit bir stel, ikincil döşemenin içine Orta Kule'nin kuzeybatı köşesine dayanmış şekilde, hemen geçidin kenarına -ve stel kaldırıldıktan sonra anlaşıldığı üzere- yarım daire biçiminde bir çukurun önüne yerleştirilmiştir (Şekil 125). 2010 kışında kule köşesinin çöküşüyle stel yerinden oynamıştır; bu nedenle stel, Kerkenes Evi'nin Taş Konservasyon Atölyesi'ne kaldırılmıştır.

Şekil 125. Kumtaşı blokların düştüğü Orta Kule'ye bakış. Taş döşeme yolun çizgisine ve doğu eklentinin kavisli kenarına dikkat ediniz. (10dpcg0729)

Burada tekrar etmekte yarar var ki Kapadokya Kapısı'nın son evresi, Saray Yapı Grubu Anıtsal Giriş'yle açık benzerlikler göstermektedir. Bunlardan bazıları, içine iki kanatlı büyük ahşap kapının yerleştirilmiş olduğu büyük ahşap yapı, önceki kapı yapılarından farklı bir hizada yerleştirilmiş döşeme taşları ve son olarak, Frig tarzındaki anikonik ve yarı-ikonik idollerdir. Bu bezemeleri, savunma konusundaki kaygılar pahasına, görsel etkilerin ve kült uygulamaların daha fazla önem kazandığı, giderek büyüyen bir güvenlik anlayışını da içermiş olabilecek değişimlerin yansımaları olarak yorumlamak çekici gelmektedir.

Kapının dışında, Doğu Kule'nin önüne bir yapı -belki de bir ağıl- inşa edilmiş ve taş kaplı şevin bir kısmı tahrip edilmiştir. Her durumda, çamur sıvanın yıkıcı yangından önce yüzeyden akmış olduğu görülmüştür. Önceki evreler daha farklı bakış açıları sunabilir fakat bunları incelemek için döşemeyi kaldırmak gerekebilir ki bu da öngörülmemektedir.

Bir Savunma Yapısı Olarak Kapı

Özellikle vurgulanmalıdır ki, Kapadokya Kapısı'nın, şehir düşmanlarca ele geçirildiği sırada yağmalanıp yakıldığına dair herhangi bir kanıt yoktur. Bu delil yetersizliği, şehrin direnmeden düştüğü ve şehir terk edilirken kasıtlı olarak vahşice yakıldığı fikriyle ters düşmemektedir. İleriki çalışmalarda şehrin diğer kısımlarının gerçekten saldırı altında olduğunun kanıtlanması imkansız olmasa da, Kapadokya Kapısı'nda hiçbir savaş kanıtına rastlanmamıştır. Bulunan ok uçları ya da diğer silahlar, katledilmiş muhafızlar, kuşatılmış höyükler ve benzeri kanıtlar, Gordion'daki Küçük Höyük'ün kuşatılmış olmasına, Sardis'in yıkılışına ya da Nineveh'te Halzi Kapısı'ndaki katliama ait açık kanıtlarla karşılaştırıldığında; bunların savaş delili olarak yetersiz oldukları görülür.

Şehrin bakir topraklarda kurulduğu zamanlarda, topografik ayırıcıların üzerinden geçen ve yüksek rakımın doğal avantajlarını kullanarak kapalı bir alan yaratan şehir duvarlarından anlaşılacağı üzere, savunmaya büyük önem verilmiştir. Uzun batı yakasında sadece bir tane olmak üzere çok az sayıda şehir kapısı olması, belki de yedi kilometrelik savunma duvarındaki zayıf noktaları en aza indirme çabasının bir yansımasıdır. Buna ek olarak, burçlarla ve kulelerle güçlendirilmiş olan taş duvarın büyüklüğü, gösterişle birlikte gücün de bir göstergesidir. İşte bu yüzden, Kapadokya Kapısı'nda düşman saldırısına karşı 11m genişliğindeki arka geçit üzerine, yanabilen bir madde olan ahşaptan sadece anıtsal bir yapı inşa edilmiş olması çok şaşırtıcıdır.

Diğer taraftan, kapının tasarımı bir amaca hizmet etmektedir. Öncelikle, askeri mimarın birincil kaygısı savunmadır. Altı metrelik, çatısız ön geçit, yük hayvanlarının ve tekerlekli trafiğin geçişine olanak sağlayacak genişliktedir. İçeri, geniş açık avluya girdiği anda, arka geçidin önündeki ahşap kapı yapısı sayesinde, saldıran kuvvetin şehre girmesi engellenecektir. Çevreleyen duvar ve kulelerdeki ve tabii ahşap kapıların üstündeki muhafızlar aşağıya ateş yağmuru başlatacaklardır. Böyle bir taktiksel avantajın, kapıları tutan büyük ahşap yapının zayıflığını kapatmak için yeterli olacağı düşünülmüş olmalıdır. Eğer Saray Yapı Grubu Anıtsal Giriş'indeki sistem doğru bir rehberse, aynı etkileycilikte ikinci bir kapı yapısı arka geçidin gerilerinde de beklenebilir. Bunun 2011 yılında araştırılması gerekecektir.

Kamusal bir Mekan Olarak Kapı

İkinci evrede, Kapı Avlusu'nun büyük bir kısmı hafif bir eğimle taş döşelidir. Döşeme arka geçidin üst tarafına doğru, taşlarla hizalanmış ve kısmen taşlarla üstü kapatılmış su kanalının bulunduğu güneybatı kenarına doğru genişletilmiştir. Fakat bu döşeme, ön geçidin kuzeydoğu kenarına doğru ya da Orta ve Kuzey Kulelerin arasındaki çizginin doğusuna doğru uzatılmamıştır. Bu sayede, döşemenin yol benzeri çizgiselliği belirgindir. Taş döşeme, stelin basamaklı kaidesinin tabanına doğru genişletilirken, bu ilave taş döşeme hatta belki de basamaklı anıt başlangıçtaki tasarımın birer parçası değildir.

Saray Yapı Grubu'nun kuzeyinde bulunan ve tahminen sert hava koşullarında hafif yaya trafiği için yapılmış ana caddenin, aşınmış kenarı boyunca yama şeklindeki döşemenin dışında, genel olarak, Kerkenes sokakları taş döşeli değildir. Anıtsal Giriş'te, ilk olarak taş

kaplı şevin arkasındaki alana doğru yönelmiş olmakla beraber, taş döşeme her ana evrede döşenmiştir. Daha sonra döşeme yeniden biçimlendirilmiş ve uzatılmış olarak Kabul Salonu'na yönelmiştir. Sonunda da, girişi yanlardan destekleyen anıtsal platformların önünde ve aralarında taş kaplı bir avlu oluşturacak şekilde genişletilmiştir. Saray Yapı Grubu'ndaki bu evrelerin her birinde, taş kaplamanın, hayvanlardan ve tekerlekli araç trafiğinden çok, yaya trafiğine yönelik olduğu söylenebilir. Bunun birinci nedeni taşın hayvanların toynakları için yıpratıcı olması, ikincisi ise, hiç tekerlek izinin olmamasıdır. Ayrıca, döşemeli alanlar açıkça bazı kamusal fonksiyonlarla ilişkilidir. Başka yerlerde, mesela şehrin kuzey bölümündeki Büyük Salonun önünde ve kentin aşağı merkezine yakın 'megaron'ların etrafında, taş döşemeler, duvarla çevrili kentsel blokların içindeki yaya kullanımları için yapılmış gibi görünmektedir.

Kapadokya Kapısı ve Saray Yapı Grubu'nun arasındaki benzerlikler, ikiz kuleler, taş kaplı şevler, taş zemin döşemeleri, çift kanatlı kapıları taşıyan anıtsal ahşap yapılar ve kült taş idoller olarak sayılabilir. Bu benzerlikler Kapadokya Kapısı'ndaki taş döşemenin trafik akışı sağlamak yerine insanların toplanmaları için mi kullanıldığı sorusunu gündeme getirmektedir. Ancak cevap olumsuz gözükmektedir çünkü Kapı Avlusu'nun önemli kamusal toplantılar için yapılmış olması koşulunda tamamen taş döşenmiş olması beklenirdi.

Kapı Avlusu'nun insanların toplanması için yapıldığı olasılığına karşı duran başka bir sav daha öne sürülebilir. Döşemenin çoğu ve genel olarak Kapı Avlusu'nun doğu yarısı, ince kumlu kil tabakaları içeren, kalın, temiz bir toprak tabakasının altına gömülmüştür. Hepsi olmasa da, bu tabakanın çoğunun duvar yüzeylerinden ayrılmış çamur sıvadan oluştuğu ortaya çıkmıştır. Bu temiz ve homojen birikintide, çok sayıda insanın sık sık toplanıp gezindiğine dair hiçbir iz yoktur. Döşeme taşlarının belirgin aşınma düzeni (paterni), döşemenin, kapıdan geçen trafiğin akışını sağlamak üzere yapıldığı sonucunu desteklemektedir.

Kült Mekanı Olarak Kapı

Kapının birincil amacının savunma olduğu ve taş döşemenin ise kamu toplanmaları yerine trafik akışına yönelik olduğu savları yukarıda belirtilmiştir. Bu sonuçlar, kült öğelerin yerlerini, önemini ve kullanımlarını anlamak açısından önemli çıkarımlar sunmaktadır. İki tanesi avlu içinde bulunmaktadır. Biri, Kuzey Kule'nin köşesinde, kapıların hemen sağına yerleştirilmiş ve yarı ikonik idolle taçlandırılmış bir basamaklı anıt; diğeri ise, ön geçide bitişik şekilde Orta Kule'nin köşesine, döşemenin içine yerleştirilmiş tümüyle betimsiz granit bir steldir. Basamaklı anıt, taş döşemeye ekleme yapılmadan önce yerine konmuş olup, anikonik stel, ve muhtemelen arkasındaki çukur, taş döşemenin içine yerleştirilmiştir. Bu stelin tabanı ve onu yerinde tutan döşeme taşları, yukarıda bahsi geçen, kalın (>10cm) ve temiz bir killi kum tabakasıyla kaplıydılar.

Ayrıca, taş kaplı eğimli yüzeyin ve geçidin güneydoğu köşesindeki iki kumtaşı blokun üzerine oyulmuş grafitiler, benzer yarı-ikonik ve anikonik stellerin yanında başka Frig semboller de göstermektedir.

Kapıda herhangi bir toplu ibadet uygulamasının olduğuna dair bir kanıt yoktur. Üzerinde oynanmış grafiti, granit stelin elle perdahlanmış üst kısmı, temiz ince kumun birikmesi ve hiç buluntu olmaması toplu ayinle ilgili faaliyetlerin göstergesi değildir. Bunun yerine kanıtlar, bireysel yapılmış dini aktiviteleri desteklemektedir.

KAPADOKYA KAPISI'NDA KORUMA VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

Nilüfer Baturayoğlu Yöney

2009 ve 2010 sezonlarında surların güneydoğusunda yer alan ve baktığı yöne ithafen Kapadokya Kapısı olarak anılan kapı yapısında belgeleme, koruma, sağlamlaştırma, güzelleştirme ve ziyaretçilerin güvenliğini sağlama amaçlı düzenleme çalışmaları yürütülmüştür (Şekil 126 ve 127). 2009 yılında belgelemeye yönelik arazi çalışmaları tamamlanmış ve rölöve projesi 2010 yılı başında ilgili Sivas Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'na sunulmuştur.

Şekil 126. Mayıs 2010da restorasyon çalışmaları öncesi fotoğraflanan Kapadokya Kapısı'nın taş kaplı şevi. (10dpcp0118)

Şekil 127. Ekim 2010da restorasyon çalışmaları sonrası fotoğraflanan Kapadokya Kapısı'nın taş kaplı şevi. (10dpcg0933)

Aynı dönemde kapının dış yüzünün güneydoğu köşesi için bir kısmi sağlamlaştırma projesi de hazırlanmıştır (Şekil 128). Projeler, Kerkenes kazı ekibi adına mimari belgeleme, koruma ve onarım işlerini yürüten Dr. Nilüfer Baturayoğlu Yöney (İTÜ Mimarlık Fakültesi) danışmanlığında, müellif Rekare Restorasyon Mimarlık İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti. (İstanbul) tarafından hazırlanmıştır. Projeye Doç. Dr. Ahmet Türer (ODTÜ İnşaat Mühendisliği Bölümü) strüktürel danışmanlık yapmıştır. Projelerin ilgili bölge kurulu tarafından 19 Mayıs 2010 tarihinde onaylanmasını takiben, 9 Eylül – 9 Ekim 2010 tarihleri arasında uygulama yapılmıştır. Uygulama çalışmalarını Erken Kambek (Y. Mimar, Koruma Uzmanı) yüklenmiş ve beş kişilik bir taş ustası ekibiyle yürütmüştür. Denetimini Kerkenes Projesi adına danışman Dr. Nilüfer Baturayoğlu Yöney yapmıştır. Bu çalışmalar için ABD Büyükelçiliği Fonu maddi kaynak sağlamıştır. Çalışmalara ayrıca, Sorgun Kaymakamlığı ve Sorgun Belediyesi, dolgu amacıyla kullanılan moloz taşlar ile duvar örgüsünde kullanılan büyük yapı taşlarının taşınım yerleştirilecekleri seviyeye kaldırılmaları için kullanılan kazıcı-kepçe aracını hizmetimize sunarak destek vermişlerdir.

Şekil 128. Kerkenes ekibi, restorasyon çalışmalarının başlangıcında Sorgun Kaymakamı Levent Kılıç ile Sorgun Eğitim Dairesi Müdürü Yusuf Yazıcı'ya ağırlamıştır. (10dpcg0248)

Şekil 129. Restorasyon ekibi taş kaplı şevin önünde. Soldan sağa, ayakta Eşref Dinçer, Mehmet Önder, Erkan Kambek ve Yüksel Arabacı ve önde Osman Traşoğlu, Yahya Dinçer ve Himmet Arabacı. (10dpcg0321)

Kapı Yapısı

Kapı yapısının batı kanadında yer alan Güney ve Batı Kuleleri ile bunları birleştiren geçit yan duvarı ve doğu kanadında yer alan Kuzey, Doğu ve Orta Kuleler ile bunları birleştiren duvarlar iki ayrı bütünleşik yapı olarak inşa edilmiştir. Her iki yanda surlar kapı yapısına yaslanmaktadır. Kapı, kule ve pekitme ayaklarının ön yüzünü kaplayan eğimli taş kaplı yüzeyler (glacis) ise bu kapı gibi ayrı yapılar ile surlar, kuleler ve pekitme ayaklarını sürekli tek bir parça halinde sarmaktadır.

Tüm beden duvarları düşeydir ve örgü sıraları arasında basamaklanma ya da geriye çekme izlenmemektedir. Duvarlar inşa edilirken önce duvar yüzleri yapılmış ve daha sonra iç kısımları moloz ile doldurulmuştur. Köşeler için büyük ve dikdörtgenler prizmasına yakın biçimli taşlar seçilmiş; ancak eğimli taş kaplı yüzeylere (glacis) nazaran duvar yüzleri daha kaba örülmüştür. Duvar yüzlerinde kullanılan taşların boyutları farklılık göstermektedir. Avlu girintilerindeki duvar örgülerinde, ancak omuz hizası yüksekliğinden daha alt seviyede çok büyük taşlar kullanılmıştır. Duvar yüzlerinde kullanılan taşlar fazla biçimlendirilmediği halde, olabildiğince dar derzler bırakılarak yerleştirilmiş ve görece geniş boşluklar, daha ufak taşlarla doldurulmuştur.

Ahşap hatıllar duvar yüzeyinden birkaç santimetre içeriye yatay olarak yerleştirilmiş ve gizlenmiştir. Bunları terazilemek, sıkıştırmak ve gizlemek için yine çakıl ile yumruk büyüklüğü arasında ufak taşlardan ve bağlayıcı olarak çamurdan yararlanılmıştır. Henüz duvar dolgusunun içinde dikey ya da çapraz hatlı izine rastlanmamıştır. Aşağı yukarı 25 cm kalınlığında olduğu tahmin edilen hatıllar, geçit ve avlu yan duvarlarındaki hatıllar yaklaşık birer metre düşey aralıkla yerleştirilmiştir. Avlu yan nişlerindeki hatıllar terazisinde değildir; zeminin eğimine paraleldir.

Şekil 130. Taş kaplı şevi restore etmek için, kapı yapısı civarından daha önce temizlenerek atılan taşlar kullanılmıştır. (10dpnd1121)

Şekil 131. Restore edilmiş taş kaplı şevin batıya bakar görüntüsü. Ziyaretçiler 6m genişliğindeki geçidin önünde durmakta. (10dpcg0601)

Şekil 132. 2010 Restorasyon çalışmaları sonunda Kapadokya Kapısı taş kaplı şevi. (10dpcg0935)

Güçlendirme ve Restorasyon Çalışmaları

Yapıda, kuru (harçsız) moloz taş örgü tekniği kullanılmış olmasından kaynaklanan strüktürel sorunlar öne çıkmaktadır. Yapının kazılarak ortaya çıkarılan bölümlerinin, yağmur, sel ve rüzgâr gibi doğal koşulların etkisiyle kısmen yıkılmasını engellemek ve ziyaretçilerin güvenliğini sağlamak üzere sağlamlaştırılması uygun görülmüştür. Bu amaçla öncelikle yapının güneydoğu köşesinde yer alan Doğu Kulesinin dış yüzünde çalışmalara başlanmıştır. Bu alanda beden duvarı ve eğimli taş kaplı yüzey (glacis), bu yüzeyin üst seviyesine kadar tamamlanmıştır. Mevcut özgün glacis aşağıya doğru kaymış bölümleri sökülerek arkası sağlamlaştırıldıktan sonra yeniden aynı biçimde dizilmiştir. Bu yüzeylerin, tamamlandığında ağırlığıyla payanda işlevi görerek beden duvarının stabilitesini destekleyeceği öngörülmüştür. Ayrıca, özgün konumundan hareket etmemiş olduğu varsayılan glacis taşlarının derz aralıkları kontrol edilmiş ve bu aralıklar, gerekli yerlerde yüzeylerin stabilitesini sağlamak için özgün duvar dokusuna uygun olarak daha küçük taşlarla sıkıştırılarak tamamlanmıştır.

Beden duvarı, glacis ve bunların arkasındaki moloz dolgu da taş sıraları tamamlandıkça doldurularak sıkıştırılmıştır. Beden duvarının üstü, glacis bitiş seviyesi hizasında düzeltilmiş; böylece daha yüksek bir kota kadar, mevcut olan iç duvar yüzeyleri ve arkasındaki gevşek moloz dolgunun güneye doğru kayması önlenmiştir. Ayrıca bu bölümdeki kule, beden duvarının, glacis bitiş kotu üzerinde iki sıra (30-50cm) kadar yükseltilmiş ve iç yüzü içeriye doğru şevlenerek bitirilmiştir. Böylece ziyaretçilerin dış zemin kotundan yak. 6m yükselen duvar ve glacis ön yüzüne fazla yaklaşımları ve glacis üst sırasını oluşturan taşların aşağıya doğru itilmesi engellenmiştir.

Ayrıca, Doğu Surunun önündeki moloz döküntüleri temizlenmiş ve bu alanda mevcut özgün glacis yüzeyine kalıntılar ortaya çıkarılarak belgelenmiştir. Glacis ve beden duvarı yukarıdakine benzer biçimde, ancak daha düşük bir seviyeye kadar tamamlanarak sağlamlaştırılmıştır. Buradaki temizlik çalışmasının tamamlanması ve 2009 yılında içeride çalışmalar devam ederken yapının dış tarafına geçişi kolaylaştırmak için hazırlanan moloz rampanın kaldırılması, Doğu Suru üzerinden hayvan ve yaya geçişini ve bundan kaynaklanan erozyonu engelleyecektir.

Tüm sağlamlaştırma ve tamamlamalarda, kazı çalışmaları sırasında çıkarılan moloz taşlar ile daha önceki temizlik çalışmalarında ayıklanan glacis ve beden duvarı yüzey taşları kullanılmıştır. Duvar ve glacis yüzleri için taşların zaman zaman kabaca biçimlendirilmesi ve/veya kesilmesi gerekmiştir. Tamamlanan glacis yüzeyinde çok daha ufak boyda taşlar kullanılması, bu bölümün görsel olarak ayırt edilmesini sağlamaktadır.

Şekil 133. Doğu Kule'nin güvenli bir şekilde güçlendirilmesinden sonra, geniş şehir duvarını kendi temeli üzerinde yükseltmek mümkün olmuştur. (10dpkc2505)

Şekil 134. Mimar Erkan Kambek, restorasyon çalışmalarına başlamadan önce önündeki zorlu görev üzerine düşünmekte. (10dpcg0232)

Şekil 135. Yetenekli beş duvar ustasından oluşan ekibiyle Erkan Kambek, çalışmasını bir aydan daha kısa bir sürede tamamlamıştır. (10dpcg0761)

Şekil 136. Kapadokya Kapısı'nın Mayista restorasyondan önce fotoğraflanmış hali. (10dpcp0306)

Şekil 137. Kazı çalışmalarına olanak sağlamak için Doğu Kulesi ile Şehir Duvarı kesişiminde geçici bir geçit oluşturulmuştur. (10dpcp0913)

Şekil 138. Kerkenes Kazı Bekçisi Mehmet Erciyas ve Mimar Erkan Kambek, restorasyon çalışmasının tamamlanmasından sonra Doğu Kulesinin önünde. (10dpcg0940)

Şekil 139. Çok gevşek durumda olan moloz dolgu ve toprağın kaymasını önlemek adına, taş kaplı şevin restorasyonu elzemdi. (10dpcg0301)

Şekil 140. Taş kaplı şevin doğu kesimi, öncelikli olarak restore edilmiştir. Böylelikle yapısal stabilite sağlanmış ve ileride gerçekleşebilecek başka çöküntüler engellenmiştir. (10dpkc3302)

*Şekil 141.
Güneydoğu duvar
yüzeyinden düşen
büyük taşlar,
1999da çekilen
fotoğraflardan
tespit edilerek
özgün yerlerine geri
konulmuştur.
(10dpkc3513)*

*Şekil 142. Ağır
vasıtanın kepçesi,
inşaat iskelesinin
başarılı bir vekili
olmuştur.
(10dpcg0328)*

Şekil 143. Taş kaplı şevin doğu kanadı komşu uzantısının yüksekliğinde restore edildiği vakit, şevin üst tarafının yeniden inşasından önce, sol taraftaki yerinden kaymış iki kayanın özgün yerlerinin belirlenmesi gerekli görülmüştür. (10dpcg0318)

Şekil 144. Makine operatörü yukarıdaki taşları başarıyla kaldırarak yere indirmiştir. Dışarı kayan geniş taş yerine itilerek, taş kaplı şevin hizasına getirilmiştir. (10dpnd0848)

Şekil 145. Yetenekli ekibin kaliteli eşgüdüm ile birleşmesi, bu işlemin başarıyla tamamlanmasını sağlamıştır. (10dpnd0859)

Şekil 146. Ağır vasıtaların yardımı olmadan, duvar ustaları imkansız bir görev ile karşı karşıya kalırdı. (10dpnd0865)

Şekil 147. Taşlar kaldırılmış ve özgün konumlarına geri konulmuştur. (10dpnd0882)

Şekil 148. Orta Kulenin önündeki iki büyük taş, özgün konumlarına yerleştirilince, taş kaplı şevin özgün yüksekliğinde yeniden inşa edilmesi mümkün olmuştur. (10dpnd1141)

Şekil 149. Taş kaplı şevin dik duvar ile birleştiği yerde boşluğa uyabilecek taşlar özenle seçilmiştir. (10dpkc1936)

Şekil 150. Ağır vasıtanın kepçesi, büyük ve ağır taşların kaldırılmasında kullanılmıştır. (10dpnd1395)

Şekil 151. Duvar ustaları, taş kaplı şevin geniş taşlarının arkasındaki boşluğu orta ve küçük boy taşlar ile doldurmuştur. (10dpnd1376)

Şekil 152. Eğimli yüzeyin arkasındaki boşluğu doldurmak için orta ve küçük boy taşlar seçilmiştir. (10dpnd1387)

Şekil 153. Taş kaplı şev, Doğu Kulesi ve Şehir Duvarı kesişimi boyunca özgün yüksekliğinde yeniden inşa edilmiştir. (10dpnd1422)

Şekil 154. Doğu Kule ile büyük savunma duvarının birleşim yeri. (10dpcg0610)

Şekil 155. Güvenlik tedbiri olarak ziyaretçilerin kenara fazla yaklaşmasını engellemek adına, restore edilmiş duvarlar, korkuluk oluşturacak şekilde yükseltilmiştir. (10dpkc3942)

Şekil 156. Kapadokya Kapısı taş kaplı şevi özgün yüksekliğinde restore edilmiştir. (10dpcg0938)

BULUNTU KONSERVASYONU VE RESTORASYONU

Geoffrey Summers ve Scott Branting
Çeviri: Güzin Eren ve Irene Sun

2010 Mayıs Ayında Kazı ve Belgeleme

Kazı deposu, buluntuların belgelenmesi ve konservasyonunun başlamasına izin vermek için Mayıs'ta açılmıştır (Şekil 157).

Şekil 157. Buluntuların belgelenmesi ve konservasyonuna Mayıs'ta başlamak adına, Yozgat Müzesi'nden Serpil Ölmez kazı deposunu resmi olarak açmıştır. Soldan sağa Sema Bağcı, Serpil Ölmez, Françoise Summers, Osman Muratdağı ve Bakanlık Temsilcimiz Özge Yurdakul. (10dpnc0621)

Orta Kulenin batı köşesinde duran anikonik (benzetmesiz) stel, komşusu olan duvarın çökmesi ile birlikte devrilmiştir (Şekil 158). Stel azami dikkatle sarılarak, taş konservasyon atölyesinde tümüyle belgelenmesi ve korunması için Land Rover ile araziden kazı evine getirilmiştir (Şekil 159, 160 ve 161).

Şekil 158. Orta Kulenin köşesinin çökmesi ile yerinden çıkan anikonik stel Kapadokya Kapısı'nın geçidinden çıkarılmıştır. (10dpcp0812)

Şekil 159. Anikonik stel taş konservasyon atölyesine taşınırken. (10dpcp0821)

Şekil 160. Stelin dış hatlarının birebir çizimi için cam levha ve teknik çizim kalemi kullanılmıştır. (10dpkc1515)

Şekil 161. Stelin detaylı çizimleri için kullanılan dijital fotoğraflar belgeleme işlemine olanak tanımıştır. Ölçek 30cm uzunluğundadır. (10dpkc1510)

İlave Eserlerin Restorasyonu ve Yozgat Müzesi Kerkenes Dağ Sergi Salonu'na Yerleştirilmesi

Turizmi kalkındırmak amacıyla devam eden çabalarımızla, bu yıl iki önemli eserin restorasyonu ve kalıcı olarak sergilenmeleri üzere Yozgat Müzesi Kerkenes Sergi Salonu'na yerleştirilmesi tamamlanmıştır (Şekil 162). Bu büyük taş objeler, Kapadokya Kapısı'nda bulunan stel ve stele ait basamaklı kaidenin en üst basamağı (Şekil 163 ve 164) ile Saray Kompleksi'nin Anıtsal Girişinde bulunan yarı-ikonik idollerin en iyi korunmuş örneğidir (Şekil 165). Süregelen bu konservasyon ve restorasyon çalışmaları, konservasyon kadromuz ve Chicago Üniversitesi Doğu Araştırmaları Enstitüsü Müzesi Baş Düzenleyicisi Erik Lindahl tarafından tamamlanmıştır. Her iki parçanın da sergilenebilmesi için büyük ölçekli stabilizasyon ve restorasyon çalışmaları gerekmiştir (Şekil 166, 167 ve 168).

Bu idol çentikli Frig karakterlerini, biri tabanın yanmış parçasının ortasında diğeri ise sağ alt köşede olmak üzere ters C'leri taşıyan tek örnektir. İdoller çift yüzlüdür ancak arka yüzünün alt kesiminde çentik izleri bulunmamaktadır.

Şekil 162. Scott Branting, Erik Lindahl ve Joseph Lehner müze çalışanlarının yardımı ile büyük kumtaşı idolu Yozgat Müzesi'nin giriş holüne taşımıştır. (10dpkc1113)

Şekil 163. Kapadokya Kapısı'nda bulunan yarı-ikonik idol ve basamağı, Yozgat Müzesi Kerkenes Galerisine yerleştirilmiştir. (10dpkc1715)

Şekil 164. Yozgat Müzesi Kerkenes Sergisi tümüyle restore edilmiş yarı-ikonik steli içermekte. (10dpkc1721)

Şekil 165. İdolun farklı açılardan görüntüsü. (10dpkc1723)

Şekil 166. Noël Siver ve Alison Whyte Yozgat Müzesi'nde restorasyon işlemini tamamlarken. (10dpkc1119)

Şekil 167. Saray Yapı Grubu Anıtsal Girişi'nden bulunmuş, en tümlenebilir, yarı-ikonik kumtaşı Frig idolü, Yozgat Müzesi'nde 2010da yerleştirilmiştir. (10dpnd0304)

Şekil 168. Ben Claasz Cookson, Yozgat Müzesi'ndeki idolün fotoğrafını çekerken. (10dpnd1101)

Konservasyon ve İllüstrasyon

İki taş eserin konservasyonuna ilave çalışmalar, 2009 ve 2010'da çıkarılan objelerin konservasyonu ve çizilmesinin yanı sıra, daha önceki sezonlarda Saray Yapı Grubu Anıtsal Girişi'nde açığa çıkarılan mimarı bloklar ve yapısal elemanların sınırlı sayıdaki birleşebilir parçalarının bulunmasına ve konservasyonuna odaklanmıştır. Saray Yapı Grubu Anıtsal Girişi'nden bulunan demir kapı kolları, ESCAL bariyer filminden özel olarak imal edilmiş saklama poşetlerinde, hava almayacak şekilde mühürlenmiştir (Şekil 169).

Şekil 169. Alison Whyte, Saray Yapı Grubu Anıtsal Girişi'nden bulunan demir kapı kollarını saklamak için ESCAL bariyer filmini ısı ile mühürlerken. (10dpkc1001)

ARKEOMETRİ

Jeomanyetik Tarihlendirme için Örnek Alımı

2007 yılında, ODTÜ'den Nuretdin ve Pınar Kaymakçı Kerkenes Dağı'nda ağır derecede yanmış iki bölgeden jeomanyetik örnek almışlardı. Örnekler, Türkiye'nin çeşitli arkeolojik sitelerinden örnek alımını kapsayan ve Tunç ve Demir Çağı süresince Anadolu'nun manyetik kuzeyinin yönü ve kuvvetinin değişimini tarihlendirme amacı taşıyan daha geniş bir projenin bir parçası olarak alınmıştır. 2007'de alınan sınırlı sayıda örneklerin analizlerinden gelecek vadede sonuçlar alınmasıyla bu yıl, araştırma projesini genişletmek için TT 15 Test Açmasından ek örnekler alınmıştır (Şekil 170 ve 171).

Şekil 170. Nuretdin ve Pınar Kaymakçı, jeomanyetik tarihleme için örnek alırken. (10dpnd0622)

Şekil 171. Nuretdin Kaymakçı ve Bakanlık Temsilcimiz Kenan Sürül, jeomanyetik örnek toplama işlemi için arazideler. (10dpnd0632)

ARKEOMETALURJİ

Kerkenes Dağı'nda Bulunan Metallerden Örnek Alımı

Kerkenes Dağı 2010 sezonunda açığa çıkarılan metal objeler ve parçalar, yine Joseph Lehner tarafından taşınabilir X-ışını floresan aleti kullanarak analiz edilmiş ve bazı durumlarda tamamlayıcı olarak ince kesitleme için münferit örnekler alınmıştır. Örnekler, analiz için Los Angeles'de bulunan California Üniversitesi Costen Arkeoloji Enstitüsü'ne ihraç edilmiştir. Bu analizler, metallerin kaynaklarının belirlenmesini ve nasıl üretildiklerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Saray Yapı Grubu'ndaki TR01 Açmasından 2002 yılında bulunmuş, kalay kaplı bakır alaşımı parçası (Şekil 172) etüdü yapılan metal objeler arasındadır.

Şekil 172. Kalay kaplı bakır alaşımı parçası, 02TR01U07met01, K02.136, 2002de kazılmış TR01 Açmasından. (10dpkc1270)

GELECEK YILLAR İÇİN ÇALIŞMALAR

Jeofiziksel Yüzey Araştırması

Elektrik öz direnç yüzey araştırması değerli sonuçlar vermeye ve gradyometre taramasından alınan sonuçları daha da netleştirmeye devam etmektedir. İleriki yıllarda yüzey araştırması, ödeneklere ve hava koşullarına bağlı olarak her bahar ayında sürdürülecektir.

Kerkenes'de Bütüncül Kazılar

Kerkenes Dağı'nda seçilmiş kentsel yapı adalarının geniş ölçekli kazı çalışmaları, önümüzdeki yıllar boyunca devam edecektir. Bir sonraki hedef antik şehir içerisinde seçilen kentsel bir yapı adasının bütününe kazılarını tamamlamaktır.

Ulaşım Çalışmaları

Antik şehrin sokakları üzerinde yer alacak test açmalarının kazılarına 2011 ve 2012de devam edilecektir. Devam eden bu çalışma, şehrin ulaşım ağının nasıl işlev gördüğünü anlamak için hazırlanan bilgisayar simülasyon sonuçlarını sınamaktadır. Çalışma, aynı zamanda şehirdeki farklı kentsel bölgelerde yapılan kazılardan elde edilen bulguların tümlenmesi için aracı işlevini görmektedir.

Kapadokya Kapısı Restorasyonu

2011 yılında kaynak sağlanabildiği takdirde, sağlamlaştırma ve düzenleme projesinin tüm kapı yapısını kapsayacak biçimde genişletilmesi ve uygulanması gündeme gelecektir. Bu bağlamda gerek yapının devamlılığını, gerekse ziyaretçilerin güvenliğini sağlamak amacıyla, yapıda kalıcı güçlendirme yapılması gerekli olacaktır. Bu konuda bir öneri geliştirilmesi yönünde çalışmalara strüktür mühendisleri danışmanlığında devam edilmekte, ayrıca benzer özelliklere sahip diğer arkeolojik sit ve yapı kalıntılarında gerçekleştirilen uygulamalar incelenmektedir.

YAYINLAR

Monograf Serisi

Sonuç monograflarının hazırlanmasına ara vermeden devam edilmektedir. Uzaktan algılama çalışmaları ve ilişkili test açmalarının sonuçlarına odaklanan ilk cildi, biri Kapadokya Kapısı'nda yürütülen çalışmalara, bir diğeri 1993ten bu yana Saray Yapı Grubu'nda yapılmış yüzey araştırması ve kazı çalışmalarına yönelik iki cilt takip edecektir.

Kerkenes Dağ'da Antik Ulaşım Simülasyonları, Kerkenes 4

Simülasyonların test edilmesi konusunda süren gelişmeler bu yayının özünü oluşturmaktadır. TR27'de açığa çıkarılan sokak boyunca farklı noktalarından alınan birçok örnek, tek bir sokakta sonuçların göstereceği çeşitliliği anlayabilmek adına önemli bulgular sağlayacaktır. Bu örnekler, simülasyonların genel sınaması ve düzenlenmesi için oldukça yararlı olacaktır.

KERKENES DAĞ PROJESİ'NİN GÜNCEL YAYINLARI

Yıllara Göre

Kerkenes Dağ İnternet Sayfası

<http://www.kerkenes.metu.edu.tr>

Bu sayfa uluslar arası bir arkeoloji projesinin elektronik yayın konusunda geniş çaplı deneyini temsil etmektedir.

Monograf

- 2008 Draycott, C.M., Summers, G.D. and Brixhe, Cl.
Kerkenes Special Studies 1: Sculpture and Inscriptions from the Monumental Entrance to the Palatial Complex at Kerkenes Dag, Turkey. Chicago. OIP 135.
<https://oi.uchicago.edu/research/pubs/catalog/oip/oip135.html>

Kitap Kısımları

- 2007 Summers, G. and Summers, F.
Kerkenes Dağ. In H. Sivas and T. Sivas (eds) *Friglerin Gizemli Uygarlığı. The Mysterious Civilization of the Phrygians*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 115-126.
- 1998 Summers, G.D. and Summers, M.E.F.
The Kerkenes Dağ Project, in R. Matthews (ed.) *Ancient Anatolia*, London (BIAA), 177-194 and colour pls 29-30.

Kerkenes Haberler / News

- 2010 Summers, G. and Summers, F. (eds),
Kerkenes News / Haberler 12, 2009, METU Press, Ankara.
- 2009 Summers, G. and Summers, F. (eds),
Kerkenes News / Haberler 11, 2008, METU Press, Ankara.
- 2008 Summers, G. and Summers, F. (eds),
Kerkenes News / Haberler 10, 2007, METU Press, Ankara.
- 2007 Summers, G., Summers, F. and Branting S.
Kerkenes News / Haberler 9, 2007, METU Press, Ankara.
- 2006 Summers, G. and Summers, F.
Kerkenes News / Haberler 8, 2005, METU Press, Ankara.
- 2005 Summers, G., Summers, F. and Branting, S.
Kerkenes News / Haberler 7, 2004, METU Press, Ankara.
- 2004 Summers, G., Summers, F., Stronach, D. and Branting, S.
Kerkenes News / Haberler 6, 2003, METU Press, Ankara.
- 2002 Summers, G., Summers, F. and Stronach, D.
Kerkenes News / Haberler 5 - 2002, METU Press, Ankara.
- 2001 Summers, G., Summers, F. and Stronach, D.
Kerkenes / Haberler 4 - 2001, METU Press, Ankara.
- 2000 Summers, G., Summers, F., Stronach, D. and Özcan, M.
Kerkenes News / Haberler 3 - 2000, METU Press, Ankara.
- 1999 Summers, G., Summers, F., Stronach, D. and Özcan, M.
Kerkenes News / Haberler 2 - 1999, METU Press, Ankara.
- 1998 Summers, G. and Summers, F.
Kerkenes News / Haberler - 1998, Phase 1: 3-5 and Phase 2: 6-11, Regional Survey 12-13 and Project Information: 14-16, METU Press, Ankara.

Makale ve Konferans Bildirileri

- 2010 Kealhofer, L., Grave, P., Marsh, B., Steadman, S., Gorny, R.L. and Summers, G.D.
Patterns of interaction in Central Anatolia: Three Sites in Yozgat Province, *Anatolian Studies* 60, 71-92.
- 2010 Summers, G.D. and Summers, F.
From Picks to Pixels: Eighty Years of Development in the Tools of Archaeological Exploration and Interpretation, 1927-2007, at Kerkenes Dağ in Central Turkey. In P. Matthiae, F. Pinnock, L. Nigro and N. Marchetti (eds) with the collaboration of Licia Romano *Proceedings of the 6th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East, May 5th-10th 2008, "Sapienza" - Università di Roma Volume 2 Excavations, Surveys and Restorations: Reports on Recent Field Archaeology in the Near East*. Wiesbaden, Harrassowitz, 669-683.
- 2010 Summers, G. and Summers, F.
Kerkenes 2007, 31, *Kazı Sonuçları Toplantısı, 25-29 Mayıs 2009, Denizli*, Ankara: 37-49.
- 2010 Summers, G., Summers, F. and Branting, S.
Kerkenes 2008, 31, *Kazı Sonuçları Toplantısı, 25-29 Mayıs 2009, Denizli*, Ankara: 51-64.
- 2009 Summers, G.D.
Between Urartu and Phrygia: the North-Central Anatolian Plateau in the Iron Age. In H. Sağlamtimur, E. Abay, Z. Derin, A.Ü. Erdem, A. Batmaz, F. Dedeoğlu, M. Erdalkıran, M.B. Baştürk and E. Konakçı (eds) *Studies in Honour of Altan Çilingiroğlu: a life dedicated to Urartu on the shores of the Upper Sea*. Istanbul, Arkeoloji ve Sanat, 657-671.
- 2009 The End of Chronology: New Directions in the Archaeology of the Central Anatolian Iron Age. In S.W. Manning and M.J. Bruce (eds) *Tree-Rings, Kings, and Old World Archaeology and Environment: Paper Presented in Honor of Peter Ian Kuniholm*. Oxbow, Oxford and Oakville, 239-251.
- 2008 Atalan Çayirezmez, N., Ertepinar Kaymakçı, P. and Summers, G.D.
Remote Sensing Methods at Kerkenes: Combining Geophysical and Other Methods, *Journal of the Earth Sciences Application and Research Centre of Hacettepe University* 29, 87-100.
- 2008 Summers, G.D.
Periodisation and Terminology in the Central Anatolian Iron Age: Archaeology, History and Audiences, *Ancient Near Eastern Studies* 45, 202-217.
- 2008 Summers G.D.
Kerkenes 2006, 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 28 Mayıs - 01 Haziran 2007, Kocaeli*, Ankara, 477-488.
- 2008 Summers, G. and Summers, F.
A Preliminary Interpretation of Remote Sensing and Selective Excavation at the Palatial Complex, Kerkenes, *Anatolia Antiqua* 16, 53-76.
- 2007 Branting, S., Wu, Y., Srikrishnan, R. and Altaweel, M.R.
SHULGI: A Geospatial Tool for Modeling Human Movement and Interaction, in M.J. North, C.M. Macal and D.L. Sallach (eds) *Proceedings of the Agent 2007 Conference on Complex Interaction and Social Emergence*, ANL/DIS, Argonne, Illinois: Argonne National Laboratory, 475-487.
- 2007 Summers, G.D.
Public Spaces and Large Halls at Kerkenes. In A. Çilingiroğlu and A. Sagona, (eds) *Anatolian Iron Ages 6: The Proceedings of the Sixth Anatolian Iron Ages Colloquium held at Eskişehir, 16-20 August 2004*. Leuven, Peeters Press, 245-263

- 2007 Summers, G.
Kerkenes Projesi 2004 ve 2005, 28, *Kazı Sonuçları Toplantısı, 29 Mayıs - 2 Haziran 2006, Çanakkale*, Ankara, 13-26.
- 2006 Summers, G.D.
Architectural Terracottas in Greater Phrygia: Problems of Chronology and Distribution. In B. Avunç (ed.) *Hayat Erkanal'a Armağan: Kültürlerin Yansıması. Studies in Honor of Hayat Erkanal: Cultural Reflections*, Istanbul, Homer Kitabevi, 684-688.
- 2006 Brixhe, Cl. and Summers, G.D.
Les inscriptions phrygiennes de Kerkenes Dağ (Anatolie Central), *Kadmos* 45, 93-135.
- 2006 Summers, G.D.
Aspects of material Culture at the Iron Age Capital on the Kerkenes Dağ in Central Anatolia, *Ancient Near Eastern Studies* 4, 163-201.
- 2006 Summers, G.D.
Phrygian Expansion to the East: Evidence of Cult from Kerkenes Dağ, *Baghdader Mitteilungen* 37, 647-658.
- 2006 Summers, G. and Summers, F.
Aspects of Urban Design at the Iron Age City on the Kerkenes Dağ as Revealed by Geophysical Survey, *Anatolia Antiqua* 14, 71-88.
- 2006 Summers, G. and Summers F.
Orta Anadolu'da Yozgat'ın güneyindeki Kerkenes Dağı kalıntıları bir görkemli Demir Çağı kentinin hikayesini aydınlatıyor, *Arkeo Atlas* 5, 70-77.
- 2005 Summers, G. and Summers, F.
Kerkenes Dağı Projesi 2003, 26. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1.Cilt, 24-28 Mayıs 2004, Konya*, 97-110.
- 2004 Summers, G.D. and Summers, F.
Demir Çağı Kenti'nin sırları, *ODTÜLÜ Sayı* 32, 16-17.
- 2004 Summers, G., Summers, F. and Branting, S.
Megarons and Associated Structures at Kerkenes Dağ: an Interim Report, *Anatolia Antiqua* 12, 7-41.
- 2004 Summers, G., Summers, F. and Stronach, D.
Kerkenes Dağı Projesi 2002, 25. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1.Cilt, 26-31 Mayıs 2003, Ankara*, 183-194.
- 2003 Stronach, D. and Summers, G.D.
The Ashlar Building at Kerkenes Dağ: An Interim Report, *Anatolica Antiqua* 11, 111-129.
- 2003 Summers, F., Atalan, N., Aydın, N., Basagaç, Ö. and Uçar, G.
Documentation of Archeological Ruins and Standing Monuments Using Photo-Rectification and 3D Modeling, in M.O. Altan (ed.) *Proceedings of the XIXth International Symposium CIPA 2003, New Perspectives To Save Cultural Heritage, Antalya, Turkey, 30 September – 04 October, 2003*, CIPA, Turkey, 660-668.
- 2003 Summers, G.D., Summers, F. and Stronach, D.
Kerkenes Dağı Projesi 2001, 24. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1.Cilt, 27 -31 Mayıs 2002, Ankara*, 449-460.
- 2002 Aydın, N., Toprak, V. and Baturayoğlu, N.
The Geophysical Survey of an Iron Age City in Central Anatolia: Kerkenes Dağ, in J. Albertz (ed.) *Proceedings of the XVIII. International Symposium CIPA 2001 Surveying and Documentation of Historic Buildings – Monuments – Sites Traditional and Modern Methods, Potsdam (Germany), September 18-21, 2001*, CIPA, Germany, 516-523.

- 2002 Baturayoğlu, N.
The Survey and Documentation of the City Walls and Cappadocia Gate of the Iron Age Settlement on Kerkenes Dağ in Central Anatolia, in J. Albertz (ed.) *Proceedings of the XVIII. International Symposium CIPA 2001 Surveying and Documentation of Historic Buildings – Monuments – Sites Traditional and Modern Methods, Potsdam (Germany), September 18-21, 2001*, CIPA, Germany, 100-107.
- 2002 Baturayoğlu, N., Summers, G.D., Summers, F. and Aydın, N.
The Survey and Documentation of an Iron Age City in Central Anatolia: Kerkenes Dağ, in J. Albertz (ed.) *Proceedings of the XVIII. International Symposium CIPA 2001 Surveying and Documentation of Historic Buildings – Monuments – Sites Traditional and Modern Methods, Potsdam (Germany), September 18-21, 2001*, CIPA, Germany, 407-414.
- 2002 Branting, S. and Summers, G.D.
Modelling Terrain: the Global Positioning System (GPS) Survey at Kerkenes Dağ, Turkey, *Antiquity* 76, 639-640.
- 2002 Dusinberre, E.R.M.
An Excavated Ivory from Kerkenes Dağ, Turkey: Transcultural Fluidities, Significations of Collective Identity, and the Problem of Median Art *Ars Orientalis* 32, 17-54.
- 2002 Summers, G.D., Summers, F., Stronach, D. and Özcan, M.
Kerkenes Dağı Projesi 2000. 23. Kazı Sonuçları Toplantısı 1.Cilt, 28 Mayıs - 01 Haziran 2001, Ankara, 439-448.
- 2001 Summers, G.D.
Keykavus Kale and Associated Remains on the Kerkenes Dağ in Cappadocia, Central Turkey, *Anatolica Antiqua* 9, 39-60.
- 2001 Summers, G.
Simulation and Dynamics of an Ancient City, *ArcNews* 23.2, 12-13.
- 2001 Summers, G.D. and Summers, F.,
Kerkenes Dağ. In A.M. Greaves and B. Helwing, *Archaeology in Turkey, American Journal of Archaeology* 105, 508-509.
- 2001 Summers, G.D., Summers F., Özcan, M. and Stronach, D.
1999 Yılı Kerkenes Dağı Projesi, 22. Kazı Toplantısı 1.Cilt, 22-26 Mayıs 2000, İzmir. Ankara, 211-228.
- 2000 Özcan, M., Summers, G. and Summers, F.
1998 Yılı Kerkenes Dağı Projesi, *XVII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 24-28 Mayıs 1999, Ankara*. Ankara, vol. II, 211-228.
- 2000 Summers, G.D.
The Median Empire Reconsidered: a View from Kerkenes Dağ, *Anatolian Studies* 50, 55-73
- 2000 Summers, G.D.
Kerkenes Dağ, in Bienkowski, P. and Millard, A. (eds), *Dictionary of the Ancient Near East*, London, British Museum, 166.
- 2000 Summers, G.D.
Kerkenes Dağı. Orta Anadolu'da Yer Alan Demir Çağı Kentinin Araştırılmasına Teknolojik Yaklaşımlar, 1993-1999, *1999 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, 119-150.
- 1999 Ertem, E. and Demirci, Ş.
Characteristics of Hittite Pottery Sherds from Sites in the Kızılırmak Basin, *Journal of Archaeological Science* 42, 1017-1023.
- 1999 Summers, G.D. and Summers, M.E.F.
Kerkenes Dağı 1997, *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı: 25-29 Mayıs 1998 Tarsus*, Ankara, vol. II, 121-151.

- 1998 Ertem, E., Summers, G.D. and Demirci, S.
An Archaeometric Study on Plain Ware Ceramics from the Hittite Period, Kızılırmak Basin, in S. Alp and A. Süel (eds) *Acts of the IIIrd International Congress of Hittitology, Çorum, September 16-22, 1996*, Ankara, 197-215.
- 1998 Summers, G.D., Özcan, M., Branting, S., Dusingberre, E.R. and Summers, M.E.F.
Kerkenes Dağ 1996, *XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı: 26-30 Mayıs 1997 Ankara*. Ankara, vol. I, 627-659.
- 1997 Korolnik, S.A.
The Conservation of a Carved Ivory Plaque, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi: 1996 Yıllığı* 11, 173-196.
- 1997 Summers, G.D.
The Identification of the Iron Age City on the Kerkenes Dağ in Central Anatolia, *Journal of Near Eastern Studies* 56.2, 81-94.
- 1996 Summers, G.D. and Summers, M.E.F.
Kerkenes Dağ 1994, *XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı: 29 Mayıs - 2 Haziran 1995 Ankara*, Ankara, vol. 1, 99-122.
- 1996 Summers, G.D. and Summers, M.E.F.
Kerkenes Dağ 1995, *XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı: 27-31 Mayıs 1996 Ankara*, Ankara, vol. II, 331-357.
- 1996 Summers, G.D., Summers, M.E.F., Baturayoğlu, N., Harmanşah, Ö. and McIntosh, E.R.
The Kerkenes Dağ Survey, an Interim Report, *Anatolian Studies* 46, 201-234.
- 1995 Gurney, O.R.
The Hittite Names of Kerkenes Dağ and Kuşaklı Höyük, *Anatolian Studies* 46, 69-71.
- 1995 Summers, G.D. and Summers, M.E.F.
Kerkenes Dağ 1993, *XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı: 30 Mayıs - 3 Haziran 1994 Ankara*, Ankara, 567-582.
- 1995 Summers, G.D., Summers, M.E.F. and Ahmet, K. The Regional Survey at Kerkenes Dağ: an Interim Report on the Seasons of 1993 and 1994, *Anatolian Studies* 45, 43-68.
- 1994 Summers, G.D.
Kerkenes Dağ 1993, *Anatolian Studies* 44, 15.
- 1994 Summers, G.D. and Summers, M.E.F.
The Mountain Top City on Kerkenes Dağ (Yozgat) in Cappadocia, *Arkeoloji ve Sanat* 62-63, 2-20.

Araştırma Raporları

- 2010 Summers, G., Summers, F., Branting, S. and Lehner, J.W.
The Kerkenes Project 2010, *Anatolian Archaeology* 16, 26-28.
- 2002 to 2009 Summers, G. and Summers, F.
The Kerkenes Project 2009, *Anatolian Archaeology* 15, 29-30.
The Kerkenes Project 2008, *Anatolian Archaeology* 14, 30-31.
The Kerkenes Project, *Anatolian Archaeology* 13, 31-32.
The Kerkenes project in 2006, *Anatolian Archaeology* 12, 32-33 and covers.
Kerkenes 2005, *Anatolian Archaeology* 11, 34-36.
The Kerkenes Project, *Anatolian Archaeology* 10, 2004: 18-20.
The Kerkenes Project, *Anatolian Archaeology* 9, 2003: 22-24.
The Kerkenes Project, *Anatolian Archaeology* 8, 2002: 25-27.
- 2001 Summers, G., Summers, F. and Stronach, D.
The Kerkenes Project 2001, *Anatolian Archaeology* 7: 22-23.
- 1999 and 2000 Summers, G., Summers, F., Özcan, M and Stronach, D.
The Kerkenes Project 2000, *Anatolian Archaeology* 6: 22-24.
Kerkenes Dağ 1999, *Anatolian Archaeology* 5: 19-22.

- 1995 to 1998 Summers, G. and Summers, F.
Kerkenes Dağ. *Anatolian Archaeology* 4, 1998: 25-27.
Kerkenes Dağ. *Anatolian Archaeology* 3, 1997: 23-25.
Kerkenes Dağ. *Anatolian Archaeology* 2, 1996: 27-28.
Kerkenes Dağ Survey Project. *Anatolian Archaeology* 1, 1995: 22-23.
- 1994 Summers, G.D.
Kerkenes Dağ, *Research Reports 1994*, BIAA, 18-20.

Haber Bülteni

- 2005 Summers, G.
Research Design at Kerkenes: Perspectives at the Start of the Third Millennium A.D.,
News Letter 4, 2005, Bilkent University, The Department of Archaeology and the
History of Art, 32-33.

Doktora Tezleri

- 2004 Branting, Scott Andrew.
Iron Age Pedestrians at Kerkenes Dag: An Archaeological GIS-T Approach to
Movement and Transportation. Ph.D., State University of New York at Buffalo.
Online: <http://proquest.umi.com/pqdlink?RQT=306&TS=1242405628&clientId=37478>

Yüksek Lisans Tezleri

- 2009 Lehner, J. W.
Towards an Understanding of Iron Age Metals Economy in Central Anatolia: A View
from Kerkenes Dağ, MA Thesis, University of California - Los Angeles, Los Angeles
(unpublished).
- 2006 Atalan Çayırmezmez, Nurdan.
Relationships Between Topography and Kerkenes (Turkey), A GIS analysis. MSc
Thesis, Middle East Technical University, Ankara (unpublished).
- 2004 Aydın, Zeynep Nahide.
The Application of Multi-Sensor Remote Sensing Techniques in Archaeology. MA
Thesis, The University of Mississippi (unpublished).
- 2001 Aydın, Zeynep Nahide.
An Archaeometric Study of the Urban Dynamics at Kerkenes Dag Based on the
Integration of Geomagnetic Data and GIS. MSc Thesis, Middle East Technical
University, Ankara (unpublished).

Elektronik Yayın

Kerkenes Web Sayfası

<http://www.kerkenes.metu.edu.tr>

- 1999 Summers, G.D.
Medes, Lydians, the 'Battle of the Eclipse' and the Historicity of Herodotus,
<http://www.kerkenes.metu.edu.tr/kerk1//12propub/wwwpaper/eclbygds/index.html>
- 2000 Summers, G.D.
Archaeology on the World Wide Web: Who Wants What?
<http://www.achemenet.com/pdf/colloque/summers.pdf>